

JOURNAL OF AWARENESS

International Peer-Reviewed and
Open Access Electronic Journal

Uluslararası Hakemli ve Açık
Erişimli Elektronik Dergi

E-ISSN : 2149-6544

DOI : 10.26809/JOA

JOURNAL OF AWARENESS

E-ISSN: 2149-6544

DOI: 10.26809/joa

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal
Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt: 9

Issue / Sayı: 1

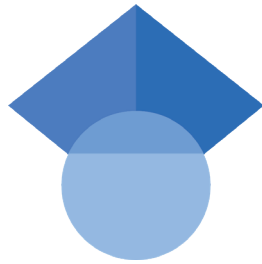
Year / Yıl: 2024

Web: <https://journals.gen.tr/joa>

E-mail: joa.editorial@gmail.com

Address: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi No:29, D.119 Merkez
Çanakkale / TÜRKİYE

ABSTRACTING & INDEXING DİZİN & İNDEKS

ABOUT THE JOURNAL

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) is an international peer-reviewed journal which started to be published in 2016. The journal aims to include studies in the main titles of social sciences and humanities such as; Anthropology, Public Administration, History, Geography, Theology, Philosophy, Folklore, Psychology, Sociology, International Relations, Architecture, Archeology, Art History, Literature, Linguistics, Communication Sciences, Law et al.

In this framework, high quality theoretical and applied articles are published. The views and works of academicians, researchers and professionals working in all fields of social sciences and humanities are brought together. The articles in the journal is published 4 times a year; WINTER (January), SPRING (April), Summer (July), AUTUMN (October). Journal of Awareness is an electronic and open access journal. The DOI (Doi Prefix: 10.26809/joa) number is assigned to all the articles published in the Journal.

Papers are wellcomed both in English and Turkish.

Submit your papert to the journal at <https://journals.gen.tr/joa/about/submissions>

For more information, please mail to joa.editorial@gmail.com

Owner

HOLISTENCE PUBLICATIONS

Contact

Adress: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi
No:29, D.119, Merkez-Çanakkale / TÜRKİYE
WEB: [//journals.gen.tr/joa/about/submissions](https://journals.gen.tr/joa/about/submissions)
E-mail: joa.editorial@gmail.com
GSM 1: +90 530 638 7017 / WhatsApp

DERGİ HAKKINDA

Journal of Awareness

(E-ISSN 2149-6544) 2016'da yayın hayatına başlayan uluslararası hakemli ve süreli bir dergidir. Dergi, Antropoloji, Kamu Yönetimi, Tarih, Coğrafya, İlahiyat, Felsefe, Halk Bilimi (Folklör), Psikoloji, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler, Mimarlık, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Dilbilim, İletişim Bilimleri, Edebiyat ve Hukuk gibi sosyal ve beşeri bilim dallarındaki özgün, derleme ve çeviri içerikli bilimsel araştırmalar ile uygulama, araştırma, inceleme çalışmalarına yer vermektedir.

Bu çerçevede, yüksek kalitede teorik ve uygulamalı makalelere yer verilmektedir. Sosyal ve beşeri bilim alanlarında çalışan sanatçılar, akademisyenler, araştırmacılar ve profesyonellerin görüş ve çalışmaları bir araya getirilmektedir. Dergideki makaleler; KIŞ (Ocak), BAHAR (Nisan), YAZ (Temmuz) ve GÜZ (Ekim) dönemleri olmak üzere yılda dört kez yayımlanmaktadır. Journal of Awareness, açık erişimli elektronik bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm makalelere DOI numarası (Doi Prefix: 10.26809/joa) atanmaktadır.

Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

Makalelerinizi, <https://journals.gen.tr/joa/about/submissions> adresinden online olarak yükleyebilirsiniz.

Ayrıntılı bilgi için: joa.editorial@gmail.com adresine mail atabilirsiniz.

Sahibi

HOLISTENCE PUBLICATIONS

İletişim Bilgileri

Adress: Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerleşkesi
No:29, D.119, Merkez-Çanakkale / TÜRKİYE
WEB: [//journals.gen.tr/joa/about/submissions](https://journals.gen.tr/joa/about/submissions)
E-mail: joa.editorial@gmail.com
GSM 1: +90 530 638 7017 / WhatsApp

EDITORS / EDİTÖRLER

EDITOR-IN CHIEF(S)/BAŞ EDİTÖR(LER)

Turgay BERKSOY

Emeritus Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, İstanbul, TÜRKİYE

Filiz Tufan EMİNİ KURTULUŞ

Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration, Çanakkale, TÜRKİYE, e-mail: filizemini@hotmail.com

SECTION EDITORS/ALAN EDİTÖRLERİ

Philosophy and Religion/Felsefe ve Din

Hojjatollah JAVANI

Assoc. Prof. Dr., Alzahra University, Faculty of Theology, Department of Religion and Mysticism, Tehran, IRAN, e-mail: hojjatollahj@alzahra.ac.ir

Mehterhan FURKANI

Assoc. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Aksaray, TÜRKİYE, e-mail: mehtarkhan@aksaray.edu.tr

Geography/Coğrafya

Abdullah SOYKAN

Prof. Dr., Balıkesir University, Faculty of Science and Letters, Department of Geography, Balıkesir, TÜRKİYE, e-mail: asoykan@balikesir.edu.tr

Political Science & Public Administration & International Relations / Siyaset Bilimi & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler

Erkan ARSLAN

Assist. Prof. Dr., Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School, Sivas, TÜRKİYE, e-mail: erkana@cumhuriyet.edu.tr

Education/Eğitim

Çiğdem ALDAN KANDEMİR

Assoc. Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Muğla, TÜRKİYE, e-mail: cakarademir@mu.edu.tr

Language and Literature/Dil ve Edebiyat

Seniha KRASNIQI

Assist. Prof. Dr., University of Prishtina, Faculty of Philology, Pristina, KOSOVO, e-mail: senihagylderen@yahoo.com

Mustafa ÖZSARI

Prof. Dr., Balıkesir University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Literature, Balıkesir, TÜRKİYE, e-mail: mozsari@balikesir.edu.tr

Media and Communication/Medya ve İletişim

Oğuz Selim KOBAZA

Dr., Cumhuriyet University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Sivas, TÜRKİYE, email: selimkobaza@comhuriyet.edu.tr

Psychology and Sociology/Psikoloji ve Sosyoloji

Yılmaz DAŞLI

Assoc.Prof. Dr, Cumhuriyet University, Faculty of Health Sciences, Department of Health Management, Sivas, TÜRKİYE, e-mail: ydasli@cumhuriyet.edu.tr

Administration/Yönetim

Gökben BAYRAMOĞLU

Assoc.Prof. Dr., Hitit University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Çorum, TÜRKİYE, e-mail: gokbenbayramoglu@hitit.edu.tr

Vildan DURMAZ

Assist. Prof. Dr., Eskisehir Technical University, Faculty of Aeronautics and Astronautics, Department of Aviation Management, Eskişehir, TÜRKİYE, vkorul@eskisehir.edu.tr

Law/Hukuk

İrem BERKSOY

Assist. Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Economics, Department of Public Finance, Department of Financial Law, İstanbul, TÜRKİYE, e-mail: irem.berksoy@marmara.edu.tr

MANAGING EDITOR/SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Laura AGOLLI

Oakland University, Masters in Public Administration with specialization in Healthcare Administration, USA, e-mail: lagolli@oakland.edu

LANGUAGE EDITOR(S)/DİL EDİTÖRLERİ

Nesrin YAVAŞ

Assist. Prof. Dr., Ege University, Faculty of Literature, Department of American Culture and Literature, İzmir, TÜRKİYE, e-mail: nesrin.yavas@ege.edu.tr

TECHNICAL EDITOR/TEKNİK EDİTÖR

Cumali YAŞAR

Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Education Faculty, Department of Computer and Instructional Technology Education, Çanakkale, TÜRKİYE

DESIGNER/TASARIM

İlknur HERSEK SARI

Holistence Academy, TÜRKİYE e-mail: holistence.dizgi@gmail.com

REFEREES IN THIS ISSUE / BU SAYININ HAKEMLERİ

Nurida Novruzova

Prof. Dr., Baku Slavian University, Azerbaijan

Mehmet Şahin

Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

Ersin Nazlıcan

Prof. Dr., Çukurova University, Türkiye

Kasım Ocakoğlu

Prof. Dr., Tarsus University, Türkiye

Hülya Ertekin

Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

Tuba Korkmaz Batu

Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

Mehlika Özlem Ultan

Assoc. Prof. Dr., Kocaeli University, Türkiye

Şenol Çelik

Assoc. Prof. Dr., Bingöl University, Türkiye

Filiz Cicioglu

Assoc. Prof. Dr., Sakarya University, Türkiye

Fehime Sevil Yalçın

Assist. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

Yeşim Alemdar

Assist. Prof. Dr., Nuh Naci Yazgan University, Türkiye

Halil Emre Deniz

Assist. Prof. Dr., Hakkari University, Türkiye

Kamil Topal

Assist. Prof. Dr., Balıkesir University, Türkiye

Yonca Denizarslani

Assist. Prof. Dr., Ege University, Türkiye

Ersin Kocaman

Lec. Dr., Tekirdağ Namık Kemal University, Türkiye

Murat Çağrı Tuna

Res. Assist. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Türkiye

"This page is left blank for typesetting"

HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Fransa, Macaristan Cumhurbaşkanlarının twitter paylaşımları üzerinden Avrupalı olmayan göçmenlere bakış açısının incelenmesi <i>Analysing the perspective of the presidents of France and Hungary on Non-European migrants through their twitter posts</i>	121
Serpil Bardakçı Tosun	
Kuantum kuramı ve kuantum hesaplama <i>Quantum theory and quantum computation</i>	141
Ali Can Günhan	
Implementing and evaluating the impact of English vocabulary activities based on digital games	149
Yuyu Kuan & Carlos Alvarez & Lourdes Ruiz & Jardel Santos	
Silahlı çatışmalara ilişkin bir analiz: Global trendler <i>An analysis of armed conflicts: Global trends</i>	159
Hayriye Müjde Selçuk	
The multifactor analysis (Environmental, educational and socioeconomic factors) on Turkish life expectancy	183
Ertan Kara & Hasan Göksel Özdilek & Burcu Mestav	
Improving mental health and quality of life of aging population	191
Aliyeva Gulshan Aliaskar	
Samples of Roman unguentaria from a typological perspective from the Coastal Region of Syria (Latakia city)	201
Sarah Hammoud	

“This page is left blank for typesetting”

HOLISTENCE
publications

Bu sayfa dizgiden dolayı boş bırakılmıştır

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fransa, Macaristan Cumhurbaşkanlarının twitter paylaşımları üzerinden Avrupalı olmayan göçmenlere bakış açısının incelenmesi

Analysing the perspective of the presidents of France and Hungary on Non-European migrants through their twitter posts

Serpil Bardakçı Tosun

Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, Türkiye, e-mail: serpil.bardakci@alanya.edu.tr

Öz

Twitter sosyal medya unsurları içerisinde resmi olarak en fazla kullanıma sahip olan platform olarak bilinmektedir. Çoğu kez siyasiler görevden istifalarını, yeni görevlerini ve birçok konuyu twitter üzerinden duyurmaktadırlar. Bu mecrada paylaşılan her şey, birçok kişinin aynı anda konudan haberdar olmasını sağlamaktadır. Bazı ülkeler twitter kullanımına sınırlandırmalar getirilmesi ya da nefret, hakaret suçlarının da önüne geçilebilmesi için yasal düzenlemeler gerçekleştirmektedirler. Hayatımızın her alanıyla ilgili paylaşımlar yapılan bu platform, aynı zamanda büyük bir veri kaynağı da olabilmektedir. Göçmenlerle ilgili yapılan paylaşımlar, bu paylaşımlara dünyanın dört bir yanından gelen yorumlar, konuyu incelemek isteyenler açısından veri sağlamaktadır.

Demokrasinin beşiği, özgür fikirlerin kaynağı olarak kabul edilen Avrupa'da; göçmenler için özellikle de Avrupalı olmayan göçmenler için farklı yaklaşımların, söylemlerin olduğu görülmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya savaş açması ile birlikte milyonlarca Ukraynalı ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Daha önce de Suriyeliler, Afganlar aynı durumda kalmış ve ülkelerini terk etmişlerdir. Avrupa ülkelerinin diğer ülkelerden gelen göçmenlere karşı almış olduğu sert tedbirlerin Ukraynalılar için geçerli olmadığı görülmektedir. Avrupa ülkeleri bu durumu kabul etmemektedir. Ancak bu durum başta devlet başkanları olmak üzere, Avrupa toplumlarından birçok kesimin söylemlerine yansımaktadır.

Söylem birçok alanda kullanılabilen, etkili, tesirli, yönlendirici bir yöntemdir. Bu çalışmanın amacı da söylem analizi yöntemiyle AB üyesi olan Fransa ve Macaristan Cumhurbaşkanlarının Ukrayna - Rusya savaşının başladığı ilk 6 aylık twitter paylaşımlarını inceleyerek, göçmenlere olan bakış açısının Avrupalı ve Avrupalı olmayanlar üzerinden farklılaştığını ortaya koyabilmektir.

Anahtar kelimeler: Twitter, sosyal medya, göçmenler, Fransa, Macaristan

Citation/Atıf: BARDAKÇI TOSUN, S. (2024). Fransa, Macaristan Cumhurbaşkanlarının twitter paylaşımları üzerinden Avrupalı olmayan göçmenlere bakış açısının incelenmesi. *Journal of Awareness*. 9(1): 121-140, <https://doi.org/10.26809/joa.2256>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Serpil Bardakçı Tosun
E-mail: serpil.bardakci@alanya.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

Twitter is officially known as the platform with the highest usage among social media elements. Most of the time, politicians announce their resignations from office, new duties and many issues via twitter. Everything shared in this medium ensures that many people are aware of the subject at the same time. Some countries make legal arrangements to impose restrictions on the use of twitter or to prevent hate and insult crimes. This platform, where posts are made about every aspect of our lives, can also be a great source of data. Posts about migrants and comments on these posts from all over the world provide data for those who want to analyse the subject.

In Europe, which is accepted as the cradle of democracy and the source of free ideas, it is seen that there are different approaches and discourses for immigrants, especially for non-European immigrants. With Russia's declaration of war on Ukraine, millions of Ukrainians had to leave their country. Previously, Syrians and Afghans were in the same situation and left their countries. It is seen that the harsh measures taken by European countries against immigrants from other countries are not valid for Ukrainians. European countries do not accept this situation. However, this situation is reflected in the discourses of many segments of European societies, especially the heads of state.

Discourse is an effective, influential and directive method that can be used in many fields. The aim of this study is to analyse the twitter posts of the Presidents of France and Hungary, who are EU members, in the first 6 months of the Ukraine-Russia war and to reveal that the perspective on migrants differs between Europeans and non-Europeans.

Keywords: Twitter, social media, migrants, France, Hungary

1. GİRİŞ

Özgür, egemen, bağımsız düşüncelerin serüvenlerinin bir çatı altında vücut bulmuş hali olan Avrupa (Russ,2019:471) bir araya gelerek hem kıtada tekrar savaşların önlenmesi hem de dünya ekonomisinde ciddi olarak söz sahibi olmayı hedefliyordu. Hitler'in dünyayı ele geçirme planlarının suya düşmesi ve yaşanan ırkların savaşı sonrası Avrupa yeniden demokrasiyi keşfetti (Dinan, 2008: s. 62).

Demokrasiden uzak olan ülkeler yeni düzenin dışında tutulurken kıtada da normalleşme süreci yaşanmaktaydı öyle ki Britanya, İrlanda, İsveç, İsviçre gibi ülkelerde savaş kısıtlanmaları kaldırılırken bir yandan da parlamentolar normal işleyişlerine geri döndüler. Fransa, Almanya, İtalya gibi savaşın en ağır etkilerini yaşayan ülkelerde de yeni anayasal düzenlemeler yapıldı (Mazower,2008:333).

2. Dünya Savaşının ekonomik, siyasi, askeri, sosyal yıkıntılarında çıkmaya çalışan Avrupa kıtası; kendisine çıkar yol olarak "Barış" ı gördü ve bu yol için de "Birlik" olmayı tercih etti. Bu kapsamda bir araya gelip önce 1951

yılında Paris'te imzalanan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma ve 1957 yılında Roma'da imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu Kuran Antlaşmaları imzaladılar. Temel amaç her ne kadar "Barış ve Ekonomi" inşa etmek olsa da ilerleyen süreçlerde bu amacın ekonomiyi de geçip siyasal, askeri ve hatta sosyal bir "Birlik" inşasına geçiş yaptığını söylemek mümkündür.

Demokrasi ile bütünleşik bir Avrupa oluşturmak; aynı zamanda Marshall yardımlarıyla da Avrupa'nın tamamen Amerikan ekonomisine bağımlı olmasını da engelleyecek veya bu korkuyu bertaraf edecek nitelikte bir eylem olarak kabul görmektedir. Amerika ise içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu ülkelere yardım etmeyi hem komünizm karşısında bu ülkeleri desteklemek hem de gelecek için bir yatırım olarak görüyordu, öyle ki Truman Mecliste bu yardımın verilmesini özenle savunmuştu. (Magid, 2012:2)

<p>"I believe that it must be the policy of the United States to support free peoples who are resisting attempted subjugation by armed minorities or by outside pressures. I believe that we must assist free peoples to work out their own destinies in their own way. I believe that our help should be primarily through economic and financial aid which is essential to economic stability and orderly political processes... This is an investment in world freedom and world peace (Truman, 1947)."</p>	<p>"Silahlı azınlıkların ya da dış baskıların boyunduruk altına alma girişimlerine karşı direnen özgür halkları desteklemenin Birleşik Devletler'in politikası olması gerektiğine inanıyorum. Özgür halkların kendi kaderlerini kendi yöntemleriyle tayin etmelerine yardımcı olmamız gerektiğine inanıyorum. Yardımımızın öncelikle ekonomik istikrar ve düzenli siyasi süreçler için gerekli olan ekonomik ve mali yardım yoluyla olması gerektiğine inanıyorum--- Bu, dünya özgürlüğüne ve dünya barışına yapılan bir yatırımdır"</p>
--	--

75 yıl önce toplumların özgürlüklerini, ekonomilerini ve politik düzenlerini bu denli savunan ABD'nin de, bu yardımları kabul eden ama aynı zamanda kendilerini ekonomik olarak bağımlı hissetmek istemeyen Avrupa'nın da; günümüzde göçmenlere ve göçe yönelik olarak olumsuz tavırlarını, söylemlerini açıklamanın oldukça güç olduğu düşünülmektedir. Ancak bununla ilgili olarak tarihteki söylemlerine bakılırsa belki bir fikir edinilebilir, Avrupa'nın soylular ve diğerleri olarak aslında ayrıştığını belki de göçmenlerle ilgili olarak da bunu devam ettirdikleri söylenebilir. III.Napolyon, *Precis des querres de Cesar*, XVI.Bölümde;

"Farklı halklar arasında ve devrimlerde aristokrasi daima hayatta kalır. Onu soylular sınıfı içinde yok ettiğiniz takdirde hemen kendisine burjuvazinin zengin güçlü konaklarında yer edinir; orada yok ederseniz, fabrikalardaki ustaların ve sıradan insanların liderlerinin arasına sığınır ve tekrar ortaya çıkar."(Canfora,2010:243) diye açıklar.

Yine "Montesquieu'nun iklime bağlı soyutlamalara dayanarak üstün, medeni, özgürlükçü ve akılcı Avrupa'sının karşısında despotik Doğu imgesini yerleştirmesini, Boulanger'in, din konusunu da konuya dahil ederek Asya rejimlerini despot, köle ruhlu Asya, hukukla yönetilen akılcı ve

özgür Avrupa" olarak göstermesini de örnek verebiliriz.(Kejanlıoğlu&Taş, 2009:41)

2006 yılında kurulan Twitter artık sadece sosyal bir eğlence aracı değil aynı zamanda kullanıcılar açısından bağlayıcılığı olan ve siyasilere de gündemi belirlediği bir mecra olarak kabul görmektedir. (Yazıcı ; Apak, 2022: 1060) Resmi veya şahsi hesapları ile paylaşım yapan siyasileri, milyonlarca kişi takip etmektedir ve paylaşımları üzerinden yorumlamalar yapılarak yeni paylaşımlar yapılmaktadır. Bu durum, araştırmacılar için sürekli, yenilenen ve geriye dönük bulunabilen bir veri imkanı sağlamaktadır.

2. ARINMIŞ BİR AVRUPA, AVRUPALI VE AVRUPALI OLMAYANLAR

Manners tarafından dillendirilen ve sonrada yaygınlaşan AB'nin normatif gücünün, Avrupa tarihi, Birliğin yapısı ve yasal özelliklerinden geldiği gerçeğinden hareketle, AB'nin kıtada "barış, özgürlük ve refah" için kurulduğu kabul edilmektedir (Okcu, 2015: 240).

Yine AB, bir barış ve istikrar projesi (Yıldız, 2015:7)olarak kabul gördüğünde, ulusal parlamentolarında ve Avrupa Parlamentosu'nda göç ve göçmen karşıtlığı yapıyor olmasının bu projeye zarar verdiği düşünülmektedir.

Avrupa'nın, temel haklar ve demokrasi konusunda üstünlüğünü savunması ve her fırsatta bu kavramların temsilcisi olduğunu öne sürmesi ile; parlamentolarında göç ve göçmenlerle ilgili ülke temsilcilerinin söylemlerinin anti demokratik nitelikler taşıyor olması; sürecin aslında iyi yönetilemediğini düşündürmektedir. Küreselleşme ile dünyada hiçbir devletin sınırlarını tamamen kapatması ya da göçmenlerden tamamen arınmış, tek ırk olarak yaşaması mümkün değildir. Buna rağmen, ulusal homojenlik modellerinin "zihniyet" olarak algılanması ve ulusalcı söylemlerde anahtar bir terim olarak kullanılması hem "bireyciliği" hem de "zihniyeti özelleştirici" hale getirmektedir. (Pagden,2010:164) Dolayısıyla da göçmenlere "zihniyet" gereğince "Avrupalı olmayan" olarak bakılmasının, giderek artan ve yaygınlaşan bir alışkanlık haline geldiği görülmektedir.

1970'lerin ortalarından bu yana değişen, artan ve giderek karmaşık bir hale gelen uluslararası göç, küreselleşmenin içinde kilit bir dinamik olarak var olmaya devam etmektedir. (Castles&Miller,2008:3) Avrupa Birliği Antlaşmasının 2. Maddesinde özgürlük ve eşitlik ilkesinden bahsedilirken madde 3'ün 2.bendinde ise göç ile mücadeleden bahsedilmektedir. Küreselleşmenin içinde göç; yaşayan, hayati olan aynı zamanda da AB'nin geleceği için zorunlu olan bir gerçek olarak varlığını devam ettirmektedir.

"Madde 2

Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır.

Madde 3

1. Birliğin amacı; barışı, kendi değerlerini ve halklarının refahını ileriye götürmektir.

2. Birlik, vatandaşlarına, dış sınırların kontrolü, iltica, göç, suçun önlenmesi ve suçla mücadele konularında uygun tedbirler vasıtasıyla kişilerin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı sunar."(ab.gov.tr, eur-lex.europa)

Ülkelerin iç politika kararları, ikili ve bölgesel ilişkiler, tüm devletlerin ulusal güvenlik politikaları artan bir biçimde uluslararası göç tarafından etkilenmekte ve her geçen gün yeniden şekillenmektedir. (Castles&Miller,2008:14) Öyle ki bir çok ülke iç ve dış dinamiklerini uluslararası göç kapsamında tekrar gözden geçirmekte ve yeni kararlar üretmek zorunda kalmaktadır. Bu yüzden de bu politikaları tabanlarında karşılık bulamayan ülkelerin göç karşıtı siyasal hareketlerinin; özellikle 2000 sonrası (2001 ikiz kulelere saldırı, Avrupa'daki diğer terör olayları ile göçün güvenleştirilmesi), hemen hemen tüm Avrupa'da gelişmeye başladığı görülmektedir.

Göçle ilgili konular, Avrupa'da aşırı sağ

eğilimli partilerin merkez siyasetinde rol almasında etkin olmaktadır. Göç karşıtı partilere destek verenlerin sayısındaki artışın sadece ırkçılıkla açıklanmasının doğru bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir. Göçle artan nüfusun, hızlı ekonomik ve sosyal değişime yapmış olduğu etkileri göz ardı etmemek gerekmektedir. Aşırı sağ partilerin genel olarak gücünü, sığınmacılar, yasa dışı göçün artışı, entegrasyon sorunları gibi konulardan aldığı düşünülmektedir. Daha radikal olanların ise bir süre popüleritesini koruyup, kendilerine taraftar bulabildiği ama genel olarak daha az ayakta durabildiği düşünülmekteydi. Örneğin İngiltere'de, Margaret Thatcher liderliğindeki Milli Cephe, 1970'lerde kendi programının ana kısımlarını Muhafazakar Parti'ye karşıt olacak şekilde uyarlayarak güç kazanıyor gibi görünmekteydi ama İngiltere'nin seçim kanunu zaten partilerin Avam kamarasında yer almasını zorlaştırmaktadır.(Zig& Rich,1986:74-75). Ancak son dönem Avrupa ülkelerinde yapılan seçimlere bakıldığında aşırı sağ partilerin her geçen gün daha fazla güç kazanmaya başladığını görmekteyiz. Dolayısıyla Avrupa'da göçmen karşıtlığı arttıkça "öteki" olana düşmanlığın çoğaldığı ve bunun neticesinde de aşırı sağ partilerin tabanda daha fazla karşılık bulduğu düşünülmektedir.

Uluslararası göçün, ülkelerin politikalarını dönüştürdüğü ve birçok alanda ortaklık yapmaya zorladığı kabul görmekle birlikte; AB için Schengen, göç ve güvenlik alanlarında ortak bir politikadan söz edilememektedir (Ulltan, 2016:73). Her ülke kendi iç hukuku doğrultusunda kararlar almakta, AB kararları tavsiye niteliğinde kalmaktadır. Bunda göçmenlerin kitlesel artışının her ülkede farklı olması, farklı karşılanması, farklı ekonomik ve sosyal karşılık bulması, farklı iç hukuklarının olmasının etkisi oldukça büyüktür. Macaristan ve Fransa'daki son dönem örneklerine bakıldığında da bu durum açıkça görülmektedir.

Ülkelerdeki göçmen sayısının artışı, vatandaşlık kabulü alanların sayısının da artmasına neden olmaktadır ve bu da yasal göçmenlerin oy kullanabilme hakkı elde etmesini ve partilerde görev alarak meclislerde söz hakkı elde etmeye

başlamalarını da beraberinde getirmektedir. Yerel halklar genel olarak ekonomik bir krizle karşılaşmadıkları sürece göçmenlere yardım konusunda daha tutarlı davranışlar gösterirken, göçmenlerin toplumdaki “görünürlüklerinin” artması ve vatandaşlık statüsüyle hak talep eder hale gelmesini ya da başka bir deyişle kendileriyle eş statüde olmalarını ise pek sıcak karşılamamaktadırlar. Yani “misafir” oldukları ve “muhtaç” oldukları zaman değil genellikle “kabul” noktasında sorun yaşamaktadırlar. (Bardakçı Tosun,2018:1902)

Avrupalıların Avrupalı olmayana tepkilerinin arttığı ve göçmen istemediğine dair birçok örnek vardır. Bunlardan bir tanesi Kasım 2021’de yaşanan Belarus Polonya sınırında yaşananlardır. Belarus topraklarından Polonya sınırına doğru yürüyüşe geçen ve sayısı binlere ulaşan Iraklı göçmen kafilesi sınıra ulaştığında, soğuk ve açlığa terk edilmiş ve Polonya Hükümeti sınıra 30 bin asker yönlendirmiştir. Halk içerisinde de göçmen karşıtı eylemler yapılmıştır.(URL-1, 2021)

3. RUSYA – UKRAYNA SAVAŞI VE DİĞER GÖÇMENLERE BAKIŞ AÇISININ DEĞİŞMESİ

Ukrayna nüfusu; (2006 verilerine göre) %77 Ukraynalı, %17 Rus ve kalan kısmında ise diğer etnik kökene sahip vatandaşlardan oluşmaktadır. Nüfusun dağılımı göz önünde bulundurulduğunda ülke; Doğu, Batı ve Güney (özellikle Kırım) olarak üç bölüm halinde düşünülmektedir. Ukrayna’nın Batısında Ukraynalı nüfusu daha yoğunken, Doğusunda Ruslar ve Güneyde yani Kırım Yarımadasında ise Tatar ve Rus nüfus daha fazla yaşamaktadır(Çalışkan,2022:36).

Rusya – Ukrayna savaşı; 2014 yılında Rusya’nın Kırım’ı ilhak etmesinin bir devamı niteliğinde Donbas’a 24 Şubat 2022 tarihinde askeri hareketle başladı. Kırım, Rusya için sıcak denizlere inebilmenin yolunu açan Sivastopol limanına sahiptir. Bu durumda Rusya için çok önemli bir mevkide bulunduğu düşünülmektedir. Rusya, Ukrayna’da birçok noktada bombalama gerçekleştirdi ve onlarca sivilin hayatını kaybetmesine neden oldu. Birleşmiş Milletler’in

açıklamasına göre bir haftada bir milyondan fazla kişi savaştan kaçarak yer değiştirdi.

Rusya ile Ukrayna arasında dönem dönem gerilimler olsa da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, iki halkı tek halk olarak kabul ettiklerini açıklamıştır. Rusya sınırında ayrılıkçıların Ukrayna askerine ateş açması ve Rus tarafına destek vermesi ile de gerilim artmıştır. Ukrayna 1991’de bağımsızlığını kazandığından beri, Rusya yerine yönünü Batı’ya dönmüştür. Hatta 1994’te aldığı kararla AB’ne entegrasyonu hedeflemiştir ve bu durum neticesinde iki ülke arasındaki soğuk ilişkiler giderek derinleşmiştir (URL- 2,2022).

Sivil halkın direniş göstermesi, askere ve siyasi yönetime destek vermesi Rusya’nın beklentilerini boşa çıkarmıştır.

Rusya’nın uluslararası arenada Çin’in gölgesinde kalmak istememesi, Çin kadar başarılı bir yükseliş gösterememiş olması, demokratik rejimlerin kendi anti-demokratik yönetim anlayışına ters olması gibi etkenlerle Rusya’nın Ukrayna’ya savaş açtığı görüşü de yaygındır (Öztürk,2023:456).

Gerekçesi ne olursa olsun savaş, sivil milyonların ülkelerinden göç etmesine, binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmaktadır.

Rusya kendisini işgalci olarak tanımlayan ülkelerin desteğini alabilmek ve savaş açmasını haklı gösterebilmek için özellikle kendi haber kanallarını, sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelensky, uluslararası medyadan sürekli çağrı yaparak, diğer devletlerin desteğini almaya çalışmaktadır.

Ukrayna, NATO ya da AB üyesi değildir. Özellikle bağımsızlığını kazandıktan sonra NATO ve AB üyeliği için çaba gösterilmiş olsa da süreç tamamlanamamıştır. AB ile siyasi, kültürel, ekonomik işbirliği anlaşması imzalanmış ve 1998’te yürürlüğe girmiştir. Ukrayna, AB ile böyle bir anlaşma imzalayan ilk devlettir (Çalışkan,2022:44).

AB, Ukrayna’dan göçmen kabul etmiş ve bu durum özellikle basında çok eleştirilmiştir.

Özellikle Afgan ve Suriyeli göçmenler konusunda tereddütlü yaklaşımlar sergileyen, göçmen alımı konusunda ortak kararlar çıkaramayan AB'nin, söz konusu Avrupa göçmenleri olunca daha ılımlı bir tavır sergilediği düşünülmektedir.

Vladimir Putin'in Ukrayna işgalinden vazgeçmesi için Fransa lideri Emmanuel Macron ile Almanya Şansölyesi Olaf Scholz diplomatik girişimlerde bulundular. AB, Rusya'ya karşı sert bir tutum alarak kendi içinde güvenlik politikalarıyla, Rusya'ya karşı da yaptırımlarla ortaya koydu. 2022 Haziran ayında Rusya'ya 6. yaptırım paketini oluşturdu. Ticaret, enerji, finans, teknoloji gibi birçok alanda yaptırımlar genişleyerek devam etti. AB aldığı bazı tedbirler ışığında, Rusya'dan petrol ithalatı durduruldu, Rus bankaları uluslararası ödeme sistemi SWIFT'ten çıkarıldı, Rus oligarkların mal varlığı dondurularak, oligarklara seyahat, Rus medya kuruluşlarına da yayın yasağı getirildi (Torlak,2022:33-34).

Buna karşılık Rusya AB'ne enerji sağlamada oldukça etkili bir rol üstleniyor. Öyle ki 2020 yılında AB ülkelerine gelen toplam gazın yüzde 43'ü Rusya'dan temin edildi. AB'nin Rus kömürüne bağımlılığı da oldukça yüksek oranlarda. AB ülkeleri ithal ettiği kömürün yüzde 54'ünü Rusya'dan temin etmişti. AB 2030 yılına kadar Rusya'ya bağımlılığı 2/3 oranında azaltmayı hedeflemekle birlikte bu hedef 2023 sonuna kadar planlandı. Bunun için doğal gaz temini için farklı ülkeler bulunması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının artırılması planlanmaktadır (URL-3,2022).

AB, Rusya –Ukrayna savaşının başladığı ilk 12 günde 1,5 milyondan fazla göçmeni kabul etti (Demir,2022:1). Aynı Avrupa 10 yılı aşkın Suriye savaşından kaçan Suriyeli mültecilerin sadece 1 milyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum AB'nin göçmenleri ayırt etmesi yönünde eleştirilmesine neden olmaktadır.

Hobbes, Leviathan (Ejderha) isimli kitabında devletin amacının bireysel güvenlik olduğunu ve insanları yabancıların saldırısından koruyacak bir devlet olması gerektiğini savunmaktadır. (Özkan,2013:46) Ancak bu devlet kendi vatandaşlarını koruduğu kadar demokrasi ve

insanlık adına kendine sığınanları da koruduğu zaman sosyal devlet anlayışından bahsedilebilir. Bu kapsamda AB, göçmenler konusunda kararlarını oluştururken bünyesinde toplanan tüm devletler adına sosyal devlet anlayışıyla kararlar oluşturmalıdır. Özellikle sığınmacıların durumu daha da özenle göz önünde bulundurulmalıdır. İngiltere tarihinde, sınır dışı etmeye uzun süre karşı çıkmıştır. Örneğin Thomas Jefferson(1791), George Washington'a gönderdiği raporda, İngiltere'nin "hukukları sınır dışı etme yetkisi veren" hiçbir ülkeyle sözleşme yapmadığını belirtmiştir ve hatta katillerin iadesine bile uzun süre direnmiştir. Kara Avrupası sığınma hakkını siyasi suçluların iadesinde bile uzun süre geçerli kılmamıştır. Fransız İhtilali her ne kadar Avrupa'da birçok olguyu değiştirmişse de 1830'lara kadar siyasi suçluların iadesi devam etmiştir. (Özkan,2013:46,47,48,49)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14(1). maddesi "herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir " (tbmm.gov.tr) ya da başka bir ifadeyle "herkesin sığınma aramak ve bundan yararlanmak hakkı vardır" diye belirtir. (Draft Committee 1948) demokrasiden uzak, baskıcı, savaş olan, çocuklarına veya kendilerine daha iyi yaşam koşulları arayanlar için bu maddenin varlığına bile ihtiyaç duyulmaması gerekirken birçok ülke göç ve göçmenlere, sığınmacılara karşı oluşturulan olumsuz politikaları yerel halktan oy isteyebilmek için siyasi bir araç olarak kullanabilmektedir.

4. YÖNTEM

Kültür, kimlik, söylem temelli yaklaşımlar toplum temelinde hem olumlu hem de olumsuz karşılıklar bulmaktadır. Bu kapsamda bakıldığında söylemlerin uluslararası ilişkiler alanında önemli bir yer edindiğini söylemek mümkündür. Söylem temelli yaklaşımların, iktidardaki aktörlerin söylemleri ile toplumsal ilişkilerin birbirine etkisini inceleyerek uluslararası ilişkilerdeki egemen iktidar ilişkilerini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir (Yetim&Erdağ,2018:82).

Levi-Strauss, kültürle ilgili çalışmalarında bütün kültürlerin temelinde yapısal benzerlikler

olduğunu “(evrensel ilkeler) sosyal-kültürel yaşamın tüm yönlerinin zihnin evrensel etkinliklerini düzenleyen genel yasaları temsil ettiğini söylemiştir(.....) Levi-Strauss kültürleri, akrabalık yapısından söylencelere kadar uzanan bir süreçte ele alarak söz konusu ilişkileri yapısalçı çözümlemelerle analiz etmeye çalışmıştır.”(Nar,2014:39-40).

Söylem kavramının çok fazla tanımının olması onu net bir şekilde ifadelendirmeyi de zorlaştırır. Örneğin Foucault, söylemin bariz bir şekilde maddeye dayalı olduğunu ve sistematik bir şekilde, “*üzerinde konuştuğu nesnelere kuran pratikler*” ürettiğini açıklar. Ortaya çıktığı tarihsel dönemin incelenmesi, ortaya konan söylemin de anlaşılır olmasını sağlar. Toplumlar siyasal erklerin düzenli olarak kullandıkları söylemler neticesinde yönlenirler. Bu açıdan bakıldığında da söylem, hem anlamı sabitleyen hem de siyasal amaçların altındaki asıl mesajları gizleyebilen, yönlendirebilen özellikler taşır. (Foucault,1969:135,140,149)

Söylem analizi sosyal bilimlerde *–hem bir araştırma yöntemi hem de bir uygulamalı dilbilim alanı olarak–* son dönemde oldukça yaygınlaşmıştır. Hem nitel araştırma hem de yorumlamacı yöntemlerden biridir ve içinde insanoğlunun geçtiği her bilimsel alanda kullanılmaktadır veya kullanım uygunluğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. “(Gür, 2013:186) Söylem analizi “*kim ne söylüyor?*” sorusunun cevabını araştırmaz, söylenen cümlenin asli değerini belirleyerek gerçekten ne anlatılmak isteniyor, onu ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yöntemdir (Heartfield, 1996:99’dan akt. Akturan vd., 2008).

Söylem analizi, 1990’da başlayan ve editörlüğünü van Dijk’in yaptığı “*Discourse & Society*” dergisinde önemli bir yayın forumuna sahiptir. Buna ek olarak, Söylem analizine yönelik bir Avrupa üniversiteler arası değişim programı yürürlükte ve çeşitli Web siteleri ve elektronik tartışma forumları, Söylem analizi projeleri ve bakış açıları hakkında iletişim ve bilgi sunmaktadır. (Blommaert& Bulcaen,2000:455)

Foucault(1981), bütün eserlerinde söylem analizini kullanır o yüzden akademide

“*Foucaultian söylem analizi*” bir ekol sayılır. “*Stephen Gill; Foucault’nun söylem kavramını, az çok kurumsallaşmış, belirli varoluş koşullarına sahip, kapsadığı kişiler tarafından ancak kısmen anlaşılabilir bir dizi fikir ve uygulama olarak tanımlamaktadır*” (URL-4,2017; Gill,1995: 399-402., Güler,2019:3) söylem, her toplumda aynı etkiyi oluşturmaz, demokrasinin olduğu, sorgulama ve muhakeme yeteneğinin gelişmiş olduğu toplumlarda söylemler daha ince ayar, manası gizlenerek ustaca kullanılırken, otoriter devletlerde böyle bir kaygı görülmemekte ve söylem daha açık, daha tehditkar ve daha serbest kullanılmaktadır. Hatta söylem, siyasi partilerin oy potansiyelini arttırıcı bir güç olarak da etkinleştirilir, böylece toplumdaki yerleşik kavramları yerinden oynatır zaman zaman da değiştirip yeniden şekillendirir.

Söylem, toplum tabanında karşılık bulunması istenilen konunun, daha fazla gündeme getirilmesini ve içten içe toplumun gerçekliği sayılması için de kullanılan bir yöntemdir. Böylelikle bazı konuları ya tabu haline getirebilirsiniz ya da sürekli gündemde tutarak toplumun kaşınan yarası haline getirebilirsiniz. Bazen güç, bazen din, düşünce, sosyal farklılıklar gibi konular kullanılarak toplum yönlendirilmeye çalışılır.(Fairclough,2003:124) Tıpkı göç, göçmen, sığınmacı konularının şu an tüm toplumlarda sürekli gündemde ve tehditkar bir unsur olarak kullanılıyor olması gibi yorumlanabilir.

Dil her alanda farklı biçimde ve etkide kullanıldığı için, söylem analizi bu farklılıkların metinsel analizi olarak kabul görür. “*Bu yönüyle söylem analizi post-yapısalcı analizde baskın olduğu şekli ile metinleri (veya dili) ya anlamları (semantik-semantic), bağlamı (context) ve iktidar/bilgi ilişkisi ya da yapısalçı dil çalışmalarındaki gibi gramer (sentaktik-syntactic) ya da biçim yapıları açısından incelemektedir*”(Yetim&Erdağ,2018:83)

Yapısalcı ve post yapısalcı dil çalışmalarının sıklıkla kullandıkları söylem analizi çalışmalarını; Laclau ve Mouffe’un Söylem Teorisi, Eleştirel Söylem ve Söylemsel Psikoloji olarak üç farklı yönetime ayırabiliriz. Bu üç yöntemin ortak yönü “*dilin kurucu*” olması ve sosyal hayatımızı şekillendirerek,

verilerle ölçülebilir hale getirmesidir. Temel varsayımları Norman Fairclough, Teun A. Van Dijk ve Ruth Wodak gibi düşünürlerin ortaya koyduğu eleştirel söylem analizi de iktidarların söylem boyutunu daha fazla irdelememizi sağlar (Chilton, 2005:20,21; Blommaert & Bulcaen, 2000:447/448).

Habermas Ekolüne göre, iki kişi iletişime geçtiğinde, konuşulan her şey için eleştiriler de ortaya çıkar (Habermas, 1981) bu yüzden de toplum hayatını anlama, anlamlandırma, yönlendirme ve şekillendirme için kullanılan söylemler, dilin gücü ile siyasetin kıvraklığı ile birleşince çok tesirli bir yöntem haline gelmektedir. Bazen eleştirmek için bazen de yönlendirmek için kullanılan söylem analizi, dilin gücünün toplum üzerindeki tesisini yeniden yapılandırmaktadır.

Wæver söylem analizini, "Söylem analizi, kamu metinleri üzerinden işler. Aktörlerin düşünce, niyet, gizli niyet ve planlarını anlamaya çalışmaz.... Bizi ilgilendiren bireysel karar alıcıların gerçekte neye inandıkları, bir nüfusun ortak inanışları değil, aktörlerin ilişkilerinde hangi kodları kullandıklarıdır" olarak yorumlar (Buzan & Wæver & Wilde, 1997:24-25).

"Söylem analizi salt metnin (text) yüzeysel incelemesi değil, yazıldığı kültürel kodlar (context) içinde anlamlandırılmasıdır." (Oğuz, 2008:53) Kültürel yapıların yeniden anlamlandırılması, sosyal yapının yeniden kurgulanması ve ikisinin arasındaki dengenin, köprünün yeniden oluşturulması söylem analizinin gücünü ortaya koymaktadır. Örneğin Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger, Max Horkheimer, Theodor W. Adorno ve Jürgen Habermas, Antonio Gramsci gibi düşünürler söylem ile sosyal ilişkilerin birbirlerini tamamlayıp, şekillendirdiklerini eserlerinde savunmuşlardır.

İnsanların toplum hayatını anlamlandırma ve algılama biçimleri, "eylemlerinin ve eylemsizliklerinin "yönü ve niteliği" şekillendirir. Söylem, düşünce, iletişim ve eylem için bir araç sunar; bir söylemin kendine ait bir iç düzeni vardır; ama sadece uzmanlaşmış ve teknik söylemler içinde güçlü bir tutarlılık arz eder. Bir söylem, diğer söylemlerle arasındaki sınırları değişen ölçülerde açık olan bir

sistem ya da yapıdır. Bu tanıma göre, söylemler söylenenlerin bir kısmını desteklerken diğerlerine ket vurarak, söylemsel olasılıkları "kontrol etmek" ten ziyade "iletirler"..... (Purvis & Hunt, 2014:11/12/23).

Söylem analizi ile uygulamalı ve uygulanabilir konular ve sosyal alanlar üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Özellikle siyasi, ideolojik, ırkçılık, ekonomik, medya, reklam kültürü, cinsiyetçilik, kadınların toplumda görünürlüğü, kurumsalda dilin kullanımı, eğitim, okuryazarlık gibi alanlarda çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Chouliaraki L. & Fairclough N., 1999:94). Linda A Wood ve Rolf O. Kroger, söylem analizini, üç temel geleneğe ayırmaktadırlar. Bunlar, Söylem Teorisi, Eleştirel Söylem Analizi (c'DA) ve Söylemsel Psikoloji veya Sosyal Psikolojide Söylem Analizi (DASP)'dir. Foucault çizgisinde, çalışmanın yöntemi olan eleştirel söylem Analizi, ağırlıklı olarak dilde ve metinde düşünsel yapının izlerini araştırmaktadır. Bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Norman Fairclough'tur (Özer, 2007:43).

5. ANALİZ

5.1. Fransa

Fransa'da Cumhurbaşkanlık ve Ulusal Meclis seçimleri 2022 yılında yapılmıştır. 24 Nisan'da yapılan ikinci tur seçimlerde "Cumhuriyet İleri" (LREM) hareketinin lideri, Emmanuel Macron ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmiştir (URL- 5, 2022).

Emmanuel Macron, 2022 tarihinde yapmış olduğu açıklamada Fransa'nın uygulamada olan iltica ve göçmenlik politikalarını " Saçma ve etkisiz " olarak nitelmiş ve 2023 yılının başında Ulusal Meclis'e sunulmak üzere yeni bir yasa tasarısının hazırlandığını duyurmuştu. Göçmenlerin yoksul mahallelerde sefalet içinde yaşamak zorunda kaldığı sistemi saçma olarak değerlendirmiş ve Fransa'nın diğer ülkelere göre göçmenleri en kötü ağırlayan ülkelere biri olduğunu söylemişti (URL-6, 2022).

Akdeniz'de yoğun göç akınına uğrayan İtalya'nın Lampedusa Adası'ndaki durumu değerlendirirken ise; göçün tüm Avrupalıları etkileyen bir konu olduğu, insani bir yaklaşım sergilemek gerektiği, insanların hayatlarını

kaybetme riskine rağmen, Akdeniz'den geçerek Avrupa'ya geldiği konusuna vurgu yaptı. Sonra da İtalya'ya destek verilerek Avrupa sınırlarının daha iyi korunması gerektiğini savundu (URL-7, 2023).

Bu açıklamalar bir yandan insani olarak tavır sergilediğini düşündürürken, sonraki cümlesi ile asıl Avrupalıların göçmenlerden korunması anlamına gelmektedir. Avrupa kalesi fikrinin tekrar canlandırılmaya çalışılıyor olma ihtimalini gündeme getirmektedir.

Emmanuel Macron'un Ukrayna –Rusya Savaşı başladığı günden itibaren attığı tweetlerde ilk önce hep Ukrayna lehine tavır sergilediği görülmektedir. Rusya Ukrayna'ya savaş açınca, Ukrayna'dan kaçan 2 milyondan fazla kişi, Avrupa'nın birçok ülkesine gitti. Bu süreçte Fransa, Ukraynalılara diğer mültecilerden (özellikle de Afrika'dan gelenlere karşı) farklı davranıyor olmasıyla eleştirildi (Özcan,2022:1).

Savaşın başladığı ilk birkaç ay özellikle Ukrayna'ya destek tweetleri gönderdiğini görüyoruz. Örnek olarak 11 ve 15 Marttaki paylaşımlarındaki cümleleri son derece yapıcı bir üslupla yazılmıştır. Bu tweetlerde özellikle Ukraynalı göçmenleri destekledikleri görülmektedir. Fransa'nın savaşa karşı olduğu ve barış için Fransızların çaba sarf ettiğini ön plana çıkarmaktadır. Fransızların desteğini öne çıkararak da halkın desteğini aldığını, toplum içerisindeki göçmen karşıtlarına bir cevap niteliğinde kullandığı düşünülmektedir.

11 Mart

"Face à la guerre et à la violence inouïe déployée par la Russie contre l'Ukraine et son peuple, l'Europe a répondu avec unité, rapidité et esprit de responsabilité."

"Rusya'nın Ukrayna'ya ve halkına karşı uyguladığı savaş ve benzeri görülmemiş şiddetle karşı karşıya kalan Avrupa birlik, hız ve sorumluluk ruhuyla karşılık verdi."

15 Mart

" Les Français ont massivement répondu présents pour aider et accueillir les réfugiés ukrainiens, par une aide humanitaire ou un hébergement. Le portail

<http://parrainage.refugies.info> a déjà reçu près de 33 000 offres. Pour cet élan de solidarité : merci. "

"Fransızlar, insani yardım veya barınma yoluyla Ukraynalı mültecilere yardım etmek ve onları karşılamak için kitlesel bir karşılık verdi. <http://parrainage.refugies.info> portalı şimdiden yaklaşık 33.000 teklif aldı. Bu dayanışma gösterisi için: teşekkür ederim."

Her iki paylaşımda da savaş hassasiyeti, göçmenlere karşı duyarlılık, işbirliği, yardımseverlik ön plana çıkartılırken " Birlik " vurgusu yapılarak aslında Rusya'ya karşı AB'nin ortak bir tavır alabildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

15 Mart

" À ce jour, plus de 15 000 réfugiés venus d'Ukraine sont arrivés en France. Ils bénéficient de la protection temporaire. Nous leur proposons un hébergement ainsi qu'un accompagnement social, administratif et sanitaire. "

"Bugüne kadar Ukrayna'dan 15.000'den fazla mülteci Fransa'ya ulaştı. Geçici korumadan yararlanırlar. Onlara konaklamanın yanı sıra sosyal, idari ve sağlık desteği de sağlıyoruz."

Yine 15 Mart tarihindeki paylaşımında savaşın başladığı tarih itibariyle yaklaşık bir ay içerisinde 15 binden fazla Ukraynalı mülteci kabul ettiklerini ve onların tüm yaşamsal alanlarda desteklediklerini açıklamıştır.

Cezayir asıllı gazeteci Khaled Sid Mohand Fransa'nın, mültecilik için başvuran Suriyelilerin büyük çoğunluğunu reddettiğini ve yaklaşık 30 bin kişiye mülteci hakkı verdiğini açıkladı. (Döger Kazan,2023:1)Yaklaşık bir ayda 15 binden fazla Ukraynalı kabul eden Fransa'nın 2012 yılından itibaren 30 bin kişiyi kabul etmesi ancak ayrımcılıkla açıklanabilir. Ölen çocukların saç ve göz renginin önemli olmaması gerektiği düşünülmektedir.

Fransa Göç ve Entegrasyon Dairesi (OFII) tarafından açıklanan verilere göre, savaşın başladığı tarihten itibaren 2 ay içerisinde yalnızca 57 bin Ukraynalıya, Fransa'da resmen göçmen statüsü verildi. Fransa'daki geçici sığınma isteyen 57 bin Ukraynalı göçmene "geçim ödeneği"

sağlandı. OFII tarafından cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmadan hemen önce açıklanan rakamlar, aşırı sağın kullandığı “göçmenler ülkeye akın ediyor”, “sosyal yardımların cömertliği nedeniyle Fransa’yı seçiyorlar” gibi savların aksine, Fransa’nın Ukraynalılar tarafından çok da tercih edilmediğini ortaya koymaktadır. (Çakır,2022:1)

Mediapart haber sitesinde yer alan verilere göre, Batı Avrupa ülkelerindeki göçmen sayısı 2015’ten bu yana yüzde 60 artış göstermişken, Fransa’da yüzde 36 oranındadır. AB’nde Suriyeli göçmenlerin kabul ortalaması yüzde 17 iken, Fransa’da bu oran yüzde 2’dir.(Çakır,2022:2)

15 Mart

“ Pour échapper à la guerre en Ukraine, trois millions de personnes ont quitté leur pays. Chaque seconde, un enfant devient un réfugié. Un drame humain. Au cœur même de notre continent.

Des femmes et des enfants, par milliers, arrivent chaque jour en Pologne et en Moldavie. Comme par le passé pour les Irakiens, Syriens, Afghans, l’Union européenne et la France se sont mobilisées pour héberger, soigner et accompagner.

Les services de l’État, les préfets qui coordonnent l’accueil des réfugiés dans les territoires, les élus, les associations et les entreprises françaises, avec les citoyens, sont pleinement mobilisés. La Nation est solidaire avec le peuple ukrainien. ”

“Ukrayna’daki savaştan kaçmak için üç milyon insan ülkelerini terk etti. Her saniye bir çocuk mülteci oluyor. Bir insanlık dramı. Kıtamızın tam kalbinde.

Binlerce kadın ve çocuk her gün Polonya ve Moldova’ya geliyor. Geçmişte olduğu gibi Iraklılar, Suriyeliler ve Afganlar için Avrupa Birliği ve Fransa, onları barındırmak, bakımını yapmak ve desteklemek için harekete geçti.

Devlet hizmetleri, bölgelerdeki mültecilerin kabulünü koordine eden valiler, seçilmiş yetkililer, dernekler ve Fransız iş dünyası ile vatandaşlar tamamen seferber oldu. Milletimiz Ukrayna halkıyla dayanışma içindedir.”

Örneklerde de görüldüğü gibi Emmanuel Macron ülkesi adına Ukraynalılara desteğini

sıklıkla açıklamaktadır. Bir yandan da gelen eleştirilerin önünü kesmek için Iraklılar, Suriyeliler ve Afganlar için de benzer desteklerin verildiğine vurgu yapılmaktadır. Örnek verirken AB’ni de ön plana çıkararak doğabilecek tepkilerin azaltılması hedeflenmektedir.

Avrupa ülkelerinin birçoğu, Ukraynalılara “açık kapı politikası” uygulayacaklarını açıkladılar. Danimarka, Almanya, Fransa, Macaristan ve diğerleri Irak, Suriye, Afganistan ve başka ülkelerden gelenleri “seçerek” ve “sayı” ile kabul ettiler. Kabul ettikleri göçmenler genellikle “genç, eğitilmiş ve varlıklı aile mensupları” olduğu yönünde haberler basına yansıdı. Irak, Suriye ve Afganistanlılara kapılarını kapatan AB üyesi ülkeler Ukraynalılara yönelik “açık kapı” politikasını savunarak “Beyaz tenli, renkli gözlü ve Hristiyanlar” olarak kabul ettiklerini açıklamaktadırlar. AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen’in “Ukrayna bize ait, bizden biri ve onları aramızda görmek istiyoruz” açıklamasının da AB’nin diğerlerine karşı ayrımcı göç politikasını yansıttığı düşünülmektedir (Demir, 2022:1-2).

25 Mart

“ Forte pression sur le régime russe à travers des sanctions sans précédent, soutien sans faille à l’Ukraine sur tous les plans, maintien des canaux de dialogue : en Européens, nous avons réaffirmé notre réponse face à la guerre de la Russie en Ukraine. ”

“Eşi görülmemiş yaptırımlar, Ukrayna’ya her düzeyde kesintisiz destek, diyalog kanallarının sürdürülmesi yoluyla Rus rejimi üzerinde güçlü baskı: Avrupalılar olarak, Rusya’nın Ukrayna’daki savaşına tepkimizi yeniden teyit ettik.”

Yapılan desteklerle hem Ukrayna’nın savaşa direnmesini hedefledikleri hem de bu süreçte Rusya üzerinde “Avrupalılar” olarak baskı kurup savaşı sonlandırmaya çalışacakları düşünülmektedir. Buradaki “Avrupalılar” vurgusu önemlidir. Ukrayna bir Avrupa ülkesidir ve Ukrayna’ya destek olarak “Avrupalılar” tepki göstermektedir olarak anlam yüklenmektedir. Avrupalı olmayan savaş mağdurlarına ve Avrupalı olmayanların savaşlarına yeterince destek vermemekle sıklıkla eleştirilen Fransa, özellikle bu paylaşımıyla

Ukrayna'yı diğerlerinden ayırmakta ve özel anlam yüklemektedir.

8 Nisan

"As Europeans, we are adopting new sanctions. And we will continue providing humanitarian, military and financial support to Ukraine."

"Avrupalılar olarak yeni yaptırımlar uyguluyoruz. Ve Ukrayna'ya insani, askeri ve mali destek sağlamaya devam edeceğiz."

Yine "Avrupalılar" vurgusu yapılan bir tweet örneği görülmektedir. Emmanuel Macron'un son dönem açıklamaları da göz önünde bulundurulduğunda; göçmen olarak "Avrupalı göçmen"e daha sıcak baktıklarını bu örnekte de teyid ettiği düşünülmektedir. Ukrayna bir Avrupa ülkesidir ve "Avrupalılar" tarafından desteklenmelidir vurgusu açıktır.

8 Nisan

"The victims in Kramatorsk, Bucha, Mariupol and Kharkiv are in our thoughts. Throughout Ukraine, we will support investigations to ensure justice is done. Our thoughts go out to the families who continue to flee. We will welcome them to our Union, our Union of peace."

"Kramatorsk, Bucha, Mariupol ve Kharkiv'deki kurbanlar aklımızda. Adaletin yerini bulmasını sağlamak için Ukrayna genelinde soruşturmaları destekleyeceğiz. Aklımız kaçmaya devam eden ailelerle. Onları Birliğimize, barış Birliğimizde hoş karşılayacağız."

AB'nin "barış birliği" olduğu ve "bizim" diye vurgu yapılarak yine "Avrupalılar"a gönderme yapıldığı görülmektedir. İngilizce olarak tweet atılmasının daha fazla kitleye hitap etmek ve "Birlik" vurgusu yapmak için tercih edildiği düşünülmektedir.

15 Nisan

"April 14 marks the 50th day of horrors in Ukraine. 50 days of war in the very heart of our Europe. On my call with President Volodimir Zelensky just now, I once again expressed our determination to stand by his side to put an end to the conflict as well as our solidarity."

"14 Nisan Ukrayna'daki dehşetin 50. günüdür. Avrupa'mızın tam kalbinde 50 günlük savaş. Az önce Cumhurbaşkanı Volodimir Zelensky ile yaptığım telefon görüşmesinde, dayanışmamızın yanı sıra çatışmaları sona erdirmek için onun yanında yer alma kararlılığımızı bir kez daha dile getirdim."

Yine İngilizce yazılması tercih edilen bir tweet ve "Avrupa" vurgusu yapılmıştır. Ukrayna'ya Fransa'nın desteği vurgulanmıştır. Mayıs ve Haziran ayı boyunca benzer destek tweetleri paylaşıldığı için çalışmada hepsine yer verilmemiştir. 29 Haziran tweeti Türkiye gündeminde özellikle uzun süre yer tutan tahıl sevkiyatı ile ilgilidir. Fransa ve Türkiye'nin işbirliği ön plana çıkarılarak Rusya karşısında tek olmadıkları ve Rusya ile iyi ilişkiler içerisinde olan Türkiye'nin desteğini aldıklarını belirtmeye çalıştığı düşünülmektedir. Rusya'nın her konuda yalnızlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

29 Haziran

"Face à la guerre en Ukraine, la Turquie et la France sont plus que jamais attachées à l'unité et la force de l'alliance transatlantique et continueront leurs efforts pour permettre l'exportation du grain ukrainien par la mer Noire."

"Ukrayna'daki savaşla karşı karşıya kalan Türkiye ve Fransa, transatlantik ittifakının birliğine ve gücüne her zamankinden daha fazla bağlı ve Ukrayna tahılının Karadeniz üzerinden ihracına izin vermek için çabalarını sürdürecektir."

30 Haziran

"La Russie ne doit pas l'emporter parce que c'est notre propre sécurité qui s'en trouverait alors directement menacée. Le coût de la guerre, les Ukrainiens le connaissent, le vivent dans leur chair. Soutenir l'Ukraine est une nécessité pour nous-mêmes."

"Rusya, kendi güvenliğimizi doğrudan tehdit edeceği için kazanmamalı. Savaşın bedelini Ukraynalılar biliyor, canlarıyla yaşıyorlar. Ukrayna'yı desteklemek bizim için bir zorunluluktur."

Bu tweetin önemi asıl önemsenenin kendi güvenliklerinin vurgulandığını göstermesidir. Rusya, Avrupa için bir tehdit midir? Ukrayna,

Rusya ile AB arasında bir emniyet sınırı mıdır? Fransa, Ukrayna'yı asıl Fransa'nın güvenliği için mi önemsemektedir? Bu soruların yanıtlanması için zaman gereklidir ancak daha sonra paylaşılan tweetlerde de Ukraynalılara destek verilmektedir. Savaşın küresel gıda üzerindeki sonuçları, toplumlardaki güvenlik sorunları, iklim ve ekonomik zorluklar, enerji fiyatları üzerindeki etkileri sonucu Fransa'nın etkin politika yürütmesi gerekliliği yönünde telkinlerde bulunmaktadır.

12 Temmuz

" Pour réussir la stratégie que nous portons, la France aura besoin de techniciens, d'opérateurs, d'ingénieurs, d'enseignants et de chercheurs. Nous les formerons et développerons leurs compétences. "

" İzlediğimiz stratejide başarılı olmak için Fransa'nın teknisyenlere, operatörlere, mühendislere, öğretmenlere ve araştırmacılara ihtiyacı olacak. Onları eğiteceğiz, becerilerini geliştireceğiz."

Göçmen sayısı arttıkça toplum içerisinde ekonomik paydan faydalanan kişi sayısı da artmaktadır. Zaman ilerledikçe göçmenler üretime katılmazsa, bu durum toplumlar içerisinde çeşitli rahatsızlıklara neden olmaktadır. Fransa'da da benzer bir durum oluşmuştur ve Emmanuel Macron, Fransa'nın göçmenlere olan ihtiyacına vurgu yapmaktadır. "Onları eğiteceğiz, becerilerini geliştireceğiz" ifadesi ile gelen göçmenlerin eğitimsiz ya da Fransa eğitim sisteminden geri olduğuna yapılan vurgu, toplum hassasiyetlerini azaltmak ve oluşan tavrı yumuşatmaya çalışmak olarak algılanabilir. Bu üstten bakan tavır göçmenleri eğitilmesi gereken cahiller olarak görülmesi, kendi toplumunun genel bakış açısını da ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

Ağustos ayı boyunca da Ukrayna ve Ukrayna halkına destek tweetleri paylaşılmıştır. O yüzden 2 örnek seçilmiştir.

1 Ağustos

" Ukraine is resisting Russia's aggression. It must be able to continue to resist. I confirmed to President Volodimir Zelensky that we will continue to provide support. "

"Ukrayna Rusya'nın saldırganlığına direniyor. Direnmeye devam edebilmesi gerekiyor. Başkan Volodimir Zelensky'ye destek sağlamaya devam edeceğimizi teyit ettim."

Ukrayna'nın direnişi için Başkan Volodimir Zelensky'e destek verilmesine vurgu yapılmaktadır. Emmanuel Macron; Başkan Volodimir Zelensky'nin ismini sıklıkla kullanırken Başkan Vladimir Putin'in ismini kullanmadığı görülmektedir. Rusya olarak, devlet genelinde ifadelendirmektedir. Bu durumun, Ukrayna Devlet Başkanı'na samimiyet göstermesi olarak algılanmaktadır. Vladimir Putin ile de şahsi bir ilişki içerisinde görülmek istemediği düşünülebilir. Ukrayna'yı desteklerken, Rusya'yı dışlamakta ve savaş suçlusunu olarak ifadelendirmektedir.

2 Ağustos

"Russian armed forces must know that the war crimes committed in Ukraine will not go unpunished. A team of French experts have already provided assistance on the ground and we have donated a mobile DNA testing laboratory. "

"Rus silahlı kuvvetleri, Ukrayna'da işlenen savaş suçlarının cezasız kalmayacağını bilmelidir. Fransız uzmanlardan oluşan bir ekip halihazırda sahada yardım sağladı ve biz de mobil bir DNA test laboratuvarı bağışladık."

Savaş, birçok mağduriyeti beraberinde getirmektedir. Özellikle bombalamalar sonucu birçok kişi hayatını kaybetmektedir ancak kimliklerin tespit edilmesi için ülkeler destek vermektedir. Fransa'da DNA test laboratuvarı ile destekte bulunmaktadır. Rusya'yı tehdit eden bir üslup kullanılmaktadır.

Dolayısıyla devlet temsilcilerinin kamuoyunda zaman zaman öne çıkmak için kullandıkları bir tarz olarak görülmektedir.

5.2. Macaristan

Macaristan'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri 10 Mart 2022'de Ulusal Meclis'te yapılan oylamayla gerçekleştirilmiştir ve iktidar koalisyonun adayı Aile İşleri eski Bakanı Katalin Novak Macaristan'ın ilk kadın Cumhurbaşkanı seçilmiştir. (URL-8,2022)

Suriye iç savaşı sonrası tüm ülkelerde yoğun bir göç dalgası yaşandı. Bunlardan etkilenen ülkelerden biri olan Macaristan da göç sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Göçmenlerin Balkan rotasını kullanarak Macaristan üzerinden Avrupa'ya giriş yapmaları, Macaristan'ın da yoğun bir göç sorunu ile karşı karşıya kalmasına neden oldu. Macaristan, özellikle 2015 yılında Suriye ve Irak'tan gelen ve Macaristan üzerinden Avrupa'ya geçen 400.000 mülteciyi sonra tedbir aldı. Güney sınırına tel örgü çekerek tedbir alıp, mülteci sayısını azalttı (Aras&Sağiroğlu, 2018:69).

İlki 2015 yılında düzenlenen Budapeşte Demografi Zirvesi'nin beşincisi 14-16 Eylül 2023 tarihlerinde Budapeşte Güzel Sanatlar Müzesi'nde düzenlenmiştir. Zirvede, nüfus eğilimleri ve nüfusla bağlantılı politikalar tartışılmıştır. Küresel bir zirvedir. Avrupa'da ve çevresinde muhafazakâr-sağ eğilimin ön plana çıkarıldığı bir Zirve haline gelmektedir. Özellikle bu eğilimle tanınan Macaristan Başbakanı Viktor Orban'ın Macaristan Cumhurbaşkanı Katalin Novak ile birlikte, Avrupa içerisinde aynı fikirde olanları bir araya getirerek, dünyaya mesaj vermeye çalıştığı düşünülmektedir.(Çuhadar, 2023:1)

Macaristan, Ukrayna – Rusya savaşından kaçan göçmenler konusunda da Fransa kadar göçmen alımını desteklememektedir.

Macaristan, Fransa'dan farklı olarak AB'nin göçmenler konusunda aldığı kararlara en fazla itiraz eden AB üye ülkelerinden biridir. Örneğin Ekim 2023'te gerçekleştirilen AB zirvesinde, üye ülkeler arasında Ukrayna'ya yapılacak mali yardımlar konusunda, AB Komisyonu'nun önerdiği 50 milyar Euro'luk yardım paketini Macaristan ve Slovakya kabul etmediler. Macaristan, daha önceki yardımların verimli kullanılmadığını öne sürdü. (URL-9,2023)

Macaristan Cumhurbaşkanı Novak'ın Ukrayna – Rusya Savaşı başladığı tarihten itibaren paylaştığı tweetlere örnekler verildiğinde Rusya'nın savaş başlatmasını saldırgan bulduğu, göçmenlere yardım edilmesi gerektiği görülmektedir. Emmanuel Macron'dan farklı olarak genelde uluslararası kamuoyu ile ilgili olan tweetleri İngilizce paylaşmaktadır. Bazı tweetleri de hem Macarca hem İngilizce paylaşmaktadır.

22 Mart

“Everyone helps where they can. Some are on duty at the #Ukrainian border, others take care of refugees at the help point of the Hungarian Charity Service of the @OrderofMalta The kindergarten accommodates young children, local women bake pancakes to put a smile on their faces.”

“Herkes elinden geldiğince yardım ediyor. Bazıları #Ukrayna sınırında görev başında, diğerleri @OrderofMalta'nın Macar Yardım Servisi'nin yardım noktasında mültecilerle ilgileniyor. Anaokulu küçük çocukları barındırıyor, yerel kadınlar onların yüzlerini gülümsetmek için krep pişiriyor.”

22 Mart

“There is an unprecedented humility and cooperation here at the #Ukraine - #Hungary border.”

“Burada #Ukrayna - #Macaristan sınırında görülmemiş bir tevazu ve işbirliği var.”

22 Mart

“I've come to the - border to thank those who do their best from Day 1. Charities help in first aid, health care, accommodation, travel arrangements, food delivery and storage and fundraising. Meanwhile deans, pastors, priests and parsons are providing comfort and assistance.”

“1. Günden itibaren ellerinden gelenin en iyisini yapanlara teşekkür etmek için sınıra geldim. Hayır kurumları; ilk yardım, sağlık hizmetleri, konaklama, seyahat düzenlemeleri, yiyecek dağıtımı ve depolama ve bağış toplama konularında yardımcı oluyor. Bu arada dekanlar, papazlar, rahipler ve papaz yardımcıları teselli ve destek sağlıyorlar.”

3 tweette de Macaristan'ın Ukraynalılara verdikleri destekleri ön plana çıkarmak için paylaşımlar yapıldığı görülmektedir. Novak'ın muhafazakar sağ görüştekilere gönderme yapmak için din adamlarının yaptıklarını vurguladığı tweet de oldukça önemlidir. Siyasilerin paylaşımlarının hesaplayarak, her cümlelerinin iyice düşünülerek, mesaj içermesi sağlanacak şekilde yaptıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Siyasiler vatandaşlar gibi hissettiklerini yaz(a) mazlar, çoğu siyasinin basın danışmanları, iletişim başkanlıkları tweetleri göndermektedir. Dolayısıyla bazı siyasilerin sehven hatalı gönderdiklerini iddia ettikleri paylaşımların aslında hem meydan okuma hem de tepki ölçmek için yapılmış olduğu düşünülmektedir.

23 Mart

"Zente, a refugee of war is a new life and a new hope."

"Savaş mültecisi Zente için yeni bir hayat ve yeni bir umut"

23 Mart

"Zente's mother left #Ukraine when she was 38 weeks pregnant.They are now in good hands at the Nyíregyháza Hospital taking good care of refugees. Meanwhile the Uni of Nyíregyháza provides accommodation for refugees and its students hold classes for children. Now off to Fényeslitke! "

"Zente'nin annesi 38 haftalık hamileyken #Ukrayna'yı terk etti. Şu anda Nyíregyháza Hastanesi'nde mültecilere iyi bakıyorlar. Bu arada Nyíregyháza Üniversitesi mültecilere kalacak yer sağlıyor ve öğrencileri çocuklar için dersler düzenliyor. Şimdi Fényeslitke'ye gidiyoruz!"

Savaş en çok çocuklara zarar vermektedir. Hamile bir Ukraynalı Macaristan'da doğum yapıyor. Ve bebek Zente için başka bir ülkede yeni bir yaşam başlıyor. Novak'ın, bu tweetlerle; barış ve masumiyeti bebek Zente üzerinden, iyilik ve merhameti Nyíregyháza Hastanesi üzerinden, yardımseverliği Nyíregyháza Üniversitesi üzerinden aktararak Macaristan'ın Ukraynalı göçmenler için yeni bir hayat inşaa ettiğini vurgulamak istediği düşünülmektedir.

25 Mart

"Final days of the border trip. Hungary wants peace but there is war in our neighbourhood. Those who live here do all they can to provide help for the refugees of this war. "

"Sınır gezisinin son günleri. Macaristan barış istiyor ama komşularımızda savaş var. Burada yaşayanlar, bu savaştan kaçan mültecilere yardım etmek için ellerinden geleni yapıyorlar."

Aynı tweet içerisinde hem mağdura el uzatan hem de barıştan yana bir tavır alan Macaristan görülmektedir. Macaristan'ın barıştan yana olduğunun vurgulanması ve mültecilere destek verildiğinin belirtilmesi, insani değerlere verilen önemin anlatıldığı düşünülmektedir. Macaristan'ın daha fazla destek vermesi gerektiği yönünde yapılan eleştirilere bir cevap olarak kabul edilebilir. Macar halkı savaştan kaçan mültecilere destek vermektedir dolayısıyla da elinden geleni yapmaktadır diye belirtilmektedir ve beklentilerin yükseltilmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı düşünülmektedir.

15 Mayıs

"We are willing to play a mediating role between the warring parties to facilitate the continuation of peace talks." #UkraineRussiaConflict #Peace

"Barış görüşmelerinin devamını kolaylaştırmak için savaşan taraflar arasında arabuluculuk rolü oynamaya hazırız." #UkraynaRusyaÇatışma #Barış"

Macaristan, arabuluculuk rolü üstlenmeye çalışarak AB içerisinde ön plana çıkmaya çalışan bir politika ortaya koymaktadır. Arabuluculuk üstlenecek olan ülkeler söz sahibi olan ülkelerdir. Macaristan dış politikadaki etkinliğini ön plana çıkarmaya çalışan bir eğilim içerisinde hareket edeceğinin sinyalini vermektedir. Ayrıca savaşan ülkelere birine taraf olmak yerine arabuluculuk rolü ile savaşı sonlandırmaya çalışmak barışa davet etmek, Macaristan'ın dış politikasında barış temelli bir yol izleyeceğinin işareti olarak görülmektedir.

Macaristan Başbakanı Viktor Orban, AB ülke liderleri arasında Vladimir Putin'e en fazla destek veren liderlerden biri olarak görülmektedir. Arabuluculuk yapmak istemelerinin bir nedeni

de Vladimir Putin ile bu yakınlığı korumak ve özellikle gaz tedariki sürecinde bu yakınlıktan istifade etmek olarak değerlendirilmektedir.

Orban, Ukrayna'da ateşkes çağrısı yaptıktan sonra, Macaristan-Ukrayna sınırından silah transferini onaylamadı. Ukrayna Devlet Başkanı hakkında alaycı açıklamalarda bulundu ve Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarına karşı da lobi faaliyetlerinde bulundu.(URL -10,2022)

3 Haziran

"Unterschiedliche Identitäten, Kulturen und Meinungen schwächen Europa nicht, sondern stärken die Gemeinschaft. Mit BPr. #Steinmeier waren wir uns einig, dass der Krieg in der so schnell wie möglich enden muss und dass unsere Länder dabei eine wichtige Rolle spielen müssen. "

"Farklı kimlikler, kültürler ve görüşler Avrupa'yı zayıflatmaz, aksine toplumu güçlendirir. BPR #Steinmeier ile savaşın bir an önce sona ermesi gerektiği ve ülkelerimizin bu konuda önemli bir rol oynaması gerektiği konusunda anlaştık."

Macaristan göçmen karşıtlığı ile bilinen bir ülkedir ancak bu tweetle farklı kültür ve farklı kimliklere gönderme yapılarak bir adım atılmaya çalışılacağı ortaya konmuştur. Savaşın sonlanması ile de Ukraynalı göçmen akınınun duracağı düşünülmektedir. Macaristan'ın da AB üyesi diğer ülkeler gibi nitelikli göçmen "expat"ların önünü açarken zorunlu göç edenlere karşı sınırlama getirme çabası içerisinde olan bir ülke olduğu düşünülmektedir. Farklı kimlik ve kültürlerin toplumları zenginleştireceğine işaret edilmesi yeni bir göç yasası çıkarılacak mı sorusunu akla getirmektedir.

8 Haziran

"@P_Fiala we agreed that the war must end ASAP. We must provide assistance to refugees, this requires concrete actions and EU funds. We expect pragmatism on sanctions and to ensure receives the EU funds it's entitled to. The V4 is also exceptionally important for CZ."

"@P_Fiala ile savaşın bir an önce sona ermesi gerektiği konusunda mutabık kaldık. Mültecilere yardım sağlamalıyız, bunun için somut eylemler ve AB fonları gerekiyor. Yaptırımlar konusunda

pragmatizm bekliyoruz ve hak ettiği AB fonlarını almasını sağlamalıyız. V4 de Çek Cumhuriyeti için son derece önemlidir."

Savaşın sonlanması için çaba gösterilmesi barışı getireceği gibi, aynı zamanda Macaristan için Aralık 2022'de ülkede 'insan hakları ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmediği' gerekçesi ile dondurulan AB'nin ülkeye ayırdığı 13 milyar Euro'luk fonun açılması için de bir fırsat olarak görülmektedir. (URL-11,2023) Visegrad Dörtlüsü (Çekya/V4 Dönem Başkanlığı, Macaristan, Polonya ve Slovakya) ve Ukrayna Büyükelçileri 20 Ekim 2023 'te güncel konuları ve savaşın sonlandırılması ile ilgili Çekya Büyükelçisi konutunda toplandılar. (URL-12,2023) Bu ülkeler arasında Avrupa entegrasyonunu sürdürmek, askeri, ekonomik ve enerji alanlarında işbirliğini arttırmak oldukça önemli kabul edilmektedir.

10 Haziran

"We condemn Vladimir Putin's aggression and say eternally no to efforts aiming at the restoration of the Soviet Union. Hungarians want peace, here in Hungary as well as in Ukraine. We are continuously developing our defense forces, by 2024 defense expenditure will reach 2% of the GDP."

"Vladimir Putin'in saldırganlığını kınıyoruz ve Sovyetler Birliği'nin restorasyonunu amaçlayan çabalara sonsuza kadar hayır diyoruz. Macarlar burada, Macaristan'da ve Ukrayna'da barış istiyor. Savunma güçlerimizi sürekli geliştiriyoruz; 2024 yılına kadar savunma harcamaları GSYİH'nın %2'sine ulaşacak."

Novak, bazı tweetlerinde Rusya bazı tweetlerinde ise Vladimir Putin'in ismini kullanmaktadır. Vladimir Putin'i saldırgan olarak ifadelendirirken aslında Rus halkının Vladimir Putin'den bağımsız olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Macaristan halkını özellikle vurgulaması ise Macaristan'ın gücünü, barış isteğini, Ukrayna'ya destek verirken vatandaşlarının desteğini arkasına aldığı göstermek için kullanılan ifadeler olarak görülmektedir. Savunma güçlerinden, ayrılan bütçeden bahsedilmesi Rusya'ya gözdağı vermek, savaşın Macaristan'a sıçramasının önünü kesmek, Macar halkına ve Rusya'ya Macar Devleti'nin güçlü ve hazırlıklı olduğunu

göstermek olarak açıklanabilmektedir.

10 Haziran

"Russia's war against #Ukraine has ruined Europe's peace causing enormous human suffering and destruction. The unjustified aggression brought one of the biggest security crises in our region. #Bucharest9"

"Rusya'nın #Ukrayna'ya karşı savaşı, Avrupa'nın barışını bozdu ve muazzam insani acılara ve yıkıma neden oldu. Haksız saldırı bölgemizdeki en büyük güvenlik krizlerinden birini beraberinde getirdi. #Bükreş9"

20 Haziran

"Hungary strongly condemns the Russian aggression and wants nothing more than peace talks and peace. Energy dependency creates a difficult situation for landlocked countries. #3SI (1/2)"

"Macaristan, Rusya'nın saldırganlığını şiddetle kınıyor ve barış görüşmelerinden ve barıştan başka bir şey istemiyor. Enerji bağımlılığı denize kıyısı olmayan ülkeler için zor bir durum yaratıyor. #3SI (1/2)"

Novak her iki paylaşımında da, Ukrayna'ya destek mesajlarını yinelerken, savaşın acı yüzünü tekrar etmektedir ve kamuoyunda Rusya'yı haksız ve suçlu konuma getirmektedir. Bölgede güvenlik krizinin oluştuğunun ifadelendirilmesi, aynı zamanda AB'ne bir gönderme olarak görülmektedir Macaristan daha önce de arabulucu olma yönünde bildirimlerde bulunmuş ve bölgede sorun çözücü olmaya aday olduğunu göstermişti. Novak'ın, 10 Haziran tarihli tweetinde Vladimir Putin'i saldırgan gösterip Rus halkını ayrı tutarken, 10 gün sonra savaşın uzaması, Rusya'nın Macaristan'ın arabuluculuğuna yanaşmaması, enerji krizi gibi nedenlerle Rusya'yı bütün olarak ifadelendirdiği ve barış isteklerini yenilediği paylaşımlar yaptığı görülmektedir.

15 Temmuz

"Individuals can only be truly strong as part of a wider community. Our language is a treasure,our culture is a resource. We need to preserve & enrichen it. I'm glad to be at the inauguration of the new centre of the Mura Region Hungarian community in #Lendva "

"Bireyler ancak daha geniş bir topluluğun parçası olduklarında gerçekten güçlü olabilirler. Dilimiz hazinedir, kültürümüz kaynaktır. Bunu korumamız ve zenginleştirmemiz gerekiyor. #Lendva'da Mura Bölgesi Macar topluluğunun yeni merkezinin açılışında bulunmaktan mutluluk duyuyorum"

Dil bir toplumun kimliğidir, kültürünün devamlılığını sağlayan en önemli araç olarak görülmektedir. Göçmen kabul eden toplumlarda en büyük sorunlardan biri de dil problemi olarak kabul edilmektedir. Göçmenlere yerel halkın dilinin öğretilmesinin, özellikle çocukların kayıp nesil olmaması için bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Novak, Macar dilinin ve kültürünün korunması ve sürekliliğinin sağlanmasını önemsemektedir ve göçmenlerin toplumun bir parçası olmaları gerekliliğinden bahsetmektedir. Dil ve kültür aktarımı için merkezler oluşturulması Devletlerin politikalarından biridir.

19 Temmuz

"Since the first day of the outbreak of the Russian-Ukrainian war, #Hungary welcomes the Jewish refugees from #Ukraine and gives all necessary support to reach their final destination, #Israel. #Rabbi #ArthurSchneier"

"Rusya-Ukrayna savaşının başladığı ilk günden bu yana #Macaristan, #Ukrayna'dan gelen Yahudi mültecileri karşılıyor ve nihai varış noktaları olan #İsrail'e ulaşmaları için gerekli tüm desteği veriyor. #Haham #ArthurSchneier"

Yahudi göçmenlere destek verilip İsrail'e ulaşmaları sağlanmaktadır. Yahudi göçmenlerin korunduğunu ve desteklendiğini özellikle belirtmektedir. Bu durum ileride İsrail'le bir işbirliği oluşturabilmesi ya da ticari ilişkilerin geliştirilebilmesi için bir sempati oluşturulması açısından önem arz etmektedir.

Nitekim 27 Ekim tarihindeki Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Gazze'de ateşkes çağrısı yapan karar tasarısına bazı ülkeler "hayır" oyu kullanmıştır. Bu ülkeler AB üyesi olan; Avusturya, Macaristan, Çekya ve Hırvatistan'dır. (URL-13,2023) Novak, İsrail'e aylar öncesinden göçmenler üzerinden işbirliğine hazır olduğu

mesajı vermiştir. Dolayısıyla bu “hayır” oyunun şaşırtıcı olduğu düşünülmektedir.

2 Ağustos

“I welcome the departure of the first #Ukrainian ship carrying grain from #Odessa. #Hungary strongly supports all the possible attempts to deescalate and to ease the global food crisis.”

““Tahıl taşıyan ilk #Ukrayna gemisinin #Odessa’dan yola çıkmasını memnuniyetle karşılıyorum. #Macaristan, küresel gıda krizini hafifletmek ve gerilimi düşürmek için mümkün olan tüm girişimleri kuvvetle desteklemektedir.”

Küresel ısınma, iklim değişiklikleri, plansız yapılaşma, savaşlar, coğrafi hareketlilikler neticesinde tarım alanları hızla zarar görmektedir. Rusya’nın tahıl taşıyan gemileri engellemeye çalışması bir süre gıda krizine neden olmuştur. Bu durumun çözülmesi üzerine paylaşılan bu tweetle Macaristan’ın birçok alanda olduğu gibi bu konuda da öncüllük yapacağı ve barışı destekleyeceği öne sürülmektedir.

6. SONUÇ

6 Avrupa ülkesi, İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerini ortadan kaldırmak, barışı tahsis etmek, demokrasi ile bir araya gelmek için bu “Ekonomik Birlik” fikrini hayata geçirdiklerinde; bu kadar büyük bir coğrafyada temsil alanı bulabileceklerini tahmin etmemişlerdir. Ancak, bugün AB bir ekonomik işbirliğinin ötesine geçmiş; siyasal, hukuki ve hatta askeri bir bütünlük içerisinde hareket etmeye çalışan büyük bir organizasyon olarak kabul görmektedir.

Avrupa ülkeleri barış ve demokrasi ışığında bir araya gelirken, insan haklarını ön plana çıkaran paylaşımlar gerçekleştirmektedirler.

AB üyesi olan Fransa ve Macaristan; farklı göç politikaları ve uygulamaları olan 2 ülkedir. Ukrayna – Rusya savaşında özellikle ortak tutum sergilemiş ve barıştan yana olduklarını Rusya’nın yayımlı politikalarını ve Ukrayna’ya savaş açmasını desteklemediklerini dile getirmişlerdir.

Ukraynalı göçmenler konusunda da her iki ülke, göçmenlere destek verilmesi hususunda ortak hareket etmişlerdir. Ancak Macaristan

lideri Novak, ilerleyen süreçte tweetlerde destek mesajları göndermeye devam etse de, uygulamada yardımları azaltmıştır. Ukrayna’ya destek vermesi için dondurulan AB hibesinin verilmesi gündeme gelmiştir.

Macaristan özellikle Ukrayna-Rusya savaşında, Ukraynalı göçmenlere destek verirken, Gazze’de hayatını kaybeden binlerce kişiye sırtını dönmüş ve nitekim 27 Ekim tarihindeki Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Gazze’de ateşkes çağrısı yapan karar tasarısına “hayır” oyu kullanan 14 ülkeden biri olmuştur. Bu durumun, Ukraynalı göçmenleri kabul ederken, Filistin’de hayatını kaybeden ve ülkeyi terk etmek isteyenlere karşı kabul için kucak açmayacağına da belirtisi olduğu düşünülmektedir.

Fransa, Ukraynalı göçmenleri “Avrupalı” olarak sıklıkla dile getirmiş ve binlerce Ukraynalı göçmene kucak açmıştır. Ancak aynı Fransa Suriyeli ve diğer göçmenler konusunda tereddütlü davranmış ve sayıca daha az göçmen kabulünde bulunmuştur.

Göçmen sayısını azaltmak veya kontrol altında tutmak için ise yeni kararlar almaya başlamıştır. Göç insani bir hak, hukuki olduğu kadar, hak temelli düşünüldüğü takdirde herkesin yaşama hakkı vardır. Yaşadığı ülke insan yaşamı için tehdit unsuru barındırıyorsa, kişiler yaşantılarını değiştirmek, daha demokratik koşullarda yaşamak, çocuklarının geleceğini güvence altına almak istiyorlarsa, ten renklerinin, dillerinin, ırklarının, dinlerinin bir ayırıcı unsur olmaması gerektiği düşünülmektedir.

Söylem analizinde kelimelerin gücü tahlil edilmektedir. Söylem analizinin birçok çeşidi olmakla birlikte, bu çalışmada tweetlerin hepsi toplanmış, konularına göre sınıflandırılmış, Ukrayna-Rusya savaşı ile ilgili olanlar ayrılmış ve tweetlerin içeriği incelenerek bütün olarak ne anlatmaya çalıştığı, ne ima edilmeye çalışıldığı yorumlanmaya çalışılmıştır. Bazı söylem analizleri kelimeler üzerinden açıklanmaktadır. Bu çalışmada diğer söylem analizi ile yapılan çalışmalardan farklı olarak bütünsellik üzerinden tweetlerin niyet okuması yapılmış ve liderlerin ülkeleri ile ilgili paylaşımlarda vermek istedikleri alt mesajlar bulunmaya çalışılmıştır.

Bu alt mesajlar ancak belirlenecek yöntemler ile bulunabilir.

Sonuç olarak; Fransa Lideri Emmanuel Macron'un Rusya – Ukrayna savaşında zarar gören göçmenlere, diğer savaş mağduru göçmenlerden daha fazla sempati ile yaklaştığı, daha yardımsever, kabullenici paylaşımlar yaptığı düşünülmektedir.

Macaristan lideri Novak ise kamuoyuna barışçıl bir tutum sergileyerek aslında çok da göçmen sever bir tutum sergilememiş bilakis toplumunun dil ve kültür özelliklerini öne çıkaran paylaşımlarda bulunmuştur. Ancak, Novak da, Emmanuel Macron gibi Ukraynalı sarı bebeklerin hayatını, Suriyeli ya da Filistinli esmer bebeklerin hayatından daha fazla önemsediklerini gösteren minvalde tweet paylaşımlarında bulunmaktadır.

İnsan hayatı değerlidir. Özellikle çocukların hayatı liderlerin hırslarından, siyasi politikalarından daha kıymetlidir. Mağdur olanın kimliği değil, canlı olması ve yaşam hakkının olduğu ön plana çıkarılarak hareket edilmesi, daha barışçıl bir dünyada yaşayabilmemizin önünü açacak bir karar olacaktır.

KAYNAKÇA

- ARAS, İ. & SAĞIROĞLU, A. (2018). Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri *Mukaddime*, 9(1), 59-77
- BARDAKÇI TOSUN, S. (2018), *Avrupa'da Aşırı Sağın Suriyeli Mültecilere Etkisi*, www.inesscongress.com, Aralık tam metin kitabı, 1898-1904
- BAŞ, T. & AKTURAN, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nitel ile Nitel Analizi, Örnekleme, Analiz, Yorum*. Seçkin Yayıncılık: Ankara
- BLOMMAERT, J. & BULCAEN, C. (2000), *Critical Discourse Analysis. Annu. Rev. Anthropol* 29,447-466, www.annualreviews.org
- BUZAN, B., WÆVER, O. & WILDE, de J. (1997). *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers Inc, 239

CANFORA, L. (2010). *Avrupa'da Demokrasi, Bir İdeolojinin Tarihi*, Çeviren Neşener Domaniç ve Nusret Avhan, Literatür Yayıncılık, 1-338

CASTLES, S. & MILLER, M. J. (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çeviren Bülent U. Bal & İbrahim Akbulut, Bilgi İletişim Grubu YAYINCILIK, İstanbul, 1 -482

CHILTON, P. (2005). *Missing Links in Mainstream CDA: Moduls, Blends and the Critical Instinct*, Ruth Wodak ve Paul Chilton, John Benjamin (der.), *A New Agenda in Critical Discourse Analysis*, Amsterdam, Publishing Company,

CHOULIARAKI, L., & FAIRCLOUGH, N. (1999). *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 176

ÇAKIR, A. (2022). *Ukraynalı Göçmenlerin En Az Tercih Ettiği Ülke Fransa*, "<https://www.amerikaninsesi.com/a/ukraynali-gocmenlerin-en-az-tercih-ettiği-ülke-fransa/6537743.html>".html [Erişim Tarihi: 20.04.2022]

ÇALIŞKAN, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi, *EURO Politika Dergisi*, Sayı 14, 35-47

ÇUHADAR, M. (2023). *Budapeşte Demografi Zirvesi: Aşırı Sağ İçin Yeni Bir Kılıf mı?*, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, <https://www.ankasam.org/budapeste-demografi-zirvesi-asiri-sag-icin-yeni-bir-kilif-mi/> [Erişim Tarihi:27/09/2023]

DEMİR, A. (2022). AB'nin göçmen politikası "bizden ve öteki" üzerine kurulu: Beyaz tenli, renkli gözlü ve Hıristiyan oldukları için duygular farklı...*Independent Türkçe* [Erişim Tarihi 07/03/2022]

DINAN, D. (2008). *Avrupa Birliği Tarihi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 1-477

DÖĞER KAZAN, G. (2023). Fransa'da toplum dışına itilen Suriyeli mülteciler entegrasyon sorunu yaşıyor, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/musulman-karsitligi/fransada-toplum-disina-itilen-suriyeli-multeciler-entegrasyon-sorunu-yasiyor/1815533> [Erişim Tarihi:30/01/2023]

EAGLETON, T. (2004). *Edebiyat Kuramı*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul, Ayrıntı Yayınları,1-272

ERNESTO, L. & MOUFFE, C. (2003).Hope, Passion, Politics, in Mary Zournazi (ed.), *Hope: New Philosophies of Change*. London: Routledge, 122-149

FAIRCLOUGH, N. (2003). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, Londra ve New York, Routledge,1-270

- FOUCAULT, M. (1981). The order of discourse. In: R. Young (Ed.), *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*. London: Routledge and Kegan Paul.1-326
- FOUCAULT, M. (1969). *Bilginin Arkeolojisi* (Çeviren Veli Urhan ,2014), Ayrıntı Yayınları, 1-214
- FURTANA, F. (2014). Yapısalcılık Kuramı Bağlamında Kiraz Adlı Hikaye Üzerine Bir Değerlendirme, *Mavi Atlas*, 3 ,39-52.
- GILL, S. (1995).Globalisation, Market Civilisation and Disciplinary Neoliberalism, *Millennium: Journal of International Studies*, 24(3) ,399-423
- GÜRSES, Ç. (2022). *Yapısalcılık ve post yapısalcılık üzerine*, https://www.academia.edu/28942872/Yap%C4%B1salc%C4%B1l%C4%B1k_ve_Post_yap%C4%B1salc%C4%B1l%C4%B1k_%C3%BCzerine?auto=download&email_work_card=download-paper[Erişim Tarihi:17/08/2022]
- GÜR, T. (2013). Post –Modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi, *Journal of World of Turks*, 6(1), 185-202
- GÜLER, K. (2019). A Critique of ‘Normative Power Europe’ Discourse in the Light of a Farewell Speech, *Journal of Social Sciences and Humanities* , 3(2)0-0 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jssh/issue/51572/661549>
- HABERMAS J. (1981). *Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt: Suhrkamp.1-465
- HOBBS, T. (1651). *Leviathan* (Çeviren Semih Lin-2016) Yapı Kredi Yayınları, 1-465
- HARRIS, Z. S. (1963). *Discourse Analysis Reprints. The Hague*, Mouton & Co.1-73
- JEFFERSON T. (1791). *To George Washington from Thomas Jefferson*, 15 February 1791. <https://founders.archives.gov/documents/Washington/05-07-02-0207>
- KARAKAŞ J. (2012). *Yapısalcılık: Bilimsel Bir Yöntem mi, “Bir Tür Siyaset mi?*, <https://www.teorivepolitika.net/index.php/okunabilir-yazilar/item/66-yapısalcılık-bilimsel-bir-yontem-mi-bir-tur-siyaset-mi>
- KEJANLIOĞLU, D. B. & TAŞ, O. (2009). Türk Basınında AB-Türkiye İlişkilerinin Sunumu:17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültür ve İletişim*, 12(1), 39-65
- MAZOWER, M. (2008). *Karanlık Kıta* (çeviren Mehmet Morali), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1-537
- MAGID, J. (2012). The Marshall Plan, *Advances in Historical Studies* , 1(1), 1-7
- NAR, M. Ş. (2014). Yapısalcılık Kavramına Antropolojik Bir Yaklaşım: Levi-Strauss ve Yapısalcılık, *Antropoloji Dergisi*, S.27, 29-46
- OĞUZ M. C. (2008). Söylem Analizi, *Sosyoloji Notları*, Cilt 5, 52-57
- OKCU UYAR, E. (2015). Avrupa Birliği’nin Dış İlişkileri (Edt.Uğur Burç Yıldız) içinde *Normatif Güç Avrupa? Avrupa Birliği –Afrika İlişkileri ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 239-264
- ÖZER, S. (2007). Söylem Çözümlemesi Ve Rivayetlerin Anlaşılmasına Yönelik Katkıları, *İslami Araştırmaları Dergisi*, 20(1),39-57
- ÖZKAN, I. (2013). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, 1-580)
- ÖZTÜRK, Ş. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşı Üzerinden Uluslararası Sisteme Dair Bir Değerlendirme, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 449-462
- ÖZCAN, Y. (2022). Fransa’da Ukraynalı mülteciler, diğer mültecilere göre farklı muamele görüyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-ukraynali-multeciler-diger-multecilere-gore-farkli-muamele-goruyor/2531565> [Erişim Tarihi: 11/03/2022]
- PAGDEN, A. (2010). *Avrupa Fikri,(Çeviren Rahmi Öğdül&Mesut Varlık)*, Ayrıntı Yayınları,İstanbul,1-407
- PURVIS, T. & HUNT, A. (2014). Discourse, ideology, discourse, ideology, discourse, ideology...*Moment Dergi*, 1(1), 9-36, (Discourse, ideology, discourse, ideology, discourse, ideology... The British Journal of Sociology, 44(3): 473-499. Yazarlardan ve dergiden izin alınarak Türkçe’de basılmıştır.)
- RUSS, J. (2019). *Avrupa Düşüncesinin Serüveni 1998,Çeviren Özcan Doğan*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 1-510
- SAY Ö. (2013). Yapısalcılıktan Post-Yapısalcılığa Çoğulculuğun İnşası, *Akademik İncelemeler Dergisi* 8(2), 331-346
- TORLAK P. (2022).Rusya-Ukrayna Savaşı AB Güvenliğine Nasıl Yansdı?, *EURO Politika Dergisi*, S. 14, 31-34
- TÜFEKÇİ, E. M. (2003). Structuralism and Its Application, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 17(17), 50-66
- ULTAN, M. Ö. (2016). *Avrupa Birliği’nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 1-374
- VAN DIJK, T. A. (1997). The study of discourse. In: T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as Structure and Process: Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*, 1London: SAGE.1–34, <https://doi.org/10.4135/9781446221884.n1>
- WODAK, R. (2000). Does sociolinguistics need social theory? New perspectives in critical discourse

analysis. *Discourse and Society*,2(3), 123- 147.

WOOD, L. A. & KROGER R.O. (2000). *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*, SAGE Publications, Inc.,1-240

YAZICI, F. & APAK, C. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı Haberleri Üzerine Bir İnceleme: Sputnik Türkiye Twitter Hesabı Örneği, *Erciyes Akademik*, 36(3), 1055-1070

YETİM, M. & ERDAĞ, R. (2018). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Söylem Analizi: Revizyonist Söylemin Gelişimi, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 79-100

YILDIZ, U. B. (2015). *Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara,1-444

ZIG, L. H. & RICH, P. B. (1986). *Race, Government and Politics in Britain*, Macmillan, Londra, 1-283

URL-1 HÜRRİYET (2021). Avrupa'da Büyük İnsanlık Dramı, <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-avrupada-buyuk-insanlik-drami-binlerce-duzensiz-gocmen-acilik-ve-olum-tehlikesiyle-karsi-karsiya-41935311/1> [Erişim Tarihi:09/11/2021]

URL -2 SÖZCÜ (2022). Rusya Ukrayna savaşı neden çıktı? Rusya Ukrayna savaşı son durum ne? <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/rusya-ukrayna-savasi-neden-cikti-rusya-ukrayna-savasi-son-durum-ne-6989296/> [Erişim Tarihi: 04 /03/2022]

URL- 3 EURONEWS (2022). AB, Rus doğal gazına ne kadar bağımlı; alternatif ülkeler ve kaynaklar hangileri? <https://tr.euronews.com/2022/08/29/ab-rus-dogal-gazina-ne-kadar-bagimli-alternatif-ulkeler-ve-kaynaklar-hangileri#:~:text=2020%20y%C4%B1%20da%20AB%20%C3%BCkelerinde%20gelen,%C3%BC%20Rusya'dan%20tedarik%20edildi.> [Erişim Tarihi: 29/08/2022]

URL-4 DÜŞÜN BİL(2017). Michel Foucault: Söylem nedir?,<https://dusunbil.com/michel-foucault-soylem-nedir/> [Erişim Tarihi: 14/12/2017]

URL-5 TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2022). Fransa'nın Siyasi Görünümü <https://www.mfa.gov.tr/fransa-siyasi-gorunumu.tr.mfa> [Erişim Tarihi:25/04/2022]

URL-6 FRANSA POSTASI (2022). Macron Fransa'nın İltica ve Göç Politikasını Kökten değiştirmeye Hazırlanıyor,<https://www.fransapostasi.fr/fransa/macron-fransanın-iltica-ve-goc-politikasini-kokten-degistirmeye-hazirlaniyor/> [Erişim Tarihi: 16/09/2022]

URL-7 NTV (2023). Macron: Avrupa sınırlarını daha iyi korumalı <https://www.ntv.com.tr/dunya/macron-avrupa-sinirlarini-daha-iyi->

[korumali,UKs3LL0gpUmEKkK7TButsg](https://www.ntv.com.tr/dunya/macron-avrupa-sinirlarini-daha-iyi-korumali,UKs3LL0gpUmEKkK7TButsg) [Erişim Tarihi:16/09/2023]

URL-8 TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2022). <https://www.mfa.gov.tr/macaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa#:~:text=Macaristan'da%20Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%20se%C3%A7imleri%2010,%C4%B1n%20ilk%20kad%C4%B1n%20Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20se%C3%A7imi%C5%9Ftir.> [Erişim Tarihi:15/03/2022]

URL-9 DW TÜRKÇE (2023). AB Zirvesinde Ukrayna'ya Yapılacak Yardımlarda Görüş Ayrılıkları <https://www.haberler.com/politika/ab-zirvesinde-ukrayna-ya-yapilacak-yardimlarda-gorus-ayriliklari-16474867-haberi/> [Erişim Tarihi: 27/10/2023]

URL-10 EURONEWS (2022). Ukrayna'daki savaş Avrupa'yı nasıl değiştirdi? Ülke **ülke** Ukrayna savaşının etkileri <https://tr.euronews.com/2022/08/24/ukraynadaki-savas-avrupayi-nasil-degistirdi-ulke-ukrayna-savasinin-etkileri> [Erişim Tarihi:24/08/2022]

URL -11 SPUTNIK TÜRKİYE (2023). AB, Macaristan'a 'vermesi gereken' fonu Ukrayna'ya yardım etmesi için 'rüşvet' olarak kullanabilir <https://sputniknews.com.tr/20231003/ab-ukraynaya-yardim-ugruna-muhalif-macaristana-para-aktarabilir-1075974949.html> [Erişim Tarihi: 03/10/2023]

URL-12 ÇEK CUMHURİYETİ BÜYÜKELÇİLİĞİ (2023). Haberler Ve Olaylar https://www.mzv.cz/ankara/tr/haberler_ve_olaylar/visegrad_dortlusu_cekya_v4_donem_baskanl.html [Erişim Tarihi: 23.10.2023]

URL-13 EURONEWS (2023). BM 'Gazze'de insani ateşkes' çağrısı yapan kararnameyi kabul etti, <https://tr.euronews.com/2023/10/27/bm-gazgede-insani-ateskes-cagrisi-yapan-kararnameyi-kabul-etti> [Erişim Tarihi:27.10.2023]

<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, https://eurlex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

Kuantum kuramı ve kuantum hesaplama

Quantum theory and quantum computation

Ali Can Günhan

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi Fen Fakültesi Fizik Bölümü, Türkiye, e-mail: alicangunhan@mersin.edu.tr

Öz

Kuantum kuramı fiziksel gerçekliği tutarlı bir şekilde tarif eder. Bir gizli değişkenler kuramı onun yerine geçemez. Bu doğrultuda bu çalışmada kuantum oluş için gerekli ölçütler tartışıldı. Burada, gözlenebilirlerin bağlamsallığı hayati önemdedir. Bu bağlamda hesaplama ve bilgi işlemenin kuantum mekaniksel yapılması için bilinen çözüm yolları değerlendirilerek yeni sorun ve yeni çözüm yolları için negatif Wigner fonksiyonu ölçütüne değinildi.

Anahtar kelimeler: Kuantum hesaplama, kuantum bilişim, bağlamsallık, negatif wigner fonksiyonu.

Abstract

Quantum theory describes physical reality in a consistent way. It cannot be replaced by a hidden variables theory. Accordingly, in this study, the criteria for quantumness is discussed. Here the contextuality of the observables is of crucial importance. In this manner, known solutions for quantum mechanical computation and information processing is investigated, and the negative Wigner function criterion is mentioned for new problems and new solutions.

Keywords: Quantum computation, quantum information, contextuality, negative wigner functions

Citation/Atıf: GÜNHAN, A, C. (2024). Kuantum kuramı ve kuantum hesaplama. *Journal of Awareness*. 9(1): 141-148, <https://doi.org/10.26809/joa.2230>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Ali Can Günhan
E-mail: alicangunhan@mersin.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. GİRİŞ

2023 Ağustos'u itibarı ile bilinen en büyük asal sayı (1 ve kendinden başka 0'dan büyük tamsayı böleni olmayan sıfırdan büyük tamsayı) 10'luk tabanda yazıldığında 24.862.048 (yirmi dört milyon sekiz yüz altmış iki bin kırk sekiz) basamaklı $2^{82.589.933} - 1$ sayısıdır. Bu sayı 2018 Aralık Ayı'nda bulunmuştur. Her yeni asal sayı için, bulan kişilere farklı kuruluşlarca hatırı sayılır miktarlarda para ödülü verilmektedir (<https://www.eff.org>, 2023). Bilindiği kadarıyla ilk defa İskenderiyeli Öklid *Elemanlar* isimli eserinde (Euclid İ.Ö. 300 – Sertöz 2019) asal sayıların sayısının sonsuz olduğunu ispatlamıştır. Dizinin genel terimi bugüne kadar bulunamamıştır. İyi tanımlı böylesi bir genel terim en az 2400 yıllık bir matematik sorununa çözüm getirmesinin yanında, sayı kuramında, bilgisayar ve kriptoloji bilimleri ile bilişim teknolojileri uygulama alanlarında önemli gelişmelere sebep olacaktır. Doğadaki bazı döngülerin asal sayılarla ifade edilmesini de açıklaması muhtemeldir böyle bir dizinin. Ya da belki de sadece tesadüftür bazı ağustos böceklerinin sadece 12 bazılarının 16 yıl kuluçkada kalıp 13. ve 17. yıllarda birer koro oluşturmaları. Hiçbir uygulama alanında yeniliğe veya gelişmeye sebep olmasına gerek olmaksızın sadece estetik açıdan dahi yeteri kadar önemlidir bir asal sayılar örüntüsü. Asal sayılar dizisi ve elemanları arayışı bir yanda devam ediyorken yararlı davranış bizi verilen bir sayıyı asal çarpanlarına makul sürede ayıracak çözüm yolu² arayışına götürür. Böyle bir çözüm yolu 1994 yılında Amerikalı matematikçi Peter W. Shor tarafından yazıldı (Shor 1994): *b* basamaklı bir tamsayı, *b*'nin bir polinomu kadar adımda asal çarpanlarına ayrılır. Burada bir not düşmekte fayda var. Bir bilgisayar, herhangi bir fiziksel hesaplama cihazını taklit edebilen evrensel hesaplama makinesi olarak ele alınır. Öyle ki, bu taklidi yapacağı süre, hesaplamadaki adımların en fazla bir polinom çarpanı olacak kadar olmalıdır ki, hesap uygulanabilir olsun. Bir kuantum çözüm yolu olan Shor'un çözüm yolu için de bu süre geçerlidir. Bu yol kullanılarak yapılan uygulama ile bugün asal çarpanlarına ayrılabilen sayılar 15 (on beş) ve 21 (yirmi bir). Pek bir işe yarıyormuş gibi görünmüyor!

Birkaç on yıl günümüz teknolojisi düşünüldüğünde çok gibi görünse de böylesi bir kuramsal çözümün uygulamaya geçirilebilmesi için çok da fazla sayılmaz. Shor'un çözüm yolunun uygulamaya geçirilmesinin zorluğu bir kuantum çözüm yolu olmasıdır.³ Kuantum çözüm yolları, üst-üste binme⁴, dolaşıklık⁵ ve kuantum paralellik gibi klasik karşılığı olmayan kuantum olguları kullanabilmeleriyle klasik çözüm yollarından ayrışır. Kuantum çözüm yollarını çalıştıracak hesaplama makineleri, yani kuantum bilgisayarlar çevresel etkenlere karşı oldukça duyarlı olduklarından, bu aygıtları vücuda getirmek kolay olmayacaktır. Ancak, ne kadar zor olursa olsun, 21 sayısını asal çarpanlarına ayırmak gibi, bir kere sonuç alınınca, sonrasına çok da uzak olmayan bir gelecekte tanık olacağımız düşünülmektedir.

Teknolojinin gelişimine bağlı olan uygulamaya geçme kısmındaki zorluklardan başka, cevaplanması gerekli sorular da var. Ki bu araştırmanın aslı amacı bu soruların önemli olan bazılarını mümkün olduğunca farklı disiplinlerden uzmanların ve uzman olmayanların dikkatine sunmak ve küçük de olsa yenilik adına bir katkıda bulunmaktır.

2. KUANTUM BİLGİSAYAR NEDİR?

Klasik hesaplama makinelerinin dayandığı çalışma ilkelerinden farklı ilkelerle çalışan hesaplama makineleridir. Farklılık temelde iki sınıfa ayrılabilir.

2.1. Kuantum Bilgi Kodlama

Birincisi bilgiyi kodlamadadır. Klasik, yani kuantum olmayan, bilgisayarlarda bilgiyi ikili birim sistemi ya '0' ya da '1' olabilen bitlerle kodlarken, kuantum bilgisayarlarda bilgi, kubitlerle (kuantum bit) kodlanır. Kubit, en yalın kuantum sistem olan iki seviyeli bir kuantum sistemdir ve durumu 2 boyutlu Hilbert uzayı¹ \mathcal{H}^2 'de bir durum vektörü, $|\psi\rangle$, ile temsil edilir;

$$|\psi\rangle = \alpha|0\rangle + \beta|1\rangle. \quad (1)$$

Burada $\alpha, \beta \in \mathbb{C}$ ve $|\alpha|^2 + |\beta|^2 = 1$ 'dir. Bir kuantum bit ile bir klasik biti ayıran en önemli özellik, ifade edildikleri bağlaç ile görünür hale gelir; klasikteki 'ya – ya da' yerine kuantumda

'hem – hem de' kullanılır. Yani, bir kuantum bit $|\alpha|^2$ kadar $|1\rangle$ olduğunda eş zamanlı olarak $|\beta|^2$ kadar da $|1\rangle$ olur. α ve β karmaşık sayılarının dört tane gerçel parametresi vardır. Bunlardan bir tanesi 1'e boylandırma ile, bir tanesi de fiziksel olarak anlamlı olmayan toplam evre (faz) çarpanı ile elde edilebilir. Geriye 2 tane gerçel serbest parametre kalır. Bu iki sayı, yarıçapı sabit bir küre yüzeyindeki noktalarla temsil edilebilir. Bu küreye Bloch-Poincaré küresi denir. Geleneksel olarak kuzey kutbu $|0\rangle$ durumunu, güney kutbu $|1\rangle$ durumunu temsil eder. (1) eşitliğinden görüleceği üzere bir kubit -genelde- $|0\rangle$ ve $|1\rangle$ durumlarının bir üst-üste binmesi durumudur. İki kubiti ayrı ayrı iki kuantum sisteme kodlarız. Böyle olduğunda toplam sistemi temsil edeceğimiz durum vektörü, iki türlü ifade edilebilir. İlkinde iki alt-sistemin durum vektörlerinin tensör çarpımı olarak yazılabilir,

$$\begin{aligned} |\psi_{12}\rangle &= |\psi_1\rangle \otimes |\psi_2\rangle \equiv |\psi_1\rangle|\psi_2\rangle \\ &= |\psi_1\psi_2\rangle. \end{aligned} \quad (2)$$

Diğerinde ise toplam sistem eşitlik (2) şeklinde yazılamayan dolaşık durumdadır (Schrödinger 1935). Örnek olarak

$$|\psi'_{12}\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}}(|01\rangle - |10\rangle) \quad (3)$$

durumu verilebilir (Einstein 1935, Bohm 1951). Eşitlik (3)'teki durumda bulunan bir ikili-sistemin alt sistemlerinden birinin üzerinde bir ölçüm yapıncaya kadar alt sistemlerden hangisinin $|0\rangle$ 'da hangisinin $|1\rangle$ 'de olduğu bilgisi sadece bizim tarafımızdan bilinmiyor değildir, böyle bir bilgi 'yok'tur. Böyle bir bilgi ancak ölçüm anında oluşur, ölçüm ile 'var' olur. Kuantum mekaniksel tanımından Doğa'nın uzayda yerel-olmadığını görebilmemizi sağlayan bu özellik 1964 yılında John S. Bell tarafından gösterilmiştir ve şu şekilde ifade edilebilir; *öngörülerini deneysel sonuçları karşılayan kuantum kuramının yerine herhangi bir yerel gizli değişkenler kuramı geçemez* (Bell 1964). Kuantum kuramının 'eksikleri'nin olduğu ve tamamlanması gerektiğini düşünenler olagelmıştır (Einstein 1935). Kuramın bir olasılıksal-kuram olmasından kaynaklanan bu 'gerçekçi'⁷ bakış açısı şu şekilde özetlenebilir:

Kuramın 1. varsayımı "*bir durum vektörü, temsil ettiği kuantum sistemle ilgili tüm bilgiyi*

içerir" dir. Madem (3) durumundaki sistem, ölçüm sonucunda belirli olasılıklarla farklı sonuçları veriyor, o halde (3) durumunun sistemle ilgili içerdiği bilgi tam değil, eksik. Bu eksikliği giderecek birtakım değişkenler olmalı. Şu anda bilmediğimiz için gizli değişkenler diyelim. Bu değişkenler ayrıca yerelliği de sağlamalıdır. Şöyle ki; (3) durumundaki bir ikili-sistemi oluşturan alt sistemlerin arasında ne kadar mesafe olduğunun önemi yoktur. İki alt sistem, aralarındaki mesafeden bağımsız, toplam sistemin bileşenleridirler. Dolayısıyla birbirilerinden 'an'lık olarak haberdardır. Biri üzerinde yapılan ölçümün, sonuç elde edildiği an, diğerini de etkilemesi bilginin ışıktan daha hızlı -sonsuz hızda- iletildiği anlamına geleceğinden özel görelilik kuramı ile çelişir. Einstein'ın uzaktan-ürkütücü-etki⁸ dediği bu etkiyi de ortadan kaldırması gerekiyor gizli değişkenlerin. Dolayısıyla, kuantum kuramının yerine geçmesi beklenen kuram, yerel gizli değişkenler kuramı olarak adlandırılabilir.

Daha sonra bulunacağı umulan, neden veya kimden gizlendikleri hâlâ bir muamma olan bu gizli değişkenleri geçmişte olduğu gibi (Bohm 1951) aramaya devam edenler olacaktır. Bu arayış devam ederken elde edilenlere bakmakta fayda var. Bir kuramı geçerli yapan özelliği, deneysel ve/ya gözlemsel verilerle uyumlu olup olmamasıdır. Kuantum kuramının öngörülerini deneysel sonuçlarla örtüşüyor. Kimse inkâr da etmiyor. Gizli değişkenler arayanları rahatsız eden bir şey, kuantum sistemlerin gerekirci⁹ davranmamalarıdır: Bir bilardo topuna koşullar aynı olacak şekilde her vurulduğunda hep aynı yolu izleyecektir, aynı yoldan gitmesi gerekir. Bilardo topunun hangi yoldan gideceğini koşullar belirler. Kuantum olmayan -klasik-dünya gerekircidir, belirlenimcidir. Olmasaydı eğer, yaşam ve uygarlık bildiğimizden daha farklı olurdu. *'Uyum sağlayabilen karmaşıklık, ancak değişim ve seçimle ortaya çıkabilir'* (Deutsch 1998) şeklinde özetlenebilecek evrim kuramına gelene kadar, canlılık bugün bildiğimiz gibi olmazdı.

Aynı örneği ölçeğimizi küçültüp ele alalım. Bir kuantum bilardo topuna koşullar aynı olacak şekilde her vurulduğunda belirli olasılıkla bir

yoldan, belirli olasılıklarla başka yollardan gidiyor. Bu "belirlenimci olmayış" a bir son vermek gerekmiyor, doğa böyle işliyor. Büyük ölçekte doğa gerekirci davranış sergiliyor diye küçük ölçekte de aynı şekilde davranacağını düşünmek ilk beklenti olabilir. Ancak, doğa, bizlerin beklentilerini karşılamak üzere işleyen bir düzenek değildir. Merak edenler, bu düzeneğin nasıl işlediğini anlayabilmek için gerektiğinde sağduyularından sıyrılabilirdir. Örnekteki gibi gidilecek yolların olasılıklarını doğru hesaplayan kuantum kuramı, doğumunun ilan edildiği 14 Aralık 1900 tarihinden (Planck 1900) günümüze kadar burnu dahi kanamadan gelmiştir. Diğer rahatsız edici sebep, bilginin sonsuz hızda gitmesi, sadece gizli değişkenler arayanlar için değil herkes için daha özenli olunmasını gerektiren bir uyarı olurdu, eğer özel görelilik kuramına aykırı olsaydı. Ancak bu duruma biraz dikkatli bakıldığında bir sorun olmadığı görünür. Şöyle ki; alt sistemlerinden birinden diğerine 'an'lık olarak iletilen bilgi işlenebilir bir bilgi değildir. Tıpkı bir cismin gölgesinde olduğu gibi, üzerinde değişiklik yapılamaz. Bu da özel görelilik kuramı ile çelişik bir durum olmadığını gösterir.

Kuantum mekaniğinin temel bir taşı olan (Popescu <http://www.sandupopescu.com/more> Popescu & Rohrlich 1994.) Doğa'nın yerel-olmayışını göstererek gizli değişkenler arayışının beyhude olduğunu gösteren Bell'in savının¹⁰ "bilimin en derin keşfi" olduğu görüşü pek de haksız sayılmaz gibi görünüyor (Stapp 1975). Bu iddiayı kanıtlayan deneyleri yapan öncüler 2022 yılında Fizikte Nobel Ödülü ile payelendirilmişlerdir (Nobel Komitesi 2022, Clauser vd. 1969, Aspect vd. 1982a, Aspect vd. 1982b, Żukowski vd. 1993, Pan vd. 1998, Bouwmeester vd. 1997, Pan vd. 2003, Max vd. 2012). Aralarında 144 km olan iki kaynak arasında kubit *kuantum tele-nakili*¹¹ gerçekleşmiştir.

2.2. Kuantum Paralellik

Kuantum hesaplama makinelerini klasik olanlardan ayırıştıran diğer temel fark kuantum paralelliktir. Klasik karşılığı olmayan bu olgu, bir kuantum sistem üzerinde istediğimiz sayıda ölçme işlemini tek seferde yapabiliyor olmamız demektir. Ölçüm yapılacak nicelikleri, yani

gözlenebilirleri, istediğimiz gibi sıralayabiliriz. Ancak bu keyfiliğin bir bedeli vardır, belirsizlik. Klasik mekaniğin geçerli olduğu ölçekte yapılan ölçümlerin kesinliği, kuantum mekanişel sistemlerde her zaman yoktur. Çünkü gözlenebilirlerin hepsi birbirileri ile uyumlu¹² değildirler ve sıra değiştirmeleri durumunda elde edilecek sonuçlar farklı olur.¹³ Bu durumları şöyle ifade edebiliriz. G_1 ve G_3 iki farklı gözlenebilir olsun.

$$[G_1, G_3] \equiv G_1 G_3 - G_3 G_1, \quad (4)$$

diye tanımlanan işlem, sistem üzerinde (önce G_3 sonra G_1 ölçülmesi ile edilecek sonuçların çarpımı) - (önce G_1 sonra G_3 ölçülmesi ile edilecek sonuçların çarpımı) demektir. Dolayısıyla

$$[G_1, G_3] \begin{cases} = 0, & G_1 \text{ ve } G_3 \text{ uyumlu ise} \\ \neq 0, & G_1 \text{ ve } G_3 \text{ uyumlu değilse} \end{cases} \quad (5)$$

olur. Uyumlu olmayan gözlenebilirleri ölçtüğümüzde elde edeceğimiz sonuçlar en fazla Heisenberg belirsizlik ilişkilerinin müsaade ettiği kadar hassas olabilir (Heisenberg 1925). Bu belirsizlik ilişkilerinin kuantum kuramının kalbinin attığı yer olduğunu ifade edenler vardır (Sakurai & Napolitano 2017:33).

Böylesi nicelikler kuantum sistem üzerinde yapılacak ölçümlerde *bağlamsal* oluşun göstergesidir. Diğer bir deyişle bir niceliğın ölçüm sonucu, birlikte ölçüm yapılabilecek diğer niceliklere bağlı olarak farklılıklar gösterebilir.

Baęlamsallık¹⁴, üç ve daha yüksek boyutlu sistemlerde gözlenebilir (Gleason 1957, Specker 1960, Jauch & Piron 1963, Bell 1966, Kochen & Specker 1967). (Çünkü iki boyutlu kuantum sistemler ($\in \mathcal{H}^2$) klasik taklidi yapılabilen sistemlerdir (Sakurai & Napolitano 2017:241).) Bu sistemlerde **üç gözlenebilir**, G_1, G_2 ve G_3 arasında

$$[G_1, G_2] = 0, [G_2, G_3] = 0, [G_1, G_3] \neq 0 \quad (6)$$

sıra değişme bağlıntıları varsa, gözlenebilirleri bağlamsaldır. Bağlamsallık, kuantum kuramının en ilginç yönlerini bir araya getirir; gözlenebilirlerin uyumsuzluğu (Bell 1966, Popescu & Rohrlich 1994), **kuantum dolaşıklık** (Schrödinger 1935, Einstein 1935, Bohm 1951) ve **yerel-olmayış** (Bell 1964, Stapp 1975, Bell 2004,

Gisin 1996) gibi. Bu yönüyle bağlamsallık, bilgi işleme ve hesaplamının kuantum mekaniksel olarak yapılabilmesinin sebebidir (Heywood & Redhead 1983, Bechmann & Peres 2000, Aharon & Vaidmann 2008, Spekkens 2008, Svozil 2009, Cabello 2010, Raussendorf 2013, Waegell & Aravind 2013, Frembs vd., 2018, Abramsky vd., 2013).

Kuantum bilgi işlemenin üstünlüğü bir sonraki bölümde ele alınacak.

3. KUANTUM BİLGİSAYARLAR NE İŞE YARAR?

Kuantum bilgisayarlar, hesaplamının cevap aradığı herhangi bir soruna cevap aramak üzere tasarlanan aygıtlardır. Örneğin, üçüncü tarafın olduğu ortamlarda güvenli iletişim için şifreleme, üçüncü taraf olarak şifre kırma, yapılandırılmamış bir veri-tabanında arama yapma, optimizasyon (Montanaro 2016) gibi sorunlar hesaplama ve bilgi işlemenin konusudur. Akla hemen gelecek sorular, klasik bilgisayarlarla aynı işlere yarıyor ise eğer, neden kuantum bilgisayarlara gerek duyuyoruz? Ve aynı sorunu bir klasik bilgisayarın çözmesi ile bir kuantum bilgisayarın çözmesi arasındaki farklar nedir? Bir sorunun çözümü, genelde, birden fazla işlem gerektirir. Klasik bilgisayarlar çözüme bu işlemleri sırasıyla takip ederek ulaşırlar. Sırasıyla takip etmenin, işlemlerin bazılarının daha hızlı yapılmasını sağlayacağı açıktır. Bunun yanında başka bazı işlemlerin sırasıyla değil, eş zamanlı yapılması, çözüme ulaşmada hız kazandırır. Paralel hesaplama yöntemlerinin dayandığı temel, bu çözüm yollarıdır. Eldeki bir S sorununu n tane alt-soruna ayırabiliyor olalım,

$$S = S_1 + S_2 + S_3 + S_4 + \dots + S_n. \quad (7)$$

K_1 bilgisayarının görevi 1. alt-sorunu çözmek, K_2 bilgisayarının görevi 2. alt-sorunu çözmek, ..., K_n bilgisayarının görevi n . alt-sorunu çözmek olsun. Bu bilgisayarlar eş-zamanlı, yani paralel, çalışabilirler. Ancak, çözmekle görevli oldukları alt-sorunu çözerken klasik davranış sergileyecekler, yani sorunun çözümüne giden yolda basamakları sırasıyla takip edeceklerdir. Çünkü bunlar birer klasik hesaplama aygıtlarıdır ve klasik çözüm yolları (algoritmalar) kullanırlar.

Sonuçta, S sorununun çözüm süresi n tane görevden en uzun süren tarafından tayin edilir. Tıpkı bir kimyasal tepkimede tepkime hızını en yavaş adımın belirlemesi gibi. Ya da bir arı kovanının yeni yerinin belirlenmesi için keşfe gidenlerden en sonuncunun da geri dönmesinin gerektiği gibi.

Kuantum bilgisayarlar ise bölüm (2)'de açıklandığı gibi kuantum çözüm yollarını temel aldıklarından paralellik doğalarında var. İşlemleri eş zamanlı yapmaları için başka bileşen bilgisayarlara ihtiyaç duymazlar. Bu da onlara bir *kendiliğinden hız kazandırır*. Bazı sorunların çözümüne ulaşmada klasik bilgisayarlar daha hızlı olabilirler. Ancak, çoğunluk sorunların çözümünde kuantum bilgisayarlar daha öndedir. Bazılarında ise bugünkü bütün bilgisayarların bir araya gelmesiyle oluşturulacak bir-klasik-bilgisayarlar kümesinin birlikte çalıştırılmasıyla ulaşılabilecek sonuca bir kuantum bilgisayar daha kısa sürede ulaşacaktır.

Kuantum çözüm yolları hayati önemde olmalarının yanı sıra klasik olanlardan da ayrılabilmeleri gerekmektedir.

4. HANGİ ÇÖZÜM YOLU BİR KUANTUM ÇÖZÜM YOLUDUR?

Bölümü oluşturan soruyu cevaplamak üzere tersten soralım, *hangi çözüm yolu bir kuantum çözüm yolu değildir?* Cevap için gerekli olduğu kadarıyla Wigner fonksiyonundan bahsedeceğiz. Daha fazla ayrıntı için kaynakça yeterli olacaktır. Bir parçacığın konumu x 'in ve momentumu p 'nin oluşturduğu faz uzayında tanımlı bir fonksiyon $W(x,p)$ olsun. Öyle ki, bu fonksiyonun x eksenine izdüşümü parçacığın momentum olasılık dağılımını, p eksenine izdüşümü parçacığın konum olasılık dağılımını versin (Case 2008). Bu fonksiyon bir klasik parçacık için negatif olamaz (Raussendorf & Briegel 2001, Gross & Eisert 2007). O halde aradığımız cevap kendisini gösterdi; **bütün aşamaları negatif olmayan Wigner fonksiyonları cinsinden ifade edilebilen çözüm yolu bir klasik çözüm yoludur**. Diğer bir deyişle, herhangi bir basamağı negatif Wigner fonksiyonu cinsinden ifade edilen çözüm yolu bir kuantum çözüm yoludur (Mari & Eisert 2012). Kuantum olmaması demek,

çözüm yolunun klasik taklidi yapılabilir, yani klasik bilgisayarlarda çalıştırılabilir demektir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kuantum oluş, bağlamsallık ile açıklanabilir. Bu doğrultuda bağlamsallık ölçüsü tanımlamaları yapılmıştır. Bunlardan birkaçı kaynaklarda bulunabilir (Svozil 2012, Kleinmann vd. 2011, Grudka vd. 2014, Abramsky vd. 2017, Kujala & Dzahafarov 2019). Bu çalışmalarda önerilen bağlamsallık ölçülerinden başka, belki daha kullanışlı olabilecek bir bağlamsallık ölçüsü, doğayı kuantum mekaniği penceresinden daha yakından görmemizi sağlayacaktır.

Klasik mekanik nerede işlemez hale gelir de kuantum mekaniği geçerli olur, sorusu yeni bir soru değil. Bu sorunun bir türünü, hangi çözüm yollarının klasik, hangilerinin kuantum olduğunu bilmemizi sağlayan ölçütü, bir önceki bölümde gördük. Klasik ile kuantum ayrımı bu kadar keskin yapılabilen başka bir yapı bugün bilinmiyor. Bu ölçüt bir sonraki aşamada en yalın kuantum çözüm yolu arayışında rehber olacaktır.

NOTLAR

Pragmatik

Harezmi yolu, algoritma

Bilinen ve hemen ulaşılabilecek birkaç tane kuantum ve karma (hibrit) çözüm yolları için uygun bir kaynak (Montanaro 2016).

Süperpozisyon

Entanglement (İng.), Verschränkung (Alm.)

Karmaşık, doğrusal vektör uzayı.

Realist

Spooky-action-at-a-distance (İng.)

Determinist, belirlenimci

Teorem

Teleportation (İng.), uz-aktarım

Geçimli, sıra değişen, Commuting (İng.)

Burada not etmekte fayda var; ölçüm sonucu

denildiğinde bir ortalama değerden bahsediliyor. Ölçüm sonucu, deney yeteri kadar tekrarlandıktan sonra elde edilen sonuçların istatistiksel (sayıbilimsel

(Tr.)) yani ağırlıklı bir ortalama değeridir. Bu ortalama değeri veren her sonucun ağırlığı, deney tekrarlandığında o sonucu elde etme olasılığıdır.

Contextuality (İng.)

KAYNAKÇA

ABRAMSKY, S., BARBOSA, R. S., KISHIDA, K., LAL, R., & MANSFIELD, S. (2013). Contextuality, Cohomology and Paradox, *24th EACSL Annual Conference on Computer Science Logic (CSL 2015)* (S. Kreutzer, ed.), vol. 41 of Leibniz International Proceedings in Informatics (LIPIcs), (Dagstuhl, Germany), 211–228, Schloss Dagstuhl–Leibniz-Zentrum fuer Informatik.

ABRAMSKY, S., BARBOSA, R. S. & MANSFIELD, S. (2017). Contextual Fraction as a Measure of Contextuality, *Phys. Rev. Lett.*, 119, 050504.

AHARON, N. & VAIDMAN, L. (2008). Quantum advantages in classically defined tasks, *Phys. Rev. A*, 77, 052310.

ASPECT, A., DALIBARD, J., & ROGER, G. (1982). Experimental Test of Bell's Inequalities Using Time-Varying Analyzers, *Phys. Rev. Lett.*, 49, 1804–1807.

ASPECT, A., GRANGIER, P. & ROGER, G. (1982). Experimental Realization of Einstein-Podolsky-Rosen-Bohm Gedankenexperiment: A New Violation of Bell's Inequalities, *Phys. Rev. Lett.*, 49, 91–94.

BECHMANN-PASQUINUCCI, H. & PERES, A. (2000). Quantum Cryptography with 3-State Systems, *Phys. Rev. Lett.*, 85, 3313–3316.

BELL, J. S. (1964). On the Einstein Podolsky Rosen paradox. *Physics Physique Fizika*, 1, 195–200,

BELL, J. S. (1966). On the Problem of Hidden Variables in Quantum Mechanics, *Rev. Mod. Phys.*, 38, 447–452.

BELL, J. S. & ASPECT, A. (2004). *Speakable and Unspeakable in Quantum Mechanics: Collected Papers on Quantum Philosophy*. Cambridge University Press, 2 ed.

BOHM, D. (1951). *Quantum Theory*. Prentice-Hall, 1 ed.

BOUWMEESTER, D., PAN, J.-W., MATTLE, K., EIBL, M., WEINFURTER, H. & ZEILINGER, A. (1997). Experimental quantum teleportation, *Nature*, 390(6660), 575–579.

CABELLO, A. (2010). Proposal for Revealing Quantum Nonlocality via Local Contextuality, *Phys. Rev. Lett.*, 104, 220401.

- CASE, W. B. (2008). Wigner functions and Weyl transforms for pedestrians, *American Journal of Physics*, 76, 937–946.
- CLAUSER, J. F., HORNE, M. A., SHIMONY, A. & HOLT, R. A. (1969). Proposed Experiment to Test Local Hidden-Variable Theories, *Phys. Rev. Lett.*, 23, 880–884.
- DEUTSCH, D. E. (1998). *The Fabric of Reality: The Science of Parallel Universes—and Its Implications*. Penguin Books, illustrated edition ed.
- EINSTEIN, A., PODOLSKY, B., & ROSEN, N. (1935). Can Quantum-Mechanical Description of Physical Reality Be Considered Complete?. *Phys. Rev.* 47, 777–780.
- Electronic Frontier Foundation (2023) [online]. <https://www.eff.org>, [Erişim Tarihi: 03.09. 2023]
- EUCLID (İ.Ö. 300). Euclid's 'Elements' [online]. <https://www.claymath.org/library/historical/euclid/>, [Erişim Tarihi: 03.09. 2023]
- EUCLID (İ.Ö. 300). Euclid's 'Elements' [online]. <https://www.loc.gov/item/2021667076/>, [Erişim Tarihi: 03.09. 2023]
- FREEMAN, M., ROBERTS, S. & BARTLETT, S. D. (2018). Contextuality as a resource for measurement-based quantum computation beyond qubits, *New Journal of Physics*, 20, 103011.
- GISIN, N. (1996). Hidden quantum nonlocality revealed by local filters, *Physics Letters A*, 210, no. 3, 151–156.
- GLEASON, A. M. (1957). Measures on the Closed Subspaces of a Hilbert Space, *Journal of Mathematics and Mechanics*, 210(3), 885–893.
- GROSS, D. & EISERT, J. (2007). Novel Schemes for Measurement-Based Quantum Computation, *Phys. Rev. Lett.*, 98, 220503.
- GRUDKA, A., HORODECKI, K., HORODECKI, M., HORODECKI, P., HORODECKI, R., JOSHI, P., KLOBUS, W. & WOJCIK, A. (2014). Quantifying Contextuality, *Phys. Rev. Lett.*, 112, 120401.
- HEISENBERG, W. (1925). Über quantentheoretische Umdeutung kinematischer und mechanischer Beziehungen, *Zeitschrift für Physik*, 33(1), 879–893.
- HEYWOOD, P. & REDHEAD, M. L. G. (1983). Nonlocality and the Kochen-Specker paradox, *Foundations of Physics*, 13(5), 481–499.
- JAUCH, J. M. & PIRON, C. (1963). Can hidden variables be excluded in quantum mechanics?, *Helvetica Physica Acta*, 36, p827–837.
- KLEINMANN, M., GÜHNE, O., PORTILLO, J. R., LARSSON, J. Åke & CABELLO, A. (2011). Memory cost of quantum contextuality, *New Journal of Physics*, 13, 113011.
- KOCHEN, S. B. & SPECKER, E. P. (1967). The Problem of Hidden Variables in Quantum Mechanics, *Journal of Mathematics and Mechanics*, vol. 17(1), 59–87.
- KUJALA, J. V. & DZHAFAROV, E. N. (2019). Measures of contextuality and non-contextuality, *Phil. Trans. R. Soc. A.*, 377, 2019.0149
- MA, X.-S., HERBST, T., SCHEIDL, T., WANG, D., KROPATSCHEK, S., NAYLOR, W., WITTMANN, B., MECH, A., KOFLER, J., ANISIMOVA, E., MAKAROV, V., JENNEWEIN, T., URSIN, R., & ZEILINGER, A. (2012). Quantum teleportation over 143 kilometres using active feed-forward, *Nature*, 489 (7415), 269–273.
- MARI, A. & EISERT, J. (2012). Positive Wigner Functions Render Classical Simulation of Quantum Computation Efficient, *Phys. Rev. Lett.*, 109, 230503.
- MONTANARO, A. (2016), Quantum algorithms: an overview, *npj Quantum Information*, 2, 15023,
- NOBEL KOMİTESİ (2022). '2022 Nobel Fizik Ödülü, "Bell eşitsizliklerinin ihlalini ortaya koymaları ve kuantum bilgi bilimine öncülük etmeleri nedeniyle dolaşık fotonlarla yapılan deneyler için" Alain Aspect, John F. Clauser ve Anton Zeilinger'e ortaklaşa verilmiştir.', <https://www.nobelprize.org/prizes/physics/2022/summary/>.
- PAN, J.-W., BOUWMEESTER, D., WEINFURTER, H. & ZEILINGER, A. (1998). Experimental Entanglement Swapping: Entangling Photons That Never Interacted, *Phys. Rev. Lett.*, 80, 3891–3894.
- PAN, J.-W., GASPARONI, S., ASPELMEYER, M., JENNEWEIN, T. & ZEILINGER, A. (2003). Experimental realization of freely propagating teleported qubits, *Nature*, 421(6924), 721–725.
- PLANCK, M. (1900). Zur Theorie des Gesetzes der Energieverteilung im Normalspectrum. *Verhandlungen der Deutschen Physikalischen Gesellschaft im Jahre 1900. Zweiter Jahrgang*, 237–245,
- POPESCU, S. (2023) Non Locality [online]. <http://www.sandupopescu.com/more> [Erişim Tarihi: 03.09. 2023]
- POPESCU, S. & ROHRLICH, D. (1994). Quantum nonlocality as an axiom, *Foundations of Physics*, 24(3), 379–385.
- RAUSSENDORF, R. (2013). Contextuality in measurement-based quantum computation, *Phys. Rev. A*, 88, 022322.

RAUSSENDORF, R. & BRIEGEL, H. J. (2001). A One-Way Quantum Computer, *Phys. Rev. Lett.*, 86, 5188–5191.

SAKURAI, J. J. & NAPOLITANO, J. (2017). *Modern Quantum Mechanics*. Cambridge University Press, 2 ed.

SCHRÖDINGER, E. (1935). Die gegenwärtige Situation in der Quantenmechanik, *Naturwissenschaften*, 23, no. 48, 807–812.

SERTÖZ, A.S. (2019) Öklid'in Elemanları: Ciltli. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, TÜBİTAK.

SHOR, P.W. (1994). Algorithms for quantum computation: discrete logarithms and factoring. *Proceedings 35th Annual Symposium on Foundations of Computer Science*, 124–134.

SPECKER, E. (1960). Die Logik Nicht Gleichzeitg Entscheidbarer Aussagen, *Dialectica*, 14(2-3), 239–246.

SPEKKENS, R. W. (2008). Negativity and Contextuality are Equivalent Notions of Nonclassicality, *Phys. Rev. Lett.*, 101, 020401.

STAPP, H. P. (1975). Bell's theorem and world process, *Il Nuovo Cimento B* (1971-1996), 29(2), 270–276.

SVOZIL, K. (2009). Three criteria for quantum random-number generators based on beam splitters, *Phys. Rev. A*, 79, 054306.

SVOZIL, K. (2012). How much contextuality?, *Natural Computing*, 11(2), 261–265.

WAEGELL, M., & ARAVIND, P. (2013). GHZ paradoxes based on an even number of qubits., *Physics Letters A*, 377(7), 546–549.

ŻUKOWSKI, M., ZEILINGER, A., HORNE, M. A. & EKERT, A. K., (1993). 'Event-ready-detectors' Bell experiment via entanglement swapping, *Phys. Rev. Lett.*, 71, 4287–4290.

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Implementing and evaluating the impact of English vocabulary activities based on digital games

Yuyu Kuan¹

Carlos Alvarez²

Lourdes Ruiz³

Jardel Santos⁴

¹Magister, Wanderlust English School, Hungary, e-mail: bellajade07@hotmail.com

²Magister in TEFL, Eotvos Loránd Univesity, Hungary, e-mail: carlosa@student.elte.hu

³PhD, Obuda University, Hungary, e-mail: lourdes.ruiz@bgk.uni-obuda.hu

⁴Magister in TEFL, Quevedo State Technical University, Ecuador, e-mail: jcoutinhod@uteq.edu.ec

Abstract

Vocabulary acquisition is essential for English as a Foreign Language (EFL) students. This study explores how implementing activities based on digital games optimizes vocabulary learning in the EFL context. Twenty-four Ecuadorian EFL students with A2 English proficiency participated in this research. Vocabulary strategies, authentic and accurate tasks provided real-life context for meaningful communication using digital games such as Kahoot, Quizizz, Quizlet, and Duolingo. In this action research, pre and post-tests, observation checklists, semi-structured interviews, and questionnaires were applied to gather information on the participants. The study findings showed that using these technological tools increased students' vocabulary knowledge and motivation to participate in the classroom. Furthermore, this study analyzed pedagogical implications and suggestions based on students' perceptions and opinions regarding applying digital games to increase student's English vocabulary.

Keywords: Gamification, EFL, vocabulary, ICT

Citation/Atf: KUAN, Y., ALVAREZ, C., RUIZ, L. & SANTOS, J. (2024). Implementing and evaluating the impact of English vocabulary activities based on digital games. *Journal of Awareness*. 9(1): 149-158, <https://doi.org/10.26809/joa.2109>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Lourdes Ruiz
E-mail: ruiz@bgk.uni-obuda.hu

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. INTRODUCTION

Vocabulary plays a vital role in learning a foreign language, and it is the element that links speaking, listening, reading, and writing skills (Rashid et al., 2022). Therefore, to communicate adequately in a foreign language, students should acquire sufficient words and know how to use them accurately (Tahir et al., 2020). Moreover, to improve these target language skills, EFL students must be taught how to use the vocabulary words in context by providing them plenty of opportunities to use and practice the language authentically (Hunt & Beglar, 2005).

Even though students recognize the importance of vocabulary when learning a language, most Ecuadorian students learn it passively. Students only think of vocabulary learning as knowing the primary meaning of new words. Therefore, they ignore all other functions of the words. They usually acquire new vocabulary through new words in textbooks or when given by teachers during classroom lessons. Abdulmalik (2020) states that students may recognize a word in a written or spoken form and think that they already know the word, but they may need help to use it in different contexts or pronounce it correctly. Therefore, Baumann et al. (2003) claim that the ultimate goal of the English vocabulary teaching method is to help students learn the meaning of words in different contexts to communicate effectively.

Due to COVID-19, social distancing generated opportunities for students and teachers to apply new technological tools in the teaching process. However, recent research indicates that teaching vocabulary may be problematic because many teachers need more confidence concerning best practices and sometimes require help knowing where to begin to form an instructional emphasis on word learning (Baa, 2022). The pandemic pressured teachers to change traditional methodologies, strategies, and resources concerning English teaching, especially vocabulary (Ghabeli et al., 2020). With these new approaches, mobile-assisted applications and digital games have become mandatory for teachers and students because of the vocabulary learning benefits (Fithriani, 2021).

Wouters et al. (2013) defined digital games as any game played using electronic devices that employs consistent rules or constraints, has a clear goal, provides feedback, and monitors progress via scores or other methods. In the same way, Sailer and Hommer (2020) claimed that gamification is a term that refers to the use of game-based elements such as mechanics, aesthetics, and game thinking in non-game contexts aimed at engaging people, motivating action, promoting learning, and solving problems. The benefits of gamification and game-based approaches in education have been investigated since the 1980s. In recent years, there has been a growing interest in gamification and its applications and implications in education since it provides an alternative to engage and motivate students during the learning process. Many digital games are applied in education. The present action research utilized Kahoot, Quizizz, Quizlet, and Duolingo. Kahoot is a game-based learning platform for formative assessment to review students' knowledge about specific topics (Wang & Tahir, 2020; Derakhshan & Khatir, 2015). Likewise, Quizizz is a gameshow style like Kahoot, but on this platform, the questions and possible answers are displayed individually on students' devices. Quizlet is a digital game that allows students to work in teams using flashcards to memorize vocabulary words (Bueno & Nemeth, 2022; Khan et al., 2018). Finally, Duolingo is a popular game to learn languages where learners are involved in different activities related to speaking, listening, reading, and writing (Shortt et al., 2023).

In Ecuador, traditional education is prevalent. Due to pedagogical, infrastructure, and educational policy factors, Ecuadorian EFL teachers still apply traditional techniques to teach English in the classroom (Sevy et al., 2020). Therefore, Grammar Translation and Teacher-Centered approaches are still being used as the primary classroom methods. This study applied different digital games to compare and contrast with traditional techniques to find the more suitable for teaching vocabulary at an Ecuadorian secondary school. Thus, considering that learning vocabulary sometimes makes it difficult to remember many words, this action

research was led by the following research question: 1) Can vocabulary activities based on digital games improve EFL students' linguistic competence at a secondary school in Ecuador?

2. LITERATURE REVIEW

Learning vocabulary is one of the most essential concerns of foreign language learning. Different factors play important roles in vocabulary acquisition and development. For instance, innovative activities motivate students to learn the language better. According to Riahipour and Saba (2012), traditional activities such as memorization of long vocabulary lists, derivations, repetition of words, translation, and fill-in-the-blank exercises are boring for students. Researchers neglected vocabulary learning research up to the 1960s. Nevertheless, recently, it has gained the attention of many researchers (Muliawati & Ismail, 2017).

Learners should focus on the shape, context, and use when figuring out what a word means. Nation (2001) stated that a word's shape includes pronunciation (spoken type), spelling (written form), and any terms that constitute this object (prefixes, roots, and suffixes). An instance of word pieces can be found in the word *uncommunicative*, which features the prefix *un* and the suffix *live*; people use this term when talking about people who cannot speak. Hence, Alqahtani (2015) argued that acquiring an adequate vocabulary is essential for successful foreign language use because, with an extensive vocabulary, a language learner can use the structures and functions we may have learned for comprehensible communication.

Ulug'bekovna (2023) stated many reasons for devoting attention to vocabulary. First, a large vocabulary is essential for mastering a language. Besides, knowing numerous vocabulary words will motivate learners to continue learning and improving their language skills. On the other hand, if students do not have enough vocabulary knowledge, it will hinder them from being active in the language learning process and makes them feel anxious or nervous when conducting speaking and writing activities in the classroom (Woodeson et al., 2023; Gamlo, 2019).

Consequently, motivation is a crucial factor in learning vocabulary. Learners experiment with two types of motivation according to their needs: instrumental and integrative. Gardner and Lambert (1972) indicated that instrumental motivation is the desire to learn a second language for a specific purpose, such as passing a degree, getting a job, or traveling. By contrast, integrative motivation is the desire to learn a language to get to know its culture and to communicate with its speakers.

Much research has been conducted to provide the benefits of using gamification to increase students' vocabulary and motivation to learn a foreign language. Lin & Lan (2015) claimed that digital games offer learners an interactive and authentic learning experience that is more engaging for students than traditional teaching strategies. Ebrahimzadeh and Alavi's (2016) study found that using digital games for vocabulary learning creates enjoyment and motivates EFL students to learn the target language. Similarly, Cam and Tran (2016) explained that using games to teach English helps students boost their vocabulary, grammar, and English skills by connecting their learning with accurate and exciting topics.

3. METHODOLOGY

The research was carried out at a private school in Cuenca, Ecuador. It offers the levels of kindergarten (inicial), elementary school (básica elemental), middle school (básica media), high school (básica superior), and baccalaureate (bachillerato). This private school has 737 students, both female and male. It is not a bilingual school. However, English is taught as a foreign language 5 hours per week in kindergarten, elementary, middle, and 7 hours in high school and baccalaureate. Due to the pandemic, English was taught 3 hours in primary and 5 hours in secondary and baccalaureate. The participants in this study were 24 students, 12 female and 12 male. Their ages ranged between fourteen and fifteen years. Their native language is Spanish, and they took English as a Foreign Language subject as a mandatory requirement.

Four instruments were applied for data collection:

1. Tests

Vocabulary tests were used to collect data about vocabulary knowledge to compare the strategy's effectiveness. The content of the tests was based on the curriculum and teacher's syllabus according to the school timetable. The teacher created online activities using different platforms such as Duolingo, Quizlet, Quizizz, Google Classroom, and Kahoot. Pre-tests and post-tests were conducted at the beginning and end of this study. The main goal of using the two tests was to compare and analyze the results of students' vocabulary before and after implementing the two methodologies: traditional techniques and online games. The pre-test and post-test consisted of multiple-choice questions related to three parts of speech: nouns, verbs, and adjectives.

2. Observation Checklist

An observation checklist was used to obtain more information regarding students' perceptions and participation during the research process. The observation checklist consisted of behavior traits when using online games. The researcher observed students working before the intervention plan's application and during pre- and post-tasks. The checklist indicators were twelve items integrated into three scales: yes, no, and sometimes. On the other hand, the classroom observation took three weeks, during twenty-five sessions of the class and forty minutes per lesson. The classroom observation results were coded and integrated into the data, interviews, and questionnaires.

3. Interview

Five participants were interviewed for this study. The interviews aimed to identify students' perspectives on using online games for learning purposes. They were held at a neutral place where participants felt free to express their opinions and comfortable sharing their experiences without fearing being ridiculed by others. The participants offered to be volunteers for these interviews. The semi-structured interview was conducted through the Zoom

platform. It consisted of ten questions to elicit information about interviewees' perspectives on vocabulary learning, feelings, and beliefs during the action plan.

4. Questionnaire

The questionnaire was designed to gain better insights into EFL students' beliefs about the incorporation of games as a strategy to learn vocabulary. Also, it measured attitudes and behavior that could not be directly observed. The questionnaire consisted of closed-ended questions with a list of predetermined responses from which to choose the answer. The rating scale was assigned a letter code of categories without a neutral point in the middle. The scale indicated each participant's overall positive or negative orientation toward the question. The researcher balanced positive and negative items to reduce the participants' set bias. The participants took the test in a Google Form where the questions had multiple choice, and they selected the best option according to their opinions. The test was taken in 40 minutes. The criteria provided in the test were Always, Usually, Sometimes, and Never.

4. RESULTS AND DISCUSSION

The participants of this study had an intermediate (A2) level of vocabulary knowledge. Most of them understand the words in context and the identification of the meaning of words. However, they presented a low ability to speak (A1), perceived as a significant problem. Besides, the results show that students' perceptions about learning vocabulary before the intervention were negative because they lacked the confidence to communicate and actively participate in the class. There is a need for vocabulary words to use the language authentically. However, after implementing technological tools, their perceptions changed by indicating that online games could benefit language learning. Table 1 presents the results of the pre and post-tests. It indicates the students' improvement via game-based learning versus the traditional approach.

Table 1. Pre-tests and Post-test results

	<i>Tests</i>			
	Pre-test Scores		Post-Test	
	Traditional	Game-based	Traditional	Game-based
Average	16.68	14.53	15.79	18.53
Standard Deviation	3.07	4.55	3.08	1.31
Min	9.00	5.00	9.00	16.00
Max	19.00	20.00	19.00	20.00

The maximum score on the test was 20 points. There is a difference of approximately four points between the pre and post-test using games. The average grade for the post-test is about 19/20 points. The standard deviation shows low dispersion in the data, represented by the minimum value of 16 points and the maximum value of 20 points achieved by several students in the post-tests using the gamification technique.

In the interviews, the students indicated that playing games to learn the language was more enjoyable and stimulating than using coursebooks and other teaching materials. Student 5, for instance, suggested that *using Kahoot was exciting since she could compete with her classmates and consolidate her knowledge about new vocabulary words*. Wang and Tahir (2020) supported these results by indicating that Kahoot or Quizizz are game-based learning platforms for formative assessment that allow students to review or improve their knowledge about specific topics.

Table 2. Observation Checklist results

<i>Variable</i>	<i>Observation</i>					
	Yes		No		Sometimes	
	Count	%	Count	%	Count	%
The classroom atmosphere is alive.	6	25	15	63	3	12
Ss participate actively in the class.	3	13	19	79	2	8
Ss look motivated.	3	13	18	75	3	12
Ss pay attention to the class.	5	21	16	67	3	12
Ss enjoy the vocabulary strategies.	10	42	8	33	6	25
Ss look enthusiastic	4	17	15	63	5	20
Ss use new words to express their ideas.	2	8	22	92	0	0
Ss are motivated to compete.	20	83	4	17	0	0
Ss participate actively.	3	12	21	88	0	0
Ss produce the language correctly.	7	29	14	59	3	12
Ss understand instructions carefully.	15	63	4	17	5	20
Ss learn using a variety of tasks.	21	88	3	12	0	0

Table 2 presents the results from the classroom observation. Regarding the classroom atmosphere, the beginning of the process revealed that only 25% of the students had their cameras on, and they answered any question when the teacher asked them; 12% of the students participated in the class but did not turn the cameras on. Additionally, more than half of the students (63%) turned off their cameras and did not answer questions. In the interview, they indicated that they prefer to turn off the cameras because they feel anxious or nervous about participating in front of their classmates. The findings also indicated that 79% of the participants did not participate actively in the class. Student 3 claimed that *even though he likes learning English, it is challenging for him to participate in speaking activities because of his lack of English vocabulary and his fear of making mistakes*. Woodeson et al. (2023) supported these findings by indicating that creating a safe classroom environment and providing students with enough vocabulary knowledge before conducting any activity is crucial in teaching EFL. Consequently, students will feel more comfortable and relaxed to learn the target language.

According to the students' motivation, only 13% were motivated to learn the language. The students indicated that it was challenging to learn

any subject due to the pandemic. Likewise, only 21% of the students paid attention to the teacher during the lessons. The students indicated that *sometimes it is difficult to follow their teacher because they usually need clarification and fear of making mistakes due to their lack of vocabulary knowledge*. For that reason, it is implied that motivation and vocabulary words are critical factors that provide many benefits for language learning (Gardner & Lambert, 1972). Furthermore, teachers can use online games to help students foster motivation and knowledge of English, such as vocabulary, grammar structures, and pronunciation (Cam & Tran, 2016; Lin & Lan, 2015).

Even though students were not motivated to learn the language, 42% indicated that they enjoyed the teacher's strategies to teach vocabulary, while 25% said they felt more comfortable using games. In the interviews, the students indicated that *they like how the teacher teaches vocabulary to them by using different activities and games. Moreover, they said they would love to apply frequently online games to learn English*. In fact, related to using traditional and game-based learning strategies, most students (63%) did not feel enthusiastic about attending online classes. Student 5 claimed: *I do not like online classes because I prefer to be in school with my classmates and teachers*. Likewise, student 1 stated that *online classes are not as practical as offline classes, mainly in English, because it is better to practice the language face-to-face*. For that reason, Hunt and Beglar (2005) claimed that teachers must address students' necessities to provide them with plenty of opportunities to use and practice the language and encourage them to continue learning. Thus, they will be more interested in studying the language online or offline (Tahir et al., 2020).

Concerning students' participation in the lessons, only 8% of the students participated actively. Managing this issue was challenging for the teacher because the students did not turn on their microphones. Before the implementation, the students mentioned that they disliked participating in the classroom because they were afraid of making mistakes, and sometimes, it was difficult to understand what the teacher expected from them in each activity. However,

students participated enthusiastically after the intervention, and the classroom atmosphere was more active and friendly. According to the observation results, designing and implementing games to teach vocabulary is a process whereby students actively engage in class activities and the improvement of language skills. For that reason, implementing genuine strategies and aligning them with online games can create suitable environments and promote some benefits, such as creating a positive attitude and making the learning process more enjoyable (Tahir et al., 2020).

Therefore, the findings indicated that online games triggered students to participate more actively. It was observed that passive students participated more when conducting activities involving gamification. The students claimed that using games had positive benefits for learning English. Student 4 stated that *games helped improve English skills, mostly vocabulary because the apps were exciting and interactive*. Likewise, Student 1 manifested that *using games to learn English is important since it can foster skills, interest, motivation to learn the language, and self-confidence*. Ebrahimzadeh and Alavi (2016) support these findings by claiming that applying games in teaching languages provides different benefits for students; for instance, catching students' attention in class, helping students to improve their English skills and vocabulary, and motivating them to learn the language autonomously.

Besides, during the class observation, it was also noticed that students needed more vocabulary and grammar knowledge at the beginning of the intervention to conduct the speaking activities efficiently. However, after applying online games for learning purposes, the passive students changed their attitude by participating in the class more frequently. The students' responses had positive perceptions of incorporating games-related activities to learn English and increase their vocabulary and interest in learning the language. Student 4 affirmed *feeling more confident talking in front of the class because I enjoy playing games and acquired good experiences in group discussions*. Similarly, Student 1 stated that

using games encouraged to pay attention to class, making it more fun and exciting. Finally, students suggested that all school teachers employ games to encourage language learning.

Table 3 shows that all participants always (73%) and sometimes (26.3%) considered learning vocabulary essential. Similarly, all participants always (68.4%) and sometimes (31.6%) believe that learning English is essential. In the interviews, the students manifested that even though English is not spoken in Ecuador, learning this language is crucial for academic and professional reasons. Student 1 explained that *learning English is vital for a professional career because knowing English is a mandatory requirement to study abroad or obtain a scholarship to study in other countries*. Likewise, Student 4 claimed that *English is spoken worldwide, so knowing it for traveling abroad or getting a job in other countries is needed*.

Regarding motivation, 63.2% said they usually feel motivated to learn English. The students indicated they are motivated to learn English primarily because of their teacher. Student 2 claimed *to feel encouraged to learn English because my teacher always tells us that knowing English will provide better life benefits*. Likewise, *she always uses materials showing how people use the language authentically for different purposes* (Student 3). Therefore, teachers must always consider students' motivations to learn the language.

Thus, they can focus on instrumental or integrative motivation to encourage students to continue learning the target language (Gardner & Lambert, 1972).

Most participants perceived English as an essential aspect of their lives. Nevertheless, 21.1% and 36.8% of students indicated that they always and sometimes feel nervous and anxious when speaking English in the classroom, respectively. The students revealed that they need more confidence in their English skills. Therefore, they are sometimes comfortable mainly conducting oral activities in the classroom. Student 5 stated that *even though I can communicate in English, sometimes I feel nervous about participating in speaking activities because of the lack of vocabulary. It makes me anxious and uncomfortable when talking to my classmates in English*. Woodson et al. (2023) supported these findings by indicating the importance of creating self-confidence in students to speak English in the classroom. Hence, devoting attention to a large vocabulary is essential for mastering students' language to motivate learners to continue learning and improving their language skills autonomously.

Finally, regarding using games to create a good classroom environment, 89.5% of students agreed with this statement. Students had positive perceptions of applying games for language learning purposes. Student 2 affirmed *feeling happy when the teacher asked to use some applications*

Table 3. Results Questionnaire

Variable	Questionnaire							
	Always		Usually		Sometimes		Never	
	Count	%	Count	%	Count	%	Count	%
Learning vocabulary is essential.	14	73.7	5	26.3	0	0	0	0
Learning English is important for you.	13	68.4	6	31.6	0	0	0	0
Do you feel motivated to learn English?	6	31.6	12	63.2	1	5.3	0	0
Do you feel nervous when you speak English?	4	21.1	7	36.8	7	36.8	1	5.3
Do you feel happy using games in your English class?	17	89.5	1	5.3	1	5.3	0	0
Do you feel bored using games in your English class?	1	5.3	0	0	1	5.3	17	89.5
Do you feel angry when you have to write and draw pictures to learn vocabulary?	0	0	3	15.8	8	42.1	8	42.1
Do you feel anxious when the teacher speaks too much English in class?	1	5.3	6	31.6	8	42.1	4	21.1
Do you think the use of games creates a good environment?	16	84.2	1	5.3	2	10.5	0	0
Is it easy for you to remember the vocabulary?	5	26.3	9	47.4	5	26.3	0	0

to learn English or evaluate knowledge. Likewise, Student 5 claimed that *when the teacher uses games in the classroom, students do not feel bored because liking technology and competing with classmates*. As Sailer and Hommer (2020) mentioned, gamification is an innovative approach that engages students in learning and promotes participation in the classroom. Due to this, apps such as Kahoot, Quizizz, Quizlet, Duolingo, and Kahoot can be used as technological tools to foster students' vocabulary, English skills, and motivation to learn English (Wang & Tahir, 2020).

5. CONCLUSIONS

The present study focused on the impact of designing and implementing vocabulary strategies incorporating games with Ecuadorian students from a private high school. Qualitative and quantitative mixed methods such as checklist observation classes, tests, questionnaires, and interviews were used to obtain and analyze data. As a result, 24 students were involved in the action process. The lessons were part of the regular teaching schedule, and the teaching contents comprised the school curriculum and teaching syllabus. As a vocabulary strategy, authentic and accurate tasks provided real-life context for meaningful communication using the following online games and platforms: Kahoot, Quizizz, Quizlet, and Duolingo.

The test results showed that using these technological tools increased students' vocabulary knowledge and motivation to participate in the classroom. After the intervention, students positively perceived using online games to foster their vocabulary skills. They actively participated in language learning by using online apps and games. Besides, they were more confident and motivated to share their ideas with their classmates without fear of making mistakes. For students, using online games helped them to get involved in an effective process and conditions to learn quickly and joyfully according to their context and learning styles.

Subsequently, EFL teachers must consider using online games in their lessons to gain interest from their students and provide them with

various activities that enable the acquisition of vocabulary and meaningful communication. Besides, students must use a logical and coherent sequence of activities in which they have the opportunity to practice linguistic items that support their needs.

When using games, it is essential to balance competition and cooperation. In this way, students support the ability to work individually and enhance their social interaction skills working as a team. Therefore, students need to be involved in fun activities to improve their learning, such as game-based learning activities that promote a high level of motivation in which students can explore and take alternative solutions to accomplish their goals. Consequently, the teacher plays a vital role in helping students acquire knowledge of English. Hence, the teacher must provide digital strategies, activities, and materials to help students learn meaningfully.

This research contributes to the TEFL course design field because it empowers and inspires teachers to experiment and apply relevant and innovative strategies instead of traditional methods. Furthermore, this action research could be taken further by English teachers as a foreign language to disseminate some aspects of games as context to design and implement learning strategies.

Ecuadorian students' English is deficient, and teachers face this issue daily. Therefore, the present research could be an alternative to alleviate the problem and meet the needs of the educational community. Also, it will be helpful for learners to improve their skills, cooperative learning, and problem-solving toward learning the second language through games. Besides, it provides an alternative teaching strategy to change the perception of the role of teachers. Hence, it will inspire teachers to innovate, design, and implement vocabulary strategies to resolve students' vocabulary and communication problems and their low motivation levels during the teaching-learning process.

Further research can include the impact of strategies incorporating games between English as a foreign language environment

and implementation in a second language environment. Also, formal and informal environments could be compared. Another critical point is the impact of digital tools in vocabulary learning and studying the different types of games to determine which are the most appropriate and effective according to the student's context. Finally, these tech tools must be applied with a more significant sample to generalize the results to other contexts.

REFERENCES

- ABDULMALIK, M. (2020). Investigation of vocabulary learning strategies to identify word meanings for Saudi EFL students in reading context. *Arab World English Journal*, 11(3), 1-21. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3705074
- ALQAHTANI, M. (2015). The importance of vocabulary in language learning and how to be taught. *International journal of teaching and education*, 3(3), 21-34.
- BAA, S. (2022). What considerations should the EFL/ESL teacher take into account when teaching vocabulary? *Klasikal: Journal of Education, language teaching and Science*, 4(1), 170-176. <https://doi.org/10.52208/klasikal.v4i1.138>
- BAUMANN, J., KAME'ENUL, E., & ASH, G. (2003). Research on vocabulary instruction: Voltaire redux. *Handbook of research on teaching the English language arts*, 2(1), 752-785. 10.52950/TE.2015.3.3.002
- BUENO-ALASTUEY, M. C., & Nemeth, K. (2022). Quizlet and podcasts: Effects on vocabulary acquisition. *Computer Assisted Language Learning*, 35(7), 1407-1436. <https://doi.org/10.1080/09588221.2020.1802601>
- CAM, L., & TRAN, T. M. T. (2017). An evaluation of using games in teaching English grammar for first-year English-majored students at Dong Nai Technology University. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 16(7), 55-71.
- DERAKHSHAN, A., & KHATIR, E. D. (2015). The effects of using games on English vocabulary learning. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 2(3), 39-47. http://jallr.com/index.php/JALLR/article/view/40/pdf_38
- EBRAHIMZADEH, M., & ALAVI, S. (2016). Motivating EFL students: E-learning enjoyment as a predictor of vocabulary learning through digital video games. *Cogent Education*, 3(1), 1-14. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1255400>
- FITHRIANI, R. (2021). The utilization of mobile-assisted gamification for vocabulary learning: Its efficacy and perceived benefits. *Computer Assisted Language Learning Electronic Journal*, 22(3), 146-163. <http://callej.org/journal/22-3/Fithriani2021.pdf>
- GARDNER, R. C., & LAMBERT, W. E. (1972). *Attitudes and motivation in second-language learning*. Institute of Education Sciences.
- GAMLO, N. (2019). The impact of mobile game-based language learning apps on EFL learners' motivation. *English Language Teaching*, 12(4), 49. <https://doi.org/10.5539/elt.v12n4p49>
- GHALEBI, R., SADIGHI, F., & BAGHERI, M. S. (2020). Vocabulary learning strategies: A comparative study of EFL learners. *Cogent Psychology*, 7(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/23311908.2020.1824306>
- HUNT, A., & BEGLAR, D. (2005). A framework for developing EFL reading vocabulary. *Reading in a foreign language*, 17(1), 23-59. <https://eric.ed.gov/?id=EJ689121>
- KHAN, R., RADZUAN, N., SHAHBAZ, M., IBRAHIM, A., & MUSTAFA, G. (2018). The role of vocabulary knowledge in speaking development of Saudi EFL learners. *Arab World English Journal*, 9(1), 406-418. <https://doi.org/10.24093/awej/vol9no1.28>
- LIN, T. J., & LAN, Y. J. (2015). Language learning in virtual reality environments: Past, present, and future. *Journal of Educational Technology & Society*, 18(4), 486-497. <https://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.18.4.486>
- MULIAWATI, I., & ISMAIL, N. M. (2017). *Intricacies in vocabulary intake for EFL adult learners*. STKIP Bina Bangsa Getsempena.
- NATION, I. S. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.
- RASHID, M. H., LAN, Y., & HUI, W. (2022). The importance of vocabulary in teaching and learning in applied linguistics. *Linguistics and Culture Review*, 6(S2), 541-550. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v6nS2.2177>
- RIAHIPOUR, P., & SABA, Z. (2012). ESP vocabulary instruction: Investigating the effect of using a game-oriented teaching method for learners of English for nursing. *Journal of Language Teaching & Research*, 3(6), 1258-1266. doi:10.4304/jltr.3.6.1258-1266

SAILER, M., & HOMNER, L. (2020). The gamification of learning: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 32(1), 77-112. <https://doi.org/10.1007/s10648-019-09498-w>

SEVY, J., RECINO, U., & MUNOZ, C. (2020). Factors affecting English language teaching in public schools in Ecuador. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3), 276-294. <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.3.15>

SHORTT, M., TILAK, S., KUZNETCOVA, I., MARTENS, B., & AKINKUOLIE, B. (2023). Gamification in mobile-assisted language learning: A systematic review of Duolingo literature from the public release of 2012 to early 2020. *Computer Assisted Language Learning*, 36(3), 517-554. <https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1933540>

TAHIR, M., ALBAKRI, I., ADNAN, A., SHAQ, M., & SHAH, M. (2020). The application of visual vocabulary for ESL students' vocabulary learning. *Arab World English Journal*, 11(2), 323-338. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1265901>

ULUG'BEKOVNA, I. G. (2023). The importance of vocabulary in teaching English and methodical organization of teaching English vocabulary. *World scientific research journal*, 11(1), 111-115. <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2454>

WANG, A. I., & TAHIR, R. (2020). The effect of using Kahoot! for learning—A literature review. *Computers & Education*, 149(1), 1-20. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103818>

WOODESON, K., LIMNA, P., & NGA-FA, N. (2023). Students' Vocabulary Learning Difficulties and Teachers' Strategies: A Qualitative Case Study of Ammartpanichnukul School, Krabi in Thailand. *Advance Knowledge for Executives*, 2(1), 1-9. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4393641

WOUTERS, P., VAN NIMWEGEN, C., VAN OOSTENDORP, H., & VAN DER SPEK, E. D. (2013). A meta-analysis of the cognitive and motivational effects of serious games. *Journal of educational psychology*, 105(2), 249-265. <https://doi.org/10.1037/a0031311>

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Silahlı çatışmalara ilişkin bir analiz: Global trendler

An analysis of armed conflicts: Global trends

Hayriye Müjde Selçuk

Dr. Öğr., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye, e-mail: mujdeselcuk@hotmail.com

Öz

Çalışmanın amacı 1946' dan 2021'e silahlı çatışmaların seyrini global/ bölgesel düzeyde karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Her iki tarafında güç kullanımına başvurduğu çatışmaları kategorize eden silahlı çatışmalar kavramı makale de devlet içi devletlerarası ve küresel çatışmalar kapsamında ele alınmıştır. Çalışma çatışmaların nedenlerine ilişkin bir açıklama içermeden global/bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çatışmalara ait veriler Uppsala Conflict Data Program (UCDP)'in silahlı çatışmalar üzerine oluşturulmuş verilerinin kullanılması ile makalenin yazarı tarafından kategorize edilerek konular itibariyle grafiklere dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Silahlı çatışmalar, devletlet içi çatışmalar, devletlerarası çatışmalar, küresel çatışmalar, UCDP

Abstract

The aim of the study is to comparatively consider the course of armed conflicts from 1946 to 2021 at the global/ regional level The concept of Armed conflicts, which categorizes conflicts in which both sides resort to the use of force, is discussed in the article within the scope of intra-state, inter-state and global conflicts. The study aims to make a comparison and evaluation based on global/regional data without including an explanation of the causes of conflicts. The data of these conflicts were categorized by the author of the article using the Uppsala Conflict Data Program (UCDP) data on armed conflicts, and interpreted by turning them into graphs by subject.

Keywords: Armed conflicts, intra-state conflicts, inter-state conflicts, global conflicts, UCDP

Citation/Atf: SELÇUK, H. M. (2024). Silahlı çatışmalara ilişkin bir analiz: Global trendler. *Journal of Awareness*. 9(1): 159-182, <https://doi.org/10.26809/joa.2275>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Hayriye Müjde Selçuk
E-mail: mujdeselcuk@hotmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. GİRİŞ

Çatışma için birçok farklı tanım kullanılmaktadır. Makale kapsamında çatışma kavramı, en az iki aktörün aynı anda mevcut kıt kaynaklar kümesini elde etmeye çalıştığı sosyal bir durum olarak tanımlanmıştır (Swamström ve Weissman, 2005:7). Silahlı çatışma, çatışma tanımına göre her iki tarafın da güç kullanımına başvurduğu bir çatışmayı gösteren daha dar bir kategori oluşturmaktadır (Wallersteen, 2002:32).

Makalede ele alınan çatışmalar, devlet içi, devletlerarası ve küresel çatışmalardır. Bu çatışmalara ait veriler Uppsala Conflict Data Program (UCDP)'ın silahlı çatışmalar üzerine global verilerinin kullanılması ile hazırlanmıştır. Devlet içi çatışmalarda taraflar, bir devletin hükümeti ve en az bir devlet dışı grubun çatışmaları, devletlerarası çatışmalarda en az iki devletin çatışması, küresel çatışmalarda, bir devletin hükümeti ve en az bir hükümet dışı grubun çatışmasında diğer ülkelerin bir tarafın veya iki tarafın yanında yer almak suretiyle katıldığı çatışmaları ifade etmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Makale kapsamında 25-999 ölü sayısı düşük yoğunluklu, en az 1000 ölü sayısı yüksek yoğunluklu çatışmalar olarak sınıflandırılmıştır (UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023). Çatışmaya konu anlaşmazlıklar hükümet üzerinde yaşanan anlaşmazlıklar, toprak üzerindeki anlaşmazlıklar ve iki türünde eş zamanlı yer aldığı ikisi başlığı altında üç kategorizasyonda ele alınmıştır (Other UCDP Dataset, 2023). Devletlerarası çatışmalar, tarafların aynı bölgede yer aldığı devlet içi çatışmalardan farklı olarak iki farklı bölgede yer alan devletlerin çatışması ile gerçekleşebilmesi nedeniyle devletlerarası çatışmalarda çatışmanın gerçekleştiği yerin bulunduğu bölge dahilinde ele alınmıştır. Diğer çatışmalardan farklı olarak devletlerarası çatışmalarda çatışmanın yaşandığı en az iki ülke çifti her bir ülke bazında grafiklere taşınmıştır. Örneğin, Irak- Kuveyt devletlerarası çatışması, Irak için 1, Kuveyt için 1 çatışma olarak grafiklerde yer almıştır (UCDP Georeferenced Event Dataset (GED) Global version 21.1-2023).

Çalışmanın amacı 1946' dan 2021'e çatışmaların seyrini global/ bölgesel düzeyde karşılaştırmalı

olarak ele almaktır. Çalışma çatışmaların nedenlerine ilişkin bir açıklama içermeden global/ bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Makale giriş, çatışmalara ilişkin karşılaştırmalı global trendler, çatışmalara ilişkin ayrıntılı global/bölgesel trendler ve sonuç bölümü olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde makalenin amacı, kapsamı sınırları ve çatışma analizinde kullanılan genel kavramlar ele alınmıştır. Birinci bölümde genel çatışma trendlerine ilişkin dağılımların grafiksel gösterimi yer almaktadır. İkinci bölüm çatışmalara ilişkin global trendlerin bölgesel ayrıntıları ve grafiksel gösteriminden oluşmaktadır (The Corraletes of War Project, 2023).

Makalede kullanılan UCDP verileri, makalenin yazarları tarafından kategorize edilerek konular itibarıyla grafiklere dönüştürülmüştür.

2. ÇATIŞMA TRENDLERİNE GENEL BAKIŞ

2.1. Devletlerarası Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

UCDP verileri kapsamında düzenlenen Şekil 1'de 1946'dan günümüze devletlerarası çatışmalarda belirgin bir düşüş seyri görünmemektedir. 1960 ile başlayan dönemde devletlerarası çatışmalarda yükselen trend 1967 ve 1987 arası dönemde aradaki iniş çıkışlarla birlikte, diğer yıllara göre en yüksek noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Devletlerarası çatışmalardaki yükselişin nedeni Soğuk savaş dönemi çatışmaları ve petrol krizine bağlı çatışmalarla ilişkilendirmek mümkün olsa da makalenin konusu çatışmaların nedenlerini ele almak değil, genel trendlerdeki akışın değerlendirmesini yapmaktır.

Devletlerarası çatışmaların en düşük noktaya ulaştığı 1993'den itibaren tekrar bir yükseliş görülmektedir. 2004' de tekrar en düşük düzeye inen devletlerarası çatışmalar, 2021'e kadar artarak 1946-1960 yılları arası devletlerarası savaş düzeyine yükselmiştir. Bu duruma göre 1946'dan günümüze devletlerarası çatışmalarda bir azalma olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. 2021 sonrası süreç bu konuda belirleyici olacaktır.

Herhangi bir bölgesel ve devlet düzeyinde bir ayrıma gitmeden, sadece global trendlerle bir yorum getirmek eksik olmakla birlikte, verilerin 1946-2021 arasındaki seyri, devletlerarası çatışmaların 1946' dan beri düşüş gösterdiği yönündeki söylemleri haksız çıkartır niteliktedir(UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

2.2. Devlet İçi Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

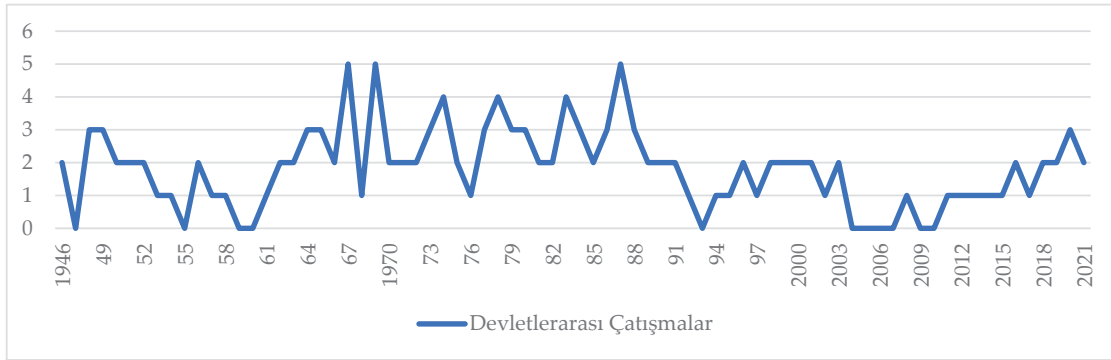
Şekil 2' 1946-2021 arası dönemde Devlet içi çatışmaların seyrini ele almaktadır. Bu verilere göre 1946-1960 yılları arasında devlet içi çatışmalar küçük iniş çıkışlarla nispeten stabil kalmaktadır. Devlet içi çatışmalarında 1960'tan sonra artarak artan bir yükselme görülmektedir

(Bosetti ve Einsiedel,2015:1). 1990-1995 yılları arasında devlet içi çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmış ve daha sonra giderek azalan bir seyir izlemekle birlikte 1960 ve öncesi yıllara göre devlet içi çatışmaların sayısı yükselen seyrini korumuştur. 1990 yılı ile başlayan devlet içi çatışma sayılarındaki artış 1991 yılında 49 devlet içi çatışma ile en yüksek noktaya ulaşmıştır(UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

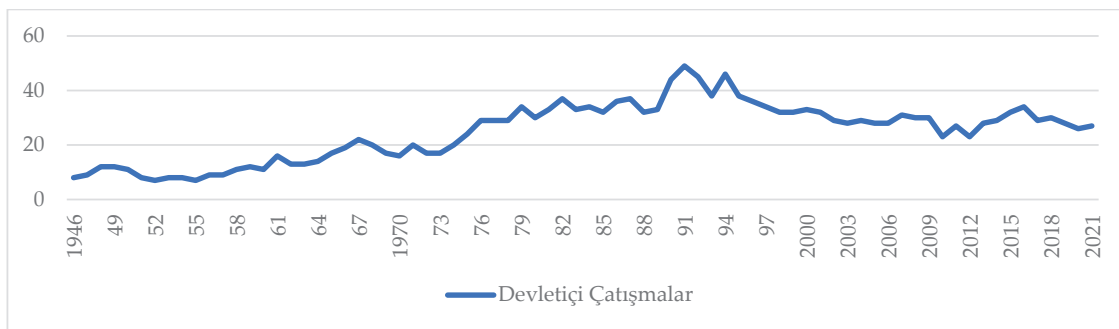
2.3. Küresel Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

Şekil 3 1946-2021 arası süreçte Küresel çatışmaların seyrini göstermektedir. Küresel çatışmalarda, 1946-2021 yılları arası dönemde devlet içi ve devletlerarası çatışmaların tersine,

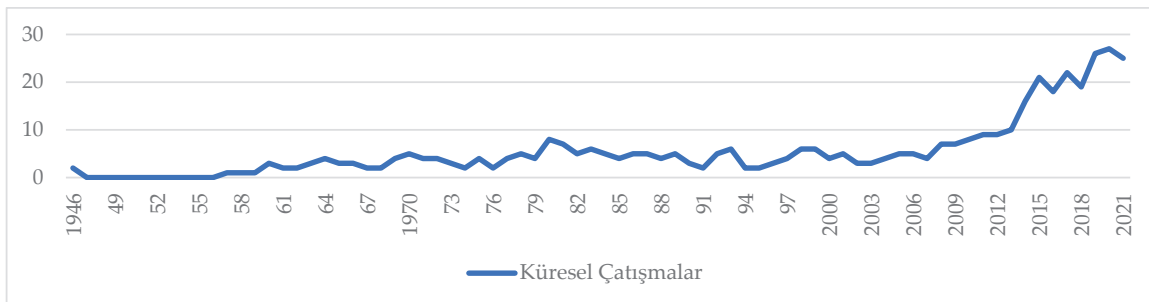
Şekil 1. Devletlerarası Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

Şekil 2. Devlet İçi Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

Şekil 3. Küresel Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

belirgin değişimler görülmektedir. 1946-1960 yılları arasında küresel çatışmalar çok düşük bir düzeyde seyretmiş ve nispeten stabil kalmıştır. 1960 ve sonrası dönemde, devlet içi çatışmalara gitgide daha fazla devlet dahil olmaktadır. 1960-2010 yılları arası dönemde küresel çatışmalar 1960 öncesi döneme göre, daha fazla dış ülke katılımı nedeniyle yükselen bir ivme kazanmıştır. 2010 ve sonrası dönemde önceki dönemlere göre dış katılımdaki belirgin artış nedeniyle küresel çatışmalarda büyük bir yükselme görülmektedir.

Bu durumun varlığı, küresel ve bölgesel açıdan endişe verici görünmekle birlikte, konunun bu makalenin sınırlarını aşan, çatışma çözümü yaklaşımı, çatışmaların bölgesel dağılımı, çatışma nedenleri ve çatışmaya katılan bölgesel ve küresel aktörlerin birlikte ele alınması konuya daha büyük bir açıklık getirir nitelikte olacaktır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

2.4. 1946-2021 Global Trendlerin Karşılaştırılması: Devletiçi Devletlerarası ve Küresel Çatışmalar

Yukarda ele aldığımız devletlerarası, devlet içi ve küresel çatışmaların yıllar içindeki değişimini karşılaştırmalı olarak ele almak, çatışmaların genel seyri hakkında daha fazla bilgi verici olacaktır.

Şekil 4 devlet içi, devletlerarası ve küresel çatışmaların birbirlerine göre seyrini ele almaktadır. Küresel çatışmaların sayısı 2000'li yıllara kadar devletlerarası çatışmalarla birlikte seyrederken, 2000'li yıllar itibariyle bir artış

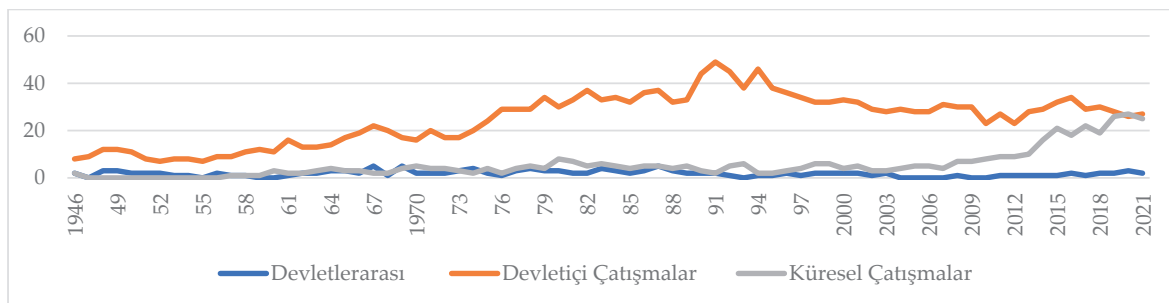
gösterdiği ve 2010 sonrası dönemde artarak artan bir ivme ile devlet içi çatışmaların sayısına eşitlenecek bir düzeye ulaştığı gözlenmektedir.

Çatışmaların birbirine göre karşılaştırmalı tabloda ele alınması, devletlerarası çatışmaların savaşların sayısında bir azalışın olmadığını, buna karşılık küresel çatışmaların sayısında belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. Devlet içi çatışmaların sayısındaki 1990 sonrası azalma Soğuk Savaş bitişi ile ilişkilendirilecek bir durum olmakla birlikte, yine de 1990 öncesi duruma göre daha yüksek bir seyir izlediği gözlenmektedir.

Devlet içi çatışmaların son dönemlerde küresel çatışmalarla aynı noktaya erişmesi, düşündürücü olmakla birlikte, devlet içi çatışmaların 1946'dan itibaren hem devletlerarası, hem de küresel çatışmalardan belirgin biçimde yüksek olması, ikinci dünya savaşı sonrası döneme devlet içi çatışmaların damga vurduğunu göstermektedir. Aynı dönüşüm Soğuk savaş sonrası küresel çatışmalar içinde de geçerli olmaktadır (Bosetti ve Einsiedel, 2015:9).

Küresel çatışmaların çatışma çözümüne yardımcı olmak gibi, olumlu işlevlerinin yanında, birçok gözlemci açısından devletlerin iç işlerine karışmak veya çatışmaların uzaması, yönünde olumsuzlukları da bulunması açısından önümüzdeki on yıllık süreç bu konudaki söylemlerin yönüne yeni bir ışık tutacaktır (UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Şekil. 4. Devletlerarası Devlet içi ve Küresel Çatışmalar: 1946-2021 Global Trendlerin Karşılaştırması

2.5. Çatışma Yoğunluk Düzeyi: Yıllara göre Dağılım

Çatışmalar konusunda bir ayrıma gitmeden, 1946-2021 arası tüm çatışmaların yoğunluk düzeyi Şekil 5’de ele alınmıştır. 1946’ dan 1960’ kadar olan dönemde düşük yoğunluklu ve yüksek yoğunluklu çatışmalar birbirine yakın oranlarda seyretmektedir. 1960’ tan sonra düşük yoğunluklu çatışmalar giderek artmaktadır. 1960 öncesi dönemde düşük ve yüksek yoğunluklu çatışmalar arasında belirgin bir fark bulunmaz ve nispeten benzer bir dalgalanma görülmekteyken, sonraki yıllarda çatışmaların yoğunluğu arasındaki ilişki düşük yoğunluklu çatışmaların artışı yönünde bir seyir göstermekte ve sonraki yıllarda bu artış artan bir oranda devam etmektedir. Bu artışın, artan küresel çatışmaların varlığına bağlı olarak dış katılımların çatışmaların yoğunluk düzeyine olan etkisini gösterdiği söylenebilir.

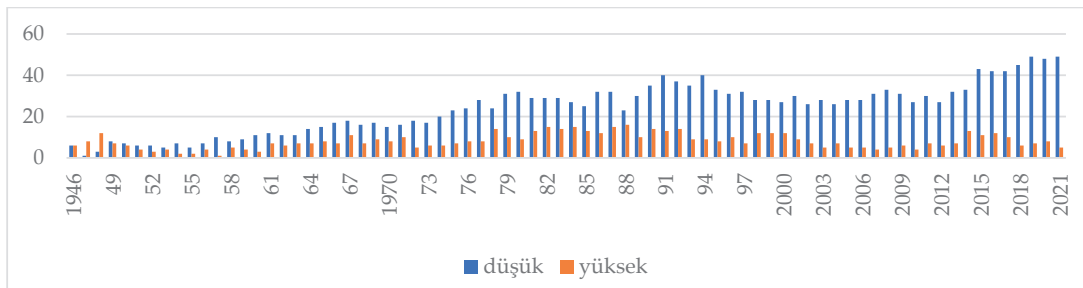
Yüksek yoğunluklu çatışmalar 1946’ dan itibaren benzer bir seyir izlemektedir. 1980-1990 arası dönemde çatışmaların yoğunluğundaki artış uzun süreli ve belirgin olmaktan uzaktır. Düşük yoğunluklu çatışmaların artan trendi, çatışmaların varlığındaki artışa işaret etmekte

birlikte, çatışmaların yıkıcılığında bir değişim olmaması nedeniyle umut verici bir gelişme olmaktan uzaktır.

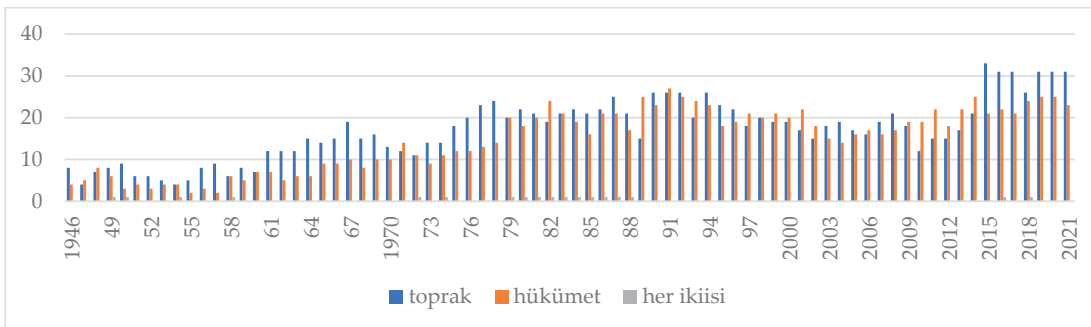
2.6. Uyuşmazlık Türleri: Yıllara göre

Uyuşmazlık türlerine ilişkin dağılımı gösteren aşağıdaki tabloda, 1980 yılına kadar hükümet çatışmalarında artan bir artış olduğunu göstermektedir. Bu dönemde kadar toprak çatışmaları hükümet çatışmalarından daha yüksek bir seyir göstermiştir. 1980 sonrası dönemde hükümet çatışmaları ve toprak çatışmaları başabaş bir gidiş gösterirken, 1978 ve 2014 arası dönemde hükümet ve toprak uyuşmazlıkları birbirine benzer bir dalgalanma göstermektedir. 2016 sonrası dönemde toprak çatışmalarında tekrar bir artış görülmektedir. Bu dönemden sonra toprak çatışmalarında önceki dönemlere göre yükselme görülmektedir, bu durum çatışma sayısındaki artışa bağlı olarak artan bir durum olmakla birlikte, toprak üzerindeki anlaşmazlıkların devlet içi, küresel ve devletlerarası çatışmalarda öne çıkan bir durum olduğu grafikte görülmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Şekil 5. Çatışma Yoğunluk Düzeyi: Yıllara göre Dağılım

Şekil 6. Uyuşmazlık Türleri: Yıllara göre Dağılım

3. BÖLGELERE GÖRE ÇATIŞMALAR: 1946- 2021

Bu bölümde küresel, devlet içi ve devletlerarası çatışmaların bölgesel düzeyde ve bölge ülkeleri üzerinden 1946-2021 arası dönemde bir karşılaştırması yapılacaktır. Bölüm B'de ele alınan genel trendlerden farklı olarak bu bölümde bölgesel trendlerin 1946-2021 arası süreçte, ülke bazında, trendleri etkileyen çatışmalar değerlendirilecektir.

3.1. Avrupa Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.1.1. Avrupa Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Yukarıda ele alınan devlet içi çatışmaların genel seyrine ek olarak Şekil 7, bölgesel olarak Avrupa devlet içi çatışmalarını, yıllar içindeki süreçte ele almaktadır.

1946-2021 arası dönemde 1946-1950 yılları arası Rusya ve Yunanistan' da, 1960-1962 arası Fransa' da devlet içi çatışmalar görülmekle birlikte, Avrupa devlet içi çatışmalarının, 1970-2020 arası dönemde başladığı ve 1989-1995 arası dönemde yoğunluklu olarak yaşandığını göstermektedir.

1946-1950 yılları arası Rusya devlet içi çatışmaları, iki kutuplu düzene geçildiği dönemde yaşanan çatışmalardır, Rusya çatışmalarında ikinci dönem 1990-2021 arası dönemi kapsayan Soğuk Savaş dönemi bitişini takip eden çatışmalar olarak görülmektedir.

Bu duruma bağlı olarak, SSCB bağıntılı ülkeler Gürcistan, Moldova, Azerbaycan çatışmaları 1990-1995 arası dönemde yaşanmıştır. Ukrayna

çatışması bir son dönem çatışması olarak grafikte yerini almıştır.

Yugoslavya'nın dağılmasının ardından kurulan devletlerde yaşanan devlet içi çatışmalar, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan'da 1990-1995 arası Soğuk Savaş dönemi çatışmalarını göstermektedir.

Birleşik Krallık çatışmalarının dağılımı yoğunluklu olarak 1970 ve 1980'li yılları kapsamaktadır. Bu çatışmaların tamamı Kuzey İrlanda çatışmalarından oluşmaktadır.

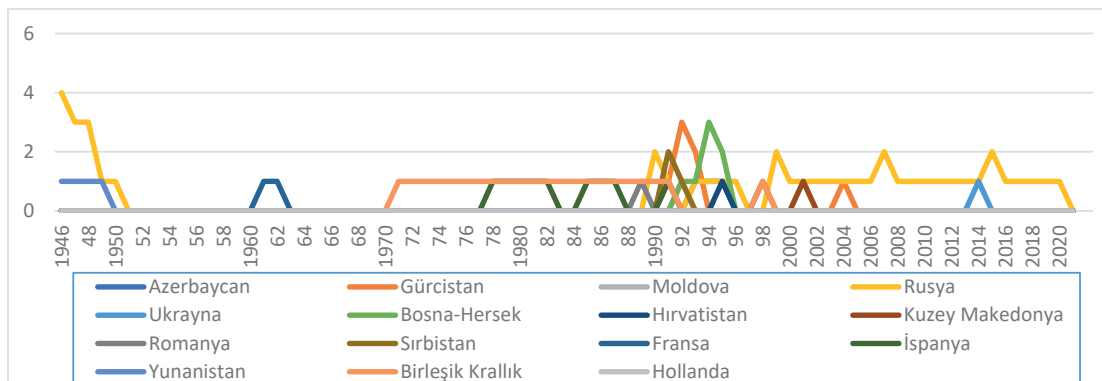
Yunanistan'ın 1946-1950 dönemi arasını kapsayan dönemde yaşanan çatışmalar junta dönemi çatışmaları olarak diğer çatışmalardan farklılık göstermektedir (Bosetti ve Einsiedel, 2015: 3).

İspanya'da yaşanan çatışmalar 1978-1991 yılları arasında dağılım göstermiştir. Çatışmaların tamamını ETA çatışmaları oluşturmaktadır. Fransa'da yaşanan 1961 ve 1962 arası yaşanan çatışmalar Cezayir'in bağımsızlık çatışmaları olarak diğer çatışmalardan farklılaşmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.1.2. Avrupa Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 8 Avrupa'da yaşanan devletlerarası çatışmaların yaşandığı yılların bir incelemesini yapmaktadır. Çatışma çiftlerini yaşandığı yıllar açısından incelediğimizde, öncelikli olarak Fransa'nın Mısır'a karşı İsrail ve Birleşik Krallık yanında meydana gelen Mısır çatışmaları 1951,52 ve 56 yıllarında yaşanan Süveyş Kanalı krizine bağlı olarak ortaya çıkarken, Fransa

Şekil 7. Avrupa Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Thailand çatışması 1946 Kamboçya çatışmasıyla gündeme gelmiştir.

Birleşik Krallık ve Arjantin'in yaşadığı devletlerarası çatışma 1982 Fakland Adaları krizi Arnavutluk ile yaşadığı devletlerarası çatışma 1946 Korfu Kanalı krizi ile gündeme gelmiştir. 2001 Afganistan ve 2003 Irak üzerine yaşanan çatışmalar bir toprak çatışması değil hükümet krizi üzerine yaşanan çatışmalar olmuştur. Afganistan'a karşı Birleşik Krallık ABD yanında yer alırken, Irak karşısında Avustralya ve ABD yanında çatışmalara katılmıştır.

Hollanda Endonezya çatışması 1962 Yeni Gine üzerine yaşanan toprak krizi nedeniyle meydana gelmiştir. Kıbrıs çatışması 1974 Kuzey Kıbrıs'a bağlı olarak yaşanan çatışma olmuştur.

Rusya'nın yaşadığı devletlerarası çatışma iki hükümet çatışması krizi olarak gündeme gelmiş SSCB dönemine ait 1979 Afganistan ve 1956 Macaristan çatışmalarıdır. Ayrıca Çin ve Rusya arasında 1969 Ussuri nehri üzerine bir diğer devletlerarası çatışma yaşanmıştır (Wenger ve Samon,2008:825)).

Sonuç olarak, Avrupa devletlerarası çatışmalarının 12 si 1980 öncesi döneme aitken, 6 çatışma

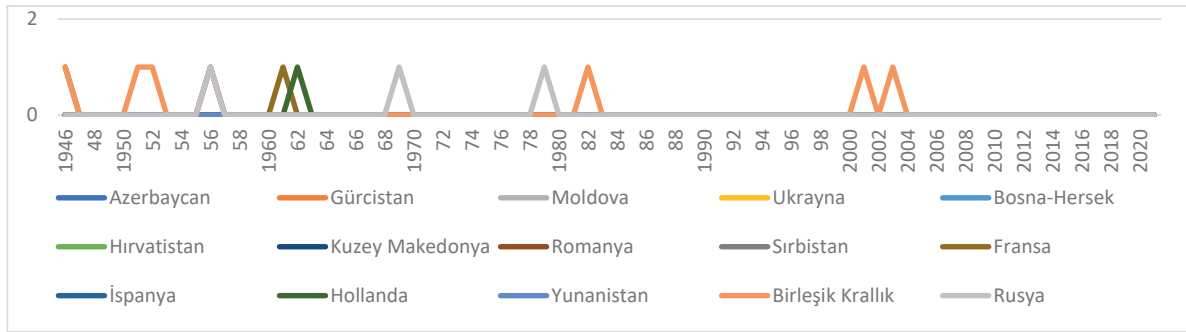
1960 öncesi yaşanmıştır. En yakın tarihli diğer iki çatışma 2001 ve 2003 yılları arasında meydana gelmiştir. Bu durum son dönemlerde Avrupa içinde devletlerarası çatışmalar açısından barışçıl bir dönemin hakim olduğunu göstermektedir. Bu durum bölgede büyük güçler olarak kabul edilen devletlerin diğer bölgelerde yer alan çatışmalara katılma potansiyelini artırırken, çatışma çözümü konusuna olan güvensizliği artırıcı bir unsur olmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211).

3.1.3. Avrupa Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

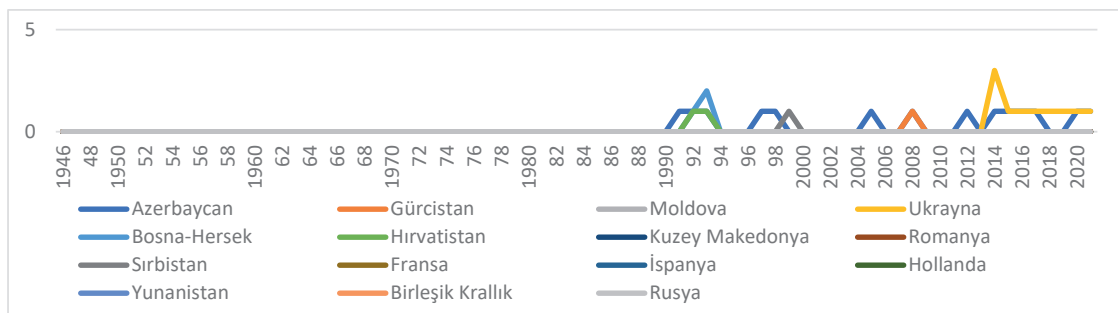
Şekil 9 Avrupa'da yaşanan Küresel krizleri 1946-2021 arası dönem içinde ele almaktadır. Küresel çatışmalar, bir tarafı devlet ve diğer tarafın devlet dışı bir örgüt olduğu devlet içi çatışmalara diğer ülkelerin katılımı ile çok taraflı çatışmalara dönüşmekte ve devlet içi çatışmalardan ayrılmaktadır.

Çatışmalara hangi bölgesel ve/veya küresel aktörlerin katıldığı ve dış ülke katılımlarının, çatışmanın yaşandığı ülke hükümetinin yanında mı yoksa hükümet dışı bir örgütün yanında mı olduğu konusunun bilinmesi, çatışma çözümü ile bağlantılı başka çalışmaların yapılması için

Şekil 8. Avrupa Devletlerarası Çatışması : Yıllara göre Dağılım

Şekil 9. Avrupa Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

önem taşırken, bu tip katılımların çatışmalara ne kadar yararlı sonuç ortaya koyup koymadığının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır

Avrupa'da yaşanan 31 küresel çatışmada, 14 çatışma ile Azerbaycan en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. 1991' de başlayan Ermenistan Azerbaycan küresel çatışmalarının tamamında Dağlık Karabağ çatışmaları kapsamında yer almakta ve günümüze kadar uzanmaktadır. 14 çatışmanın tamamında Ermenistan Dağlık Karabağ'ın bağımsızlığı için hükümete direnen gruplara destek vermiştir. 2020 yılında yaşanan tek çatışmada Türkiye Azerbaycan'ın yanında çatışmaya katılmıştır.

10 küresel çatışma ile Ukrayna çatışmaları 2014 yılında başlayarak günümüze kadar uzanmaktadır. Ukrayna'dan bağımsız olmak isteyen Donetsk ve Luhansk bölgeleri üzerine yaşanan bu çatışmaların tamamında Rusya bu bölgelerin Ukrayna'dan ayrışması yönünde Ukrayna karşısında hükümet dışı örgütlere destek vermiştir. Gürcistan'la Güney Osetya kapsamında yaşanan çatışma 2008 yılında yaşanmıştır. Gürcistan'la yaşanan küresel çatışmada Rusya hükümet dışı örgütlere destek sağlamıştır.

Avrupa'da Yugoslavya'nın dağılma süreci sonrası yaşanan küresel çatışmalar Bosna Hersek 1992-1993 yılları arasında, Hırvatistan 1992-1993 yılları arasında, Kosova üzerine yaşanan Sırbistan çatışması 1999 yılları arasında yaşanmıştır. Bosna-Hersek çatışmalarında Sırbistan ve Hırvatistan Sırp ve Hırvat isyancılara destek verirken, Hırvatistan çatışmasında Sırbistan Sırp isyancılara destek vermiştir. Kosova üzerine yaşanan Sırbistan çatışmasında Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda İtalya, Lüksem-

burg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Sırbistan karşısında Kosova'ya destek vermiştir.

Avrupa'da 1946-2021 arası dönemde, küresel çatışmalar 1990 sonrası dönemde görülmeye başlamıştır. 1991' Ermenistan'ın hükümet dışı grupları desteklediği Azerbaycan çatışmaları ile başlayan küresel çatışmalar Rusya'nın 2008' de Gürcistan' da, 2014' de Ukrayna' da hükümet dışı gruplara verdiği destekle artmıştır.

Yugoslavya'nın dağılma süreci içinde yaşanan küresel çatışmalar, 1992-1993 yılları içinde Bosna Hersek ve Hırvatistan çatışmaları 1999' da Sırbistan çatışmaları ile yükselmiştir (*Global Peace Index, 2023: 56*).

Avrupa'da yaşanan küresel çatışmalarda Rusya'nın küresel bir aktör olarak hükümet dışı grupları desteklemesi, Yugoslavya sürecinde yeni ortaya çıkan devletlerin birbiri aleyhinde hükümet dışı grupları desteklemesi, küresel krizlerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.2. Ortadoğu Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.2.1. Ortadoğu Devlet İçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Aşağıdaki grafikte ele alınan devlet içi çatışmaların yıllara göre dağılımını veren Şekil 10, çatışmaların seyrine ilişkin daha fazla bilgi içermektedir.

Ortadoğu'da İsrail çatışmaları, 1946' da başlayan Filistin çatışmalarına 1990 yılında eklenen Güney Lübnan'ın bağımsızlık çatışmaları ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Irak devlet içi çatışmaları 1958'de Şii muhalefeti

Şekil 10. Ortadoğu Devlet İçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

ve IŞİD destekli hükümet üzerinde güç elde etmek için yaşanan çatışmalara 1961'de Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için yapılan çatışmaların eklenmesi ile 2013 yılına uzayan çatışmalar, Saddam Hüseyin'in devrilerek Kürdistan'ın özerk bir bölge ilan edilmesiyle sona ermiştir.

Türkiye'de Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için 1984' de başlayan devlet içi çatışmalar, hükümet üzerinde güç elde etmek için 1991' de sol örgütler ve 2015'de IŞİD çatışmalarının katılımıyla 2021 yılında da devam etmektedir.

İran çatışmaları 1966'da Kürdistan bölgesi çatışmalarına, 1979'da hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların katılımı ve 2017' de IŞİD nedeniyle yaşanan çatışmaların eklenmesi ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Mısır çatışmaları 1993'de İslam temelli devlet kurmak amaçlı hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların çatışmalarına, 2015'de IŞİD çatışmalarının eklenmesi ile çatışmalar 2021 yılında da devam etmektedir.

Suriye çatışmaları 1966 yılında hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen çeşitli isyancı grupların çatışmalarına 2012' de başlayan Rojava Kürdistan' ın bağımsızlığı için yaşanan çatışmalar ve 2013' de başlayan IŞİD çatışmalarının eklenmesi ile 2018 yılında sona ermiş görünmektedir (Rustad vd., 2020: 3.)

Lübnan çatışmaları hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların 1958' de başlayan ve uzunca bir aradan sonra 1975' de tekrar başlayan çatışmalarına 2014'de IŞİD çatışmalarının

eklenmesiyle 2017 yılında yapılan antlaşmalar ve hükümetin zaferi ile sona ermiştir (Bosetti ve Einsiedel, 2015:8).

1946' da başlayan Ortadoğu' da devlet içi çatışmalar 2021' de devam etmektedir. 1946-1978 dönemine kadar aralıklı ve İsrail ve Kuzey Yemen ve Irak çatışmalarının görüldüğü dönem 1978' den sonra artış göstermeye başlamıştır. 2010 ve sonrası dönemde artan devlet içi çatışmalar ile Ortadoğu, Asya ve Afrika' dan sonra en yoğun devlet içi çatışmaların yaşandığı bölme olmuştur (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

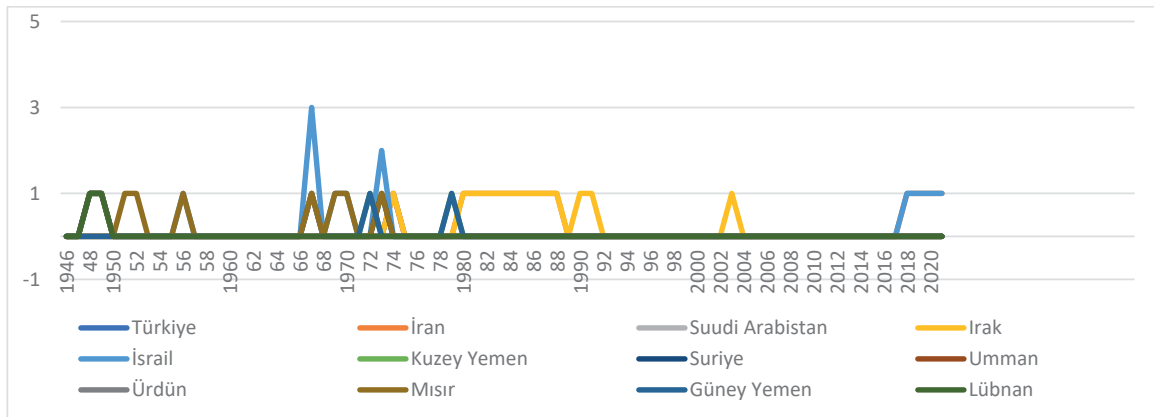
3.2.2. Ortadoğu Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 11 Ortadoğu'da yaşanan devletlerarası çatışmaların yaşandığı yılların bir incelemesini yapmaktadır.

Ortadoğu devletlerarası çatışmalarında, en çok çatışan iki ülke olan İran ve Irak çatışmaları 1974-1988 arası dönemde gerçekleşmiş 10 çatışmadan oluşmaktadır. İran'ın İsrail ile yaşadığı 4 çatışma 2018 -2021 arası dönemde yaşanmıştır.

Irak'ın İsrail'e karşı Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile yaşadığı 1948-1949 yılları arasında Filistin çatışmalarıyla bağlantılı 2 çatışma, 1974-1988 dönemini kapsayan Irak -İran çatışmaları ve Irak'ın Kuwait ile yaşadığı 2 çatışma 1990-1991 arası dönemi kapsamaktadır. Bölge dışı çatışma olarak Irak, ABD, Birleşik Krallık ve Avusturalya karşısında yaşanan 2003 yılında 1 çatışma yaşanmıştır.

Şekil 11. Ortadoğu Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Çatışmaların iç içe geçtiği Ortadoğu'da İsrail en çok çatışma yaşayan ülke olarak toplam 14 çatışmada yer almıştır. İsrail'e karşı oluşan 1948-1949 yılları arasında Filistin çatışmalarıyla bağlantılı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye karşısında 2 çatışma yaşamıştır. 1956 Süveyş bunalımı ile bağlantılı olarak, Mısır'a karşı Birleşik Krallık ve Fransa yanında 1 çatışma, 1967'de Süveyş ve Sina ile bağlantılı Mısır'la 1, Batı Şeria ile bağlantılı Ürdün ile 1, Golan Tepeleriyle bağlantılı Suriye ile 1 çatışma yaşanmıştır. 1969-1970 ve 1973 yılları arası Sina ve Süveyş'le bağlantılı Mısır'da 3, 1973'de Golan tepeleriyle bağlantılı Suriye ile 1, 2018-2021 yılları arasında İran ile 4 çatışma yaşanmıştır.

Mısır, 9 çatışma ile devletlerarası çatışmalarda üçüncü sırada yer almaktadır. İsrail'e karşı Filistin'le bağlantılı 1948-1949 yılları arasında Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile 2 çatışma, 1951-1952'de Süveyş ile bağlantılı Birleşik Krallıkla 2 çatışma yaşanmıştır. 1956'da Süveyş ile bağlantılı Fransa, İsrail ve Birleşik Krallığa karşı 1 çatışma, 1967-1973 yılları arasında Mısır, Süveyş ve Sina ile bağlantılı İsrail ile 4 çatışma yaşanmıştır.

Suriye 4 devletlerarası çatışmanın, 2'sini 1948-1949 yılları arasında Filistin'le bağlantılı, İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ile bir grup olarak yaşamıştır. Golan tepeleriyle bağlantılı diğer iki çatışma 1967 ve 1973'de İsrail ile yaşanmıştır.

Ürdün, İsrail'karşı Filistin ile bağlantılı 1948-1949 yılları arasında Mısır, Irak, Lübnan Suriye yanında 2 çatışmaya, Batı Şeria ile bağlantılı 1967 yılında İsrail ile 1 çatışmaya katılmıştır.

1974 Kuzey Kıbrıs bağlantılı 1 devletlerarası çatışma ile Türkiye Kıbrıs ile karşı karşıya gelirken, 1972-1979'da ortak sınır nedeniyle Kuzey ve Güney Yemen 2 çatışmada karşı karşıya gelmiştir.

Kuveyt, Irak ile 1990-1991 yılları arasında Kuveyt ile bağlantılı 2 çatışma yaşamıştır. Lübnan Filistin ile bağlantılı 1948-1949'da İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Suriye ile çatışmaya girmiştir.

Yukarıda ayrıntıları verilen Ortadoğu'da yaşanan devletlerarası çatışmalar 1948 yılında başlamış ve 2021 yılına kadar aralıklı olarak devam

etmiştir. 2020-2021'de 2 İran- İsrail çatışmalarında ABD İsrail'in yanında çatışmaya katılmıştır.

1991 Kuveyt -Irak çatışmasında, Arjantin, Avustralya, Bahreyn, Bangladeş, Belçika, Kanada, Çekoslovakya, Danimarka, Mısır, Fransa, Yunanistan, Honduras, İtalya, Fas, Hollanda, Nijer, Norveç, Umman, Pakistan, Portekiz, Katar, Suudi Arabistan, Senegal, Sierra Leone, İspanya, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, ABD, Kuveyt'in yanında çatışmaya katılmıştır.

Ortadoğu da devletlerarası çatışmalar Avrupa'dan farklı olarak bölge içi devletlerin çatışma sıklığını ve iç içe geçmiş yapısını göstermektedir. Bu durum devlet içi çatışmalarda diğer ülkelerin çatışmalara katılma potansiyellerini artırırken, bölgeye barışın gelişini zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Rustad, 2020: 5).

Ortadoğu'da devletlerarası çatışmalarda bölge dışından katılan aktörler olarak, ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturalya yer almıştır. Bu durum Ortadoğu'da devletlerarası savaşların karmaşıklığını ve bu durumun devlet içi çatışmalara etkisini vurgular niteliktedir (Wenger ve Simon, 2008: 830).

Çatışmaların yıllar içindeki süreci aralıklı olmakla birlikte 1966-1974 arası dönemde İsrail çatışmalarındaki devletlerarası yükseliş öne çıkmaktadır. Ortadoğu'da 32 çatışmanın, 16'sı 1980 öncesi döneme aittir. 2000 li yıllarda ise 5 çatışma meydana gelmiştir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.2.3. Ortadoğu Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 12 Ortadoğu'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. Ortadoğu'da yaşanan 67 küresel çatışmada, 22 çatışma ile Kuzey Yemen en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. 1962-2021 Kuzey Yemen küresel çatışmalarının 1962-1970 tarihleri arasında yaşanan 9 çatışmada Mısır, 2009-2014'de yaşanan 6 çatışmada ABD hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Kuzey Yemen'in yanında yer alırken, 2015-2021 arası dönemde yaşanan 7 çatışmada aşağıda yer alan ülkeler, Kuzey Yemen karşısında hükümet dışı gruplara destek vermişlerdir: Bahreyn,

Mısır, Eritre, Ürdün, Kuveyt, Fas, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri.

İkinci sırada 2004- 2021 tarihleri arasında yaşanan 16 küresel çatışma ile Irak yer almaktadır. Irak ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı gruplara karşı aşağıda yer alan ülkeler Irak'a destek vermiştir. Arnavutluk, Avusturalya, Azerbaycan, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Bahreyn, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Estonya, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, Honduras, Hollanda, İtalya, Kazakistan, Kanada, Latviya, Litvanya, Moldova, Moğolistan, Hollanda, Nikaragua, Kuzey Makedonya, Kazakistan, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Suudi Arabistan, Güney Kore, İspanya, Tonga, Ukrayna, Ürdün, Birleşik Krallık, ABD.

Suriye'de 2015-2021 tarihleri arasında yaşanan 14 küresel çatışmanın 7 tanesinde İslam Devleti kurmak isteyen gruplara karşı İran ve Rusya, Suriye hükümeti yanında hükümet dışı gruplara karşı çatışmıştır. Diğer hükümet dışı gruplara karşı yürütülen çatışmalarda da İran ve Rusya Suriye hükümetini desteklerken, 2020 ve 2021' deki iki çatışmada Türkiye hükümet dışı grupları desteklemiştir.

1957- 1975 tarihleri arasında 8 Umman küresel çatışmasının 1957' de Umman toprakları konusunda yaşanan bir toprak çatışmasında Birleşik Krallık Umman hükümetini desteklemiştir. 1969- 1975 tarihleri arası güç elde etmek isteyen hükümet dışı gruplara karşı 7 çatışmada Birleşik Krallık, İran, Ürdün Umman hükümetine destek verirken, Güney Yemen hükümet dışı grupları desteklemiştir.

1983-1990 arası dönemde Lübnan' da yaşanan 4 küresel çatışmada, hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı 1983' de 1 çatışmada Suriye hükümeti, hükümet dışı grupları desteklerken, Fransa ve ABD Lübnan hükümetini desteklemişlerdir. 1984-1990 arası dönemde yaşanan 3 çatışmada Fransa, ABD ve Suriye, Lübnan hükümetini desteklemiştir.

1946' da İran'ın Kürdistan ve Azerbaycan bölgelerine ait iki toprak çatışmasında, Rusya hükümeti İran karşısında hükümet dışı grupları desteklemiştir.

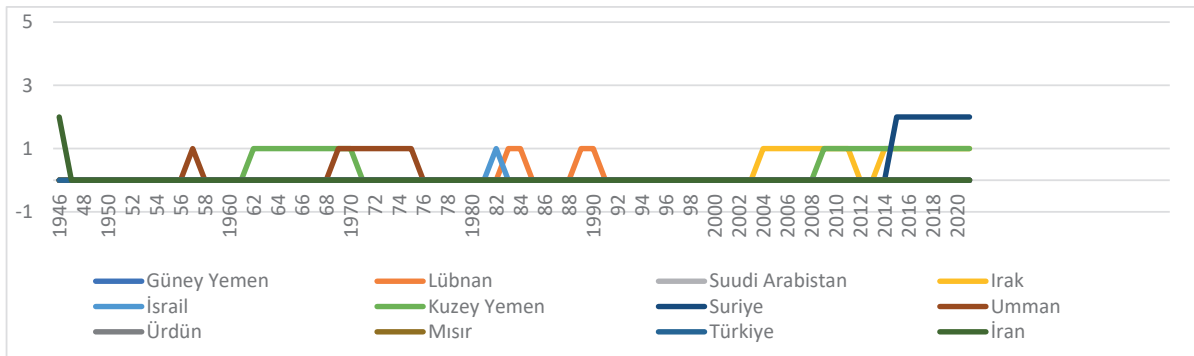
1982' de İsrail' de Filistin toprak çatışması üzerine yaşanan 1 küresel çatışmada Suriye hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Şekil 12 Ortadoğu küresel çatışmalara zamansal yönden bir bakış açısı sağlamaktadır. Küresel çatışmaların genel seyrine baktığımızda 1960 öncesi dönemde küresel çatışmalar tek tek ülkelerde ve seyrek olarak olarak görülmektedir, 1990 ve 2000 arası dönemde Ortadoğu' da Küresel çatışma görülmezken, küresel çatışmalar 2014' den sonra artışa geçmiştir. , 2014' den sonra Suriye, Irak ve Kuzey Yemen çatışmalarının etkisiyle Küresel çatışmalarda bir artış görülmektedir.

Ortadoğu' da küresel çatışmalara katılan ülkeler, bölge aktörleri olmanın dışında civar komşulardan oluşmaktadır. Küresel çatışmalara katılan bölgesel aktörler dışında küresel aktörler olarak Kuzey Yemen çatışmalarında ABD, Umman çatışmalarında Birleşik Krallık hükümetin yanında, çatışmalara katılmıştır.

Rusya İran hükümeti karşısında hükümet dışı

Şekil 12. Ortadoğu Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

grupları desteklerken, Suriye’ de islam devleti kurma çatışmalarında Rusya Suriye hükümetini desteklerken, güç elde etmek isteyen gruplara karşı Suriye hükümeti karşısında hükümet dışı grupları desteklemiştir (Rustad, 2020: 15).

Ortadoğu’ da çok ülke katımlı çatışmalar Irak, Kuzey Yemen ve Umman’ da yaşanmıştır. Irak çatışmalarında Avusturalya, Birleşik Krallık, ABD, ve Fransa gibi büyük güçler dışında diğer kıtalardan ülkelerde Irak hükümeti yanında çatışmalara katılmıştır. Kuzey Yemen çatışmalarında civar ülkeler hükümet dışı grupları desteklerken, ABD ve Mısır hükümeti desteklemiştir, Umman çatışmalarında Birleşik Krallık ve civar ülkeler Umman hükümetini desteklemiştir. Lübnan çatışmalarında Fransa ve ABD hükümeti desteklemiştir (Global Peace Index,2023: 56).

Küresel çatışmalarda Ortadoğu’ da ABD, Rusya gibi küresel aktörlerin hükümet yanında katılımına karşın civar ülkelerin pek çok çatışmada hükümet dışı grupları desteklemesi, bölgede huzur ve istikrarın sağlanmasındaki güçlüğe dikkat çekmekte ve büyük güçlerin küresel çatışmalarda yer alması çatışma çözümüne olan inancı azaltır niteliktedir. Küresel çatışmalar Ortadoğu’ da da diğer bölgelerde olduğu gibi bir artış içinde olduğu söylenebilir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3. Asya Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.3.1. Asya Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 13 Asya’da devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin bilgi içermektedir. Asya’da Myanmar, en yüksek devlet içi çatışmaların yaşandığı ülke olmuştur. Myanmar’ın 1948 yılında bağımsız olmasından bu yana, ülke içindeki siyasi

istikrarsızlığa bağlı olarak etnik azınlıkların bağımsızlık elde etme ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen komünist partiler ve anti faşist gruplar nedeniyle 1948 yılında başlayan çatışmalar 2021 yılına kadar devam etmiştir (The State of Conflict and Violence in Asia,2017:189).

Hindistan çatışmaları birçok etnik kökenin, hindu ve müslüman gruplar gibi dini bölünmeler nedeniyle birçok bölgenin bağımsızlığı için 1948 de başlayan çatışmalar, Hindistan Kominist Partisinin ve Hindistan siyasi sistemine karşı isyan eden diğer grupların yol açtığı hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen aralıklı çatışmalarla 2021’ de devam etmektedir.

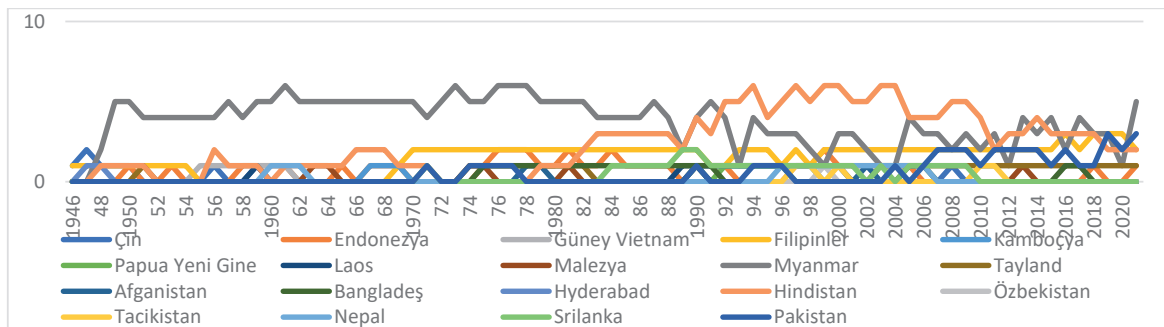
Filipinler çatışmaları Filipinler Komünist Partisi ve bağlı organizasyonları tarafından yürütülen hükümet üzerinde güç elde etmek için 1946’da başlayan çatışmalara Mindano’ nun bağımsız olması için 1970’ de başlayan ve İslam devletinin kurulması için 2016 yılında başlayan çatışmaların eklenmesi ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Endonezya devlet içi çatışmaları Batı Papua, Doğu Timor, Aceh’ in bağımsızlığı için 1950’de başlayan çatışmalar hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların 1953-1961 arası dönemde çatışmalara dahil olması ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Pakistan devlet içi çatışmaları Belucistan, Doğu Pakistan ve İslam Devleti oluşturmak isteyen grupların 1971 yılında başlattığı çatışmalar etnik grupların ve bazı askeri kanatların siyasi reformları desteklediği 1990 yılında başlayan çatışmalarla 2021 yılında da devam etmektedir.

Tayland çatışmaları Tayland Komünist Partisinin hükümet üzerinde güç elde etmek için 1951’ de

Şekil 13. Asya Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

başlayan ve 1954’ de tekrar hareketlenen çatışmalara 2003’de Patani bölgesinin bağımsızlığı için yapılan çatışmaların eklenmesiyle, 2021 yılında da devam etmektedir (Reilly,2002: 15).

Srilanka çatışmalarının komünist grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için 1971’de başlattığı çatışmalar, 1984 yılında Tamil etnik grubunun azınlık hakları için Tamil Eealam devletinin kuruluşu için yaptığı çatışmalarla birlikte başlamış grupların tüm liderlerinin öldürülmesi üzerine çatışmalar 2009’da bitmiştir (Bosetti ve Einsiedel, 2015:8).

Asya devlet içi çatışmaları 1946’dan 2021’ yılına kadar aralıksız devam etmektedir. 1948’ de başlayan Myanmar çatışmaları 1989 yılına kadar diğer devlet içi çatışmalardan oldukça fazla sayıda çatışmalarla devam etmiştir. 1990 ve 2010 arası dönemde Myanmar çatışmalarında bir azalma görülmektedir, Bu tarihlerde Hindistan çatışmaları Myanmar çatışma sayısına yakın bir düzeyde devam etmiştir. 2014 yılından sonra Asya’ da yaşanan devlet içi sayılarında bir azalma görülmektedir. 2021 tarihinde Myanmar çatışmalarından tekrar bir yükseliş görülmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3.2. Asya Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 14 Asya’da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Asya’da 82 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 76’sı Asya içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan

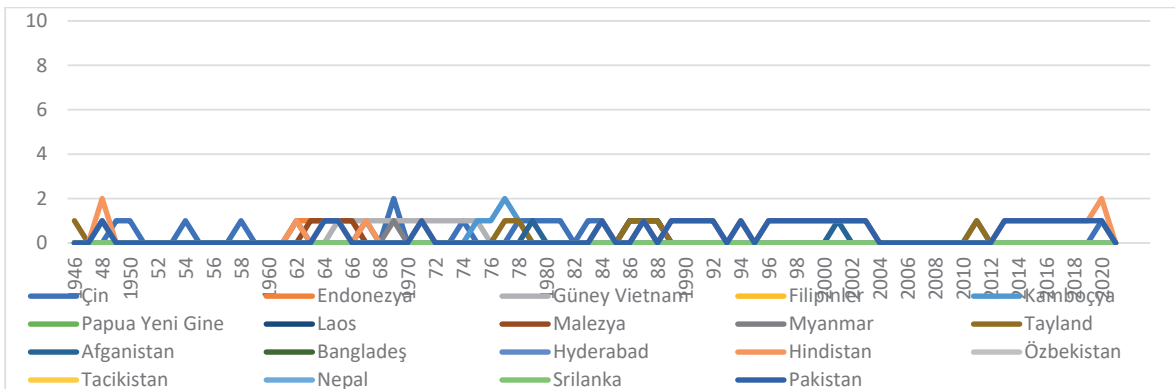
oluşmaktadır. Çatışmaların 6’sı taraflardan biri bir Asya devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenle, devletlerarası çatışmalar her bölge değerlendirilirken, ilgili bölgeye atıfla ele alınmıştır. Asya en yüksek devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölgedir (Obermeier ve Rustad, 2017:32).

Asya’da bölge içi devletlerarası çatışmaları ele aldığımızda, en çok çatışan ülke 31 çatışmayla Hindistan en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. 1948’de başlayan Keşmir sorunu nedeniyle Hindistan-Pakistan çatışması yaşanan 27 çatışma ile 2020’ de devam etmektedir, 1948’ de Hindistan-Hyderabad çatışması yaşanmıştır, Aksay-Çin bölgesi nedeniyle 1962’de yaşanan Çin-Hindistan çatışması, 1967 ve 2020’de tekrar yaşanmıştır (*The State of Conflict and Violence in Asia*, 2017:180)

Asya’da 24 çatışma ile Kuzey Vietnam devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. 1965’ de başlayan Kuzey Vietnam- Güney Vietnam çatışması 1975’de Güney Vietnam’ın bağımsız olmasıyla sona ermiştir. Çeşitli bölgeler üzerine Çin – Kuzey Vietnam çatışması 1974’ de başlamış 1979’ da sona vermiştir. Kamboçya ile yaşanan sınır çatışması 1975-1977 yılları arasında meydana gelmiştir. Kuzey ve Güney Vietnam çatışmalarında, dış katılımcı ülke olarak Kuzey Kore Kuzey Vietnam’ ın yanında çatışmaya katılırken, Güney Kore, ABD, Avusturalya, Yeni Zelanda, Tayland, Filipinler, Güney Vietnam’ ın yanında çatışmalara katılmıştır.

Çin 19 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. Çeşitli bölgeler nedeniyle 1974 başlayan Çin-

Şekil 14. Asya Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Kuzey Vietnam çatışması 1979'da sona ermiştir. Tayvan boğazı nedeni ile Çin-Taiwan arasında 1950'de başlayan çatışma 1958'de sona ermiştir. Ussun nehri nedeniyle 1969'da Rusya ile 1 çatışma yaşanmıştır. 1969'da ortak sınır nedeniyle Myanmar ile 1 çatışma yaşanmıştır. Aksay Çin bölgesi nedeniyle Hindistan ile 1962,1967 ve 2020'de çatışma meydana gelmiştir. Tayvan Çin çatışmasında ABD dış katılımcı devlet olarak Tayvan'ı desteklemiştir.

Ortak sınır nedeniyle 1986'da başlayan Tayland-Laos çatışması 1988'de sona ermiştir. Ortak sınır nedeniyle Tayland-Kamboçya çatışması 1977-1978 ve 2011'de yaşanmıştır. Kuzey Kamboçya nedeniyle Fransa ile 1946'da bir çatışma yaşanmıştır.

Ortak sınır anlaşmazlıkları nedeniyle 1975-1977 arası dönemde Kamboçya- Kuzey Vietnam, 1977-1978 ve 2011'de ortak sınır çatışmaları nedeniyle Kamboçya- Tayland çatışması yaşanmıştır.

1949-1953 arası dönemde Kore anlaşmazlıkları nedeniyle Kuzey - Güney Kore çatışması yaşanmıştır. Rusya ve Çin dış katılımcı ülkeler olarak Kuzey Kore'nin yanında yer alırken, Avusturalya, Belçika, Kanada, Kolombiya, Etiyopya, Fransa, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika, Tayland. Türkiye, Birleşik Krallık, ABD , Güney Kore'nin yanında yer almıştır.

1963-1966 yılları arasında Kuzey Borneo anlaşmazlığı nedeniyle Malezya-Endonezya, 1962'de Batı Yeni Gine anlaşmazlığı nedeniyle Endonezya-Hollanda çatışması yaşanmıştır. Malezya Endonezya çatışmalarında Birleşik Krallık dış katılımcı devlet olarak Malezya'yı desteklemiştir.

tir (Wenger ve Mason, 2008: 830).

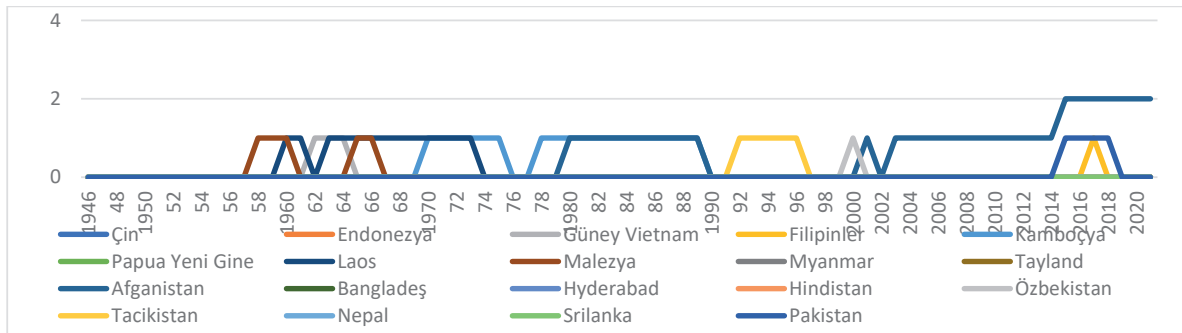
2021'de ortak sınır anlaşmazlığı nedeniyle Kırgızistan -Tacikistan çatışması yaşanmıştır. 1979'da Afganistan -Rusya, 2001'de Afganistan-Amerika ve Birleşik Krallık ile çatışma yaşanmıştır. 2003'de Irak'a karşı Avusturalya, Birleşik Krallık ve ABD ile çatışma yaşanmıştır (Reilly,2002:15).

Asya devletlerarası çatışmaları 2004 ve 2011 yılları arası dönem hariç 1946' dan günümüze kadar devam etmiştir. Hindistan, Çin ve Kamboçya çatışmaları zaman zaman yükselmekle birlikte bölgede dikkat çekici en önemli gelişme, devletlerarası çatışmalara dış katılımcı ülkelerin verdiği destek olmaktadır. Rusya ve Çin Kuzey Kore' ye destek verirken, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Avusturalya, gibi güçler Güney Kore' ye destek vermektedir. Aynı büyük güçler Güney Vietnam' a destek verirken Kuzey Kore Kuzey Vietnam'a destek vermektedir. Bu durum kuzey-güney siyaseti çerçevesinde bloklaşmaların en önemli örnekleri olmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3.3. Asya Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 15 Asya'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. Asya'da yaşanan 87 küresel çatışmada, 37 çatışma ile 1980 – 2021 yılları arası Afganistan en çok dış katılımcının yer aldığı ülke olmuştur. Afganistan küresel çatışmalarının 7 tanesinde İslam Devleti kurma amacıyla 2015 yılında çarpışmaya başlayan hükümet dışı gruplara karşı Pakistan, ABD, Afganistan hükümetini desteklemiştir. Diğer 30 çatışmanın 1 tanesinde İran hükümeti hükümet dışı grupları desteklerken, aşağıdaki devletler hükümet üzerinde güç elde etmek için çatışan gruplara

Şekil 15. Asya Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

karşı Afganistan hükümetini desteklemişlerdir: Avustralya, Arnavutluk, Almanya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bulgaristan, Birleşik Arap Emirlikleri, Danimarka, Estonya, Ermenistan, Fransa, Finlandiya, İtalya, İzlanda, İrlanda, Hollanda, Hırvatistan, Yeni Zelanda, Yunanistan, Macaristan, Malezya, Norveç, Polonya, Romanya, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Kuzey Makedonya, Karadağ, Çek Cumhuriyeti, Pakistan, Portekiz, Slovakya, İspanya, Rusya, Latviya, Litvanya, Lüksemburg, Slovenya, İsveç, İsviçre, Ürdün, Türkiye, Tonga, Gürcistan, Bosna-Hersek, Singapur, Ukrayna, Moğolistan, Güney Kore, El Salvador, Bahreyn,

1970-1989 yılları arası 18 küresel çatışma ile Kamboçya ikinci sıradadır. 1970-1974 yılları arasında 4 Kamboçya küresel çatışmasında, Güney Vietnam ve ABD, Kamboçya hükümetini desteklerken, Kuzey Vietnam hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupları desteklemiştir. 1974-1978 3 Kamboçya küresel çatışmasında, Kuzey Vietnam hükümet dışı grupları desteklemiştir, 1980-1989 10 Kamboçya küresel çatışmasında Kuzey Vietnam Kamboçya hükümetini desteklemiştir, 1979'da 1 Kamboçya çatışmasında Laos ve Kuzey Vietnam hükümeti desteklerken, Kuzey Vietnam aynı zamanda hükümet dışı grupları da desteklemiştir.

1960-1973 yılları arasında Laos yaşanan 13 küresel çatışma ile üçüncü sıradadır. 1963-1973 yılları arası 11 Laos küresel çatışmasında Güney Vietnam ve ABD Laos hükümetinin yanında yer alırken, Kuzey Vietnam hükümet karşıtı grupları desteklemiştir. 1960-1961' de 2 Laos çatışmasında Tayland hükümet tarafında çatışmalara katılmıştır.

Malezya ve Tacikistan'da 5 küresel çatışma yaşanmıştır. 1958-1966'da 5 Malezya küresel çatışmasının Kuzey Borneo bölgesi ile ilgili 1965 ve 1966 yılları arası yaşanan 2 çatışmada Birleşik Krallık Malezya hükümetini desteklemiştir. 1958-1960 yılları arası yaşanan diğer 3 çatışmada Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, Avustralya hükümet üstünde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Malezya hükümetini desteklemiştir. 1992-1996 yılları arasında 5 Tacikistan çatışmasında Rusya ve Özbekistan hükümet tarafının yanında çatışmalara katılmıştır. 1992'de 1 Tacikistan çatışmasında

Özbekistan aynı zamanda hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2015-2018' de Pakistan'da 4 küresel çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların tamamında Afganistan Pakistan hükümetini desteklemiştir.

1962-1964' de Güney Vietnam'da 3 küresel çatışma yaşanmıştır. Güney Vietnam toprak çatışmasına bağlı olarak yaşanan çatışmalarda ABD Güney Vietnam hükümeti yanında çatışmalara katılmıştır.

Filipinler ve Özbekistan'da 1 küresel çatışma yaşanmıştır. 2017'de Filipinler Mindano toprak çatışmasında Malezya Filipin hükümetinin yanında çatışmalara katılırken, 2000'de Özbekistan çatışmasında Kırgızistan hükümet dışı gruplara karşı Özbekistan hükümetinin yanında çatışmalara katılmıştır (Reilly,2002:15).

Asya küresel çatışmaları 1958 yılında başlamış ve 2021' de devam eden çatışmalardan oluşmaktadır. 1956-2014 arası dönemde stabil bir süreç izleyen küresel çatışmalar 2015 yılından itibaren Afganistan çatışmalarında yaşanan artışla artan bir sürece girmiştir. Afrika küresel çatışmalarının önemli bir karakteristiği olarak, dış katılımcı olan devletler hükümeti desteklerken, aynı zamanda hükümet dışı gruplara da destek vermektedirler. Özellikle Asya bölgesinde yaşanan bu durum çatışmaların uzamasında ve dış ülke katılımlarına şüphe ile yaklaşılmasında ve bu durumun bir sonucu olarak çatışma çözümüne olan inancın zedelenmesinde önemli rol oynamaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2003).

3.4. Afrika Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.4.1. Afrika Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 16 devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin daha fazla bilgi içermektedir. 70 etnik nüfusa sahip Etiyopya' da toprak dağıtımına ilişkin hoşnutsuzluklar bir darbe ile devrilen İmparatorluk dönemi sonrası Marksist Leninist bir cuntanın iş başına gelerek diğer oluşumları engellemesi üzerine 1960 yılında başlayan toprak çatışmaları 2021 yılına kadar sürmüştür. Diğer

Marksist grupların hükümet üzerinde güç elde etme çatışmaları toprak çatışmalarına paralel ve aralıklı olarak 1991 yılına kadar devam etmiştir.

Sudan çatışmaları 1963'te Güney Sudan'ın bağımsızlığı için çatışan gruplarla başlamış 2011 yılında Güney Sudan'ın bağımsızlığına kadar hükümet üzerinde güç oluşturma çatışmalarıyla birlikte devam etmiştir. Güney Sudan'ın bağımsızlığının ardından çatışmalar etnik sorunlar ve ekonomik nedenlerle Güney Sudan destekli grupların yanında farklı grupların siyasi gücün merkezileşmesi nedeniyle hükümet gücünü elde etme çatışmaları 2021 yılına kadar devam etmiştir.

Çad, toplumunun etnik ve dini bölünmesine bağlı olarak marjinal grupların hükümet üzerinde güç elde etmesine bağlı çatışmalar 1966 yılında başlamış ve İslam devleti kurmak için yaşanan çatışmaların da 2015 yılında eklenmesiyle çatışmalar 2021 yılına kadar devam etmiştir.

Güney Afrika çatışmaları 1966 yılında Namibia'nın bağımsızlığı için yapılan çatışmalarla başlamış, apartheid rejimine karşı grupların desteklediği hükümet üzerinde güç elde etme çatışmalarıyla 1988 yılına kadar sürmüştür. Namibia 1990 yılında bağımsız olmuştur.

Cezayir devlet içi çatışmaları, ekonomik sorunların artmasına ve bu durumdan destek alan is-

lam devleti kurmak isteyen grupların hükümet üzerinde güç elde etmek istemeleri nedeniyle 1991 yılında başlayan çatışmalar 2020 yılına kadar devam etmiştir.

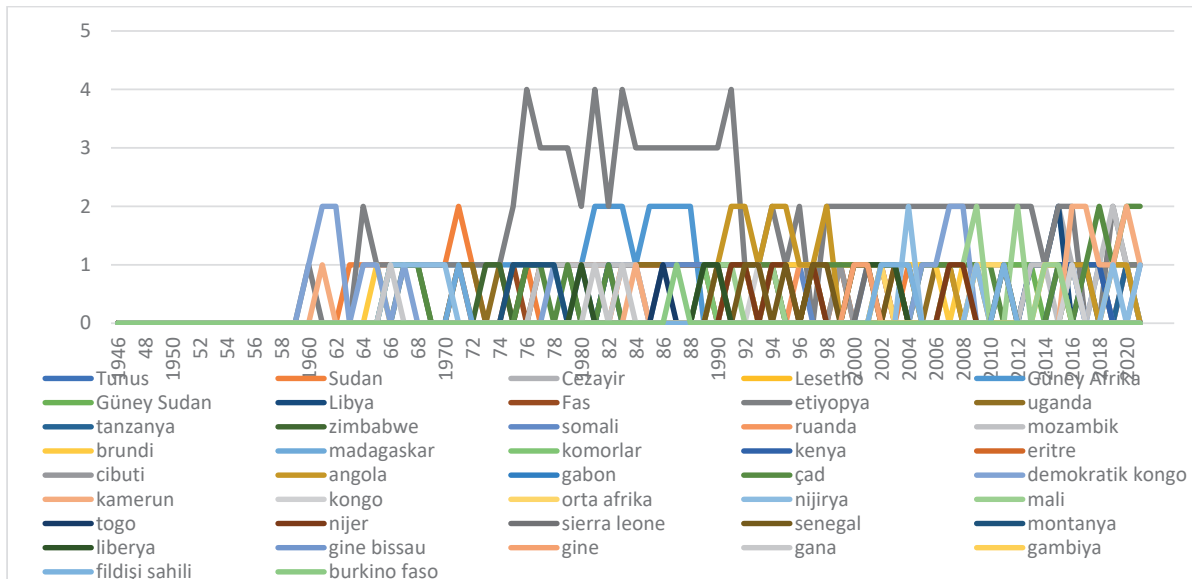
Uganda devlet içi çatışmaları, dini etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek amacıyla yaptığı hükümet çatışmalarıyla, 1971 yılından başlayarak aralıklı olarak devam etmiş ve Uganda ordusunun taarruzlarıyla 2007 yılında sona ermiştir.

Angola devlet içi çatışmaları, Kabinda'nın bağımsız bir bölge olması için yaşanan çatışmalarla, 1990 yılında başlamış, Marksist temelli devlet kurmak isteyen grupların da çatışmalara katılmasıyla aralıklı olarak 2020 yılında da devam etmiştir.

1962' de Brundi' nin bağımsızlığının ardından Brundi devlet içi çatışmasının tamamı etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalar nedeniyle, 1965 yılında başlamıştır ve çatışmalar 2020 yılında da aktif olmaya devam etmektedir.

Somali devlet içi çatışmaları çok partili siyasi hayatın askeri darbe ile kesilip baskıcı bir rejimin kurulması üzerine yaşanan hoşnutsuzluk yanında islam devleti kurmak Somaliland'ın bağımsız bölgeler olması için yaşanan çatışmalarla, 1982'den başlayarak aralıklı olarak 2021 yılına kadar devam etmiştir (Gluhbegovic, 2016:20).

Şekil 16. Afrika Devletiçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Afrika devlet içi çatışmaları Asya'dan sonra en yüksek devlet içi çatışmaların yaşandığı bölge olmuştur. Afrika' da devlet içi çatışmalar 1960 yılında başlamıştır ve 2021 yılında devam etmektedir. 1976-1992 yılları arası yaşanan Etiyopya çatışmaları ile devlet içi çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmıştır. Afrika devlet içi çatışmalarda 2015 yılından sonra artan bir yoğunluk yaşanmaktadır (Bosetti ve Einsiedel,2015:5).

Bölgede özellikle Müslüman-Hıristiyan, Arap-Afrikan ve etnik grupların bölünmüşlüklerine bağlı olarak kendi bölgelerinde bağımsızlık kazanmak için yaptığı çatışmalar ön plana çıkmaktadır. İslam devleti kurmak için yapılan çatışmalar Ortadoğu çatışmalarının bir devamı olarak Afrika' da yaşanırken, Apartheid rejimine karşı yapılan çatışmalar Afrika çatışmalarında ön plana çıkmaktadır. Afrika devlet içi çatışmalarında dış katılımcı bir devlet taraf tutmak suretiyle çatışmalara katılmamıştır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.4.2. Afrika Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 17 Afrika'da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Afrika'da 17 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 16'sı Afrika içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Çatışmalarda taraflardan 1' i Afrika devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Afrika çatışmaları Asya ve Ortadoğu'dan sonra en yoğun devletlerarası çatışmaların yaşandığı yerdir (Palik, 2022).

Afrika devletlerarası çatışmalarında Etiyopya 8 çatışma ile en çok çatışma yaşanan ülkedir. 1998-1999-2000-2016 yıllarında ortak sınır çatışması nedeniyle 4 Eritre-Etiyopya çatışması, 1964-1977-1978- ve 1980 yıllarında Ogedan bölgesi nedeniyle 4 Etiyopya-Somali çatışması yaşanmıştır. Somali çatışması Etiyopya çatışması içinde ele alınmıştır.

Afrika'da 5 çatışma ile Eritre devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. Ortak sınır çatışması nedeniyle 1998, 1999, 2000, 2016' da 4 Eritre - Etiyopya çatışması, ortak sınır anlaşmaz-

lığı nedeniyle 2008' de 1 Eritre- Cibuti çatışması meydana gelmiştir. Cibuti çatışması Eritre çatışması içinde ele alınmıştır.

Çad ve Nijerya 2 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. 1983' de Çad gölü nedeniyle Çad- Nijerya arasında 1 çatışma, 1987' de Auzou Şeridi nedeniyle Libya- Çad arasında 1 çatışma meydana gelmiştir. Libya çatışması Çad çatışması içinde ele alınmıştır.

Çad gölü nedeniyle 1983' de 1 Nijerya- Çad çatışması, 1996' da Bakassi bölgesi nedeniyle : Çad -Kamerun arasında 1 çatışma yaşanmıştır. Kamerun çatışması Nijerya çatışması içinde ele alınmıştır.

1963 yılında ortak sınır anlaşmazlığı nedeniyle Cezayir ve Fas arasında 1 çatışma, 1978 yılında Kagera Salient üzerinde yaşanan anlaşmazlık nedeniyle Tanzanya ve Uganda arasında 1 çatışma, 1985' de Agaçer Şeridi nedeniyle Burkino Faso ve Mali arasında 1 çatışma, 2012' de ortak sorun nedeniyle Güney Sudan ve Sudan arasında 1 çatışma, 1961' de Bizerte anlaşmazlığı nedeniyle Tunus ve Fransa arasında 1 çatışma yaşanmıştır (Cilliers ve JSchünemann, 2013:15)

Yukarda ayrıntıları ile ele alınan çatışmalarda, Küba ve Güney Yemen Etiyopya yanında çatışmalara katılmıştır. 1980 Etiyopya – Somali çatışmasında Küba, 1977 Etiyopya- Somali çatışmasında Küba ve Güney Yemen, 1978 Etiyopya-Somali çatışmasında Güney Yemen ve Küba, Etiyopya yanında çatışmaya katılmıştır.

Afrika devletlerarası çatışmasında bölge dışı tek devletlerarası savaş Fransa ve Tunus arasında yaşanan Bizerte (Tunus) ile bağlantılı 1961 çatışmasıdır. Afrika'daki çatışmalarda Asya çatışmaları gibi çoğunluğu bölge içinde kalan ülkeler arasında yaşanan çatışmalardır (Gluhbe-govic, 2016:20).

Afrika devletlerarası çatışmalarda Asya ve Ortadoğu' dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Şekil 17 Afrika' da devletlerarası çatışmalar seyrek ve dağınık bir görünümündedir. Etnik ve dini bölünmüşlük düzeyine bağlı olarak Afrika' da çoğunluğu bağımsızlık için yaşanan toprak çatışmalarından oluşan devlet içi çatışmalar yanında Afrika' da devletlerarası çatışmalar düşük dü-

zeyde kalmıştır. Afrika devletlerarası çatışmalar en yoğun bölge içi çatışmalardan oluşmaktadır. 17 çatışmanın 16'sı bölge devletler arasında yaşanan çatışmalardır. Bu durum bölge barışının kırılgan yapısına dikkat çekmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

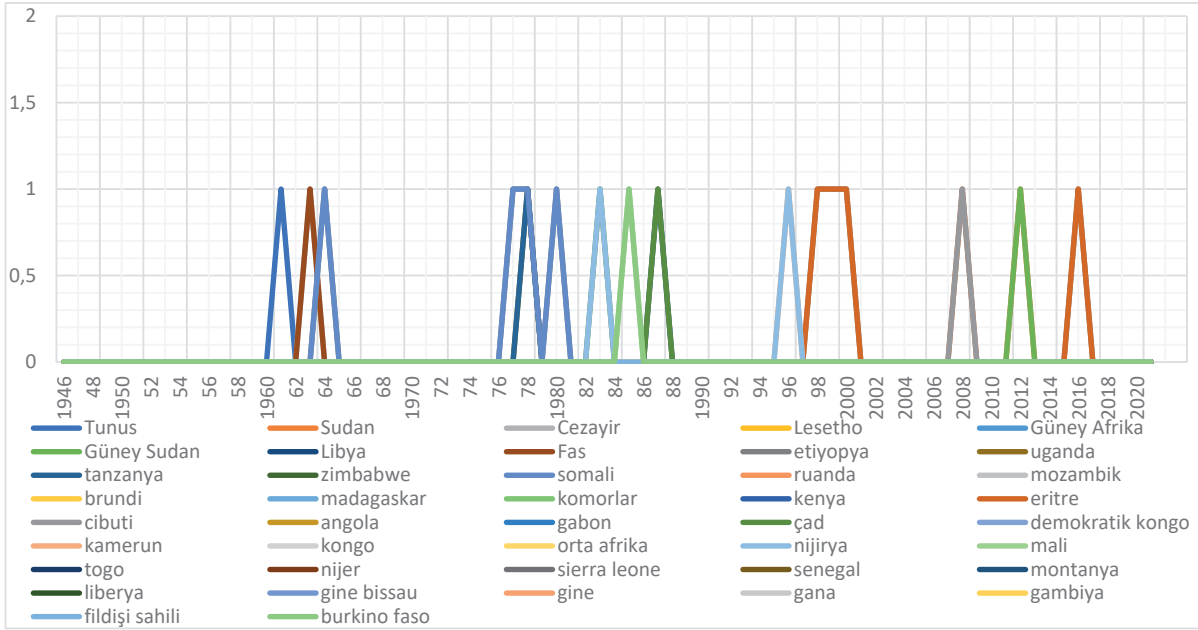
3.4.3. Afrika Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 18 Afrika'da yaşanan Küresel krizlerin

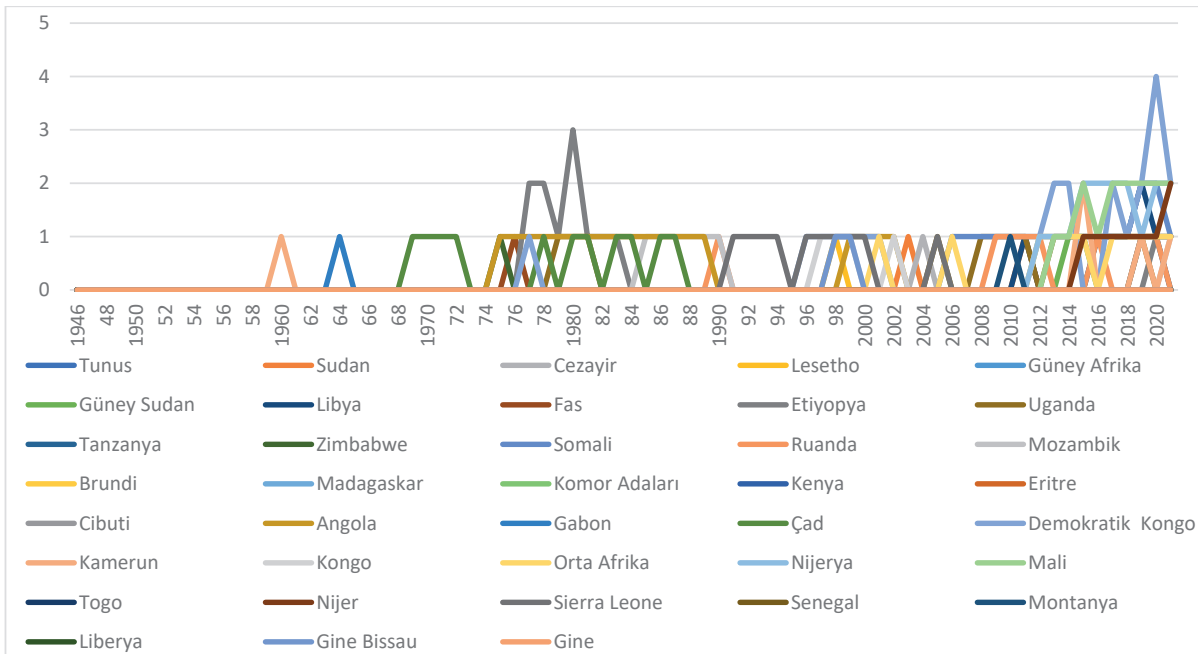
yıllar içinde ülkelere göre dağılımını ele almaktadır. Afrika küresel çatışmaları 1960-2021 yılları arasında yaşanan 216 küresel çatışmadan meydana gelmektedir. Bu çatışmaların yıllara ve ülkelere göre dağılımı aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Cilliers Julia Schünemann, 2013:20).

Afrika'da 23 çatışma ile en çok çatışmanın yaşandığı ülke olan Demokratik Kongo çatışmaları 1977 yılında yaşanan tek çatışma dışında 1977 yılında başlayan çatışmalar 2021 yılına kadar

Şekil 17. Afrika Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 18. Afrika Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

devam eden 15 hükümet çatışmasına, Katanga, Kongo Krallığı, İslam Devleti kurma ile bağlantılı 8 toprak çatışması 2013 yılında başlamış ve hükümet çatışmalarıyla eş zamanlı devam etmiştir. Bu çatışmalarda Fas, Uganda, Angola, Çad, Namibia, Zimbabve, Malavi, Güney Afrika Tanzanya, Kenya, Nepal. Demokratik Kongo Hükümeti yanında çatışmalara katılırken, Ruanda, Angola, Uganda, hükümet dışı grupları desteklemiştir.

19 çatışma ile Angola ikinci sırada yer almaktadır. 1975-2002 yılları arasında yaşanan tamamı hükümet dışı grupların güç elde etme çatışmalarından oluşan küresel çatışmalarda, Küba ve Namibia hükümeti desteklerken, Demokratik Kongo, Güney Afrika hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2006 yılında başlayan Somali 18 çatışması 2 İslam Devleti kurmak amaçlı ve hükümet dışı grupların güç elde etme amacıyla yürüttüğü 16 çatışma ile 2021 yılına kadar devam etmiştir. Etiyopya, Kenya, Burundi, Cibuti, Gana, Nijerya, Sierra Leone, Uganda, ABD, Zambiya, Somali hükümeti yanında yer alırken, Eritre hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2012 -2021 yılları arasında yaşanan 16 Nijerya çatışmasında 7 çatışma İslam Devleti kurma amaçlı, diğer çatışmalar güç elde etmek amaçlı çatışmalardır. Hükümet dışı grupları destekleyen bir ülke yoktur, Çad, Nijer, Kamerun hükümeti desteklemiştir.

1979 – 2019 yılları arasında Uganda’ da 15 küresel çatışmasının tamamı güç elde etme çatışmalarıdır. Libya, Tanzanya, Sudan, Demokratik Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Malavi, Güney Afrika hükümeti desteklerken, 1 çatışmada Tanzanya hükümet dışı grupları desteklemiştir(Cilliers ve Schünemann,2013:20).

2013 -2021 yılları arasında yaşanan 15 Mali çatışmasının 6’ sı toprak çatışmalarından oluşurken, diğer çatışmalar güç elde etmek amaçlıdır. Aşağıda yer alan ülkeler hükümete destek vermiştir: Avusturya, Avusturalya, Bangladeş, Belçika, Benin, Burkina Faso, Burundi, Butan, Bosna Hersek, Kamboçya, Çad, Çin, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Estonya, Ermenistan, Endonezya, El Salvador, Etiyopya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Gambiya, Guatemala,

la, İtalya, Fildişi Sahili, Ürdün, Liberya, Latviya, Litvanya, Lüksemburg, Moritanya, Madagaskar, Macaristan, Meksika, Nepal, Nijer, Nijerya, Norveç, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Sri Lanka, İsveç, İsviçre, İspanya, İrlanda, İran, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Kuzey Yemen, Kamerun, Kenya, Kanada, Cibuti, Demokratik Kongo, Kongo, Hollanda, Portekiz, Pakistan, Romanya, Danimarka, Yeni Zelanda, Ukrayna, Zambiya (Palik, 2022).

13 çatışmanın yaşandığı Etiyopya’ da, 1977’ de başlayan 11 toprak çatışması 1983’ e kadar devam etmiştir, 2021 ve 2021’ de bu çatışmalara güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupların çatışmaları eklenmiştir. Güney Yemen, Küba, Eritre hükümetin yanında çatışmalara katılırken, bir çatışmada Somali hükümet dışı grupların yanında çatışmaya katılmıştır.

1969-1987 yılları arasında yaşanan 11 Çad çatışmasının tamamı güç çatışmalarından oluşmuştur, Fransa, Libya, Demokratik Kongo hükümetin yanında çatışmalara katılırken, 4 çatışmada Libya hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2001-2021 yılları arasında Orta Afrika’da yaşanan 11 çatışmanın, 1’i toprak çatışmasıdır. Çatışmaya katılan taraflar hükümeti desteklemiştir: Bangladeş, Benin, Butan, Bolivya, Brezilya, Burkina Faso, Burundi, Çad, Kamboçya, Kamerun, Kongo, Cibuti, Demokratik Kongo, Mısır, Fransa, Gabon, Gambiya, Gana, Guatemala, Gine, Güney Afrika, Macaristan, Endonezya, Fildişi Sahili, Ürdün, Kenya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Moldova, Fas, Nepal, Nijer, Nijerya, Pakistan, Paraguay, Peru, Portekiz, Romanya, Ruanda, Senegal, Sırbistan, Sri Lanka, Tanzanya, Tayland, Togo, Tunus, Türkiye, ABD, Kuzey Vietnam, Kuzey Yemen, Zambiya, İran, İspanya, İsveç.

1991-2000 yılları arasında 10 Sierra Leone çatışmasının tamamı hükümet çatışmasıdır. Gine, Nijerya, Gana, Mali, Birleşik Krallık, hükümetin yanında yer alırken, Gine ve Nijerya 2 çatışmada hükümet dışı grubun yanında yer almıştır.

2015-2021 8 Nijer çatışmasında 7 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır, 1 çatışma güç çatışmasıdır. Çad, Nijerya, Fransa, ABD, Burkino Faso, hükümet yanında yer almıştır.

1990-2020 8 Ruanda çatışmasının tamamı güç çatışmasından kaynaklanmıştır. Demokratik Kongo, hükümetin yanında çatışmaya katılmıştır.

2011-2020' de yaşanan 7 Libya çatışmasında 4 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Zimbabwe, ABD, Türkiye hükümetin yanında yer alırken, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri hükümet dışı grupların yanında yer almıştır (Obermeier, ve Rustad, 2023:20).

1985-2021 arası yıllarda yaşanan 7 Mozambik çatışmasında 1 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Zimbabwe, Angola, Botsvana, Demokratik Kongo, Lesotho, Malavi, Ruanda, Güney Afrika, Tanzania, Zambiya hükümet yanında çatışmaya katılmıştır.

2018-2021 7 Burkino Faso çatışmasında 3 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Fransa, Çad, Nijer, Mali, Gana, Fildişi Sahili, Togo hükümetin yanında çatışmaya girmiştir.

1960' da yaşanan ilk çatışma sonrası, 2015' de başlayan 5 Kamerun çatışmasında 3 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır, çatışmalar 2021' de devam etmiştir. Fransa, Çad, Nijerya, hükümetin yanında çatışmaya girmiştir.

1997-2002 arası yaşanan 4 Kongo çatışmasının tamamı güç çatışmasıdır. Çatışmalarda Angola ve Çad, hükümetin yanında yer almıştır.

2019-2021 tarihleri arası yaşanan 3 Brundi çatışmasının tamamı güç çatışmasıdır. Demokratik Kongo hükümetin yanında yer almıştır.

2019-2021 arası 3 Kenya çatışmasının tamamı toprak çatışmasıdır. ABD hükümetin yanında yer almıştır.

2003 ve 2011 ' yaşanan 2 Sudan çatışmasının 1'inde Çad hükümetin yanında yer almıştır. 2014 ve 2015' de yaşanan 2 Güney Sudan çatışmasında Uganda hükümetin yanında yer almıştır, 1998 ve 1999 ' da yaşanan 2 Gine Bissau çatışmasında Senegal ve Gine hükümetin yanında yer almıştır.

1981' de yaşanan 1 Gambiya çatışmasında Senegal hükümetin yanında yer almıştır. 2010' da 1 Moritanya çatışmasında Fransa hükümetin yanında yer almıştır. 1964' de yaşanan 1 Gabon çatışmasında Fransa hükümet dışı grubun yanında yer almıştır. 1975' de 1 Zimbabwe çatışmasında

Güney Afrika hükümeti desteklemiştir. 1976' da 1 Fas çatışmasında Cezayir hükümet dışı grubun yanında yer almıştır.

Yukarda Afrika' da yaşanan küresel çatışma tarihleri, katılan bölge ve bölge dışı aktörler ayrı ayrı ele alınmış ve aşağıdaki tabloda görsel olarak gösterilmiştir. Bu çatışmalarda görüldüğü üzere Afrika' da küresel çatışmalara katılan ülkeler, bölgesel ve küresel aktörlerden oluşmaktadır. Bu aktörlerin bir kısmı hükümeti desteklerken, bir kısmı hükümet dışı gruplara destek vermiştir (Gluhbegovic,2016:15).

Küresel çatışmalara bölgesel ülkelerin hükümet yanında yoğun katılımının giderek artması, çatışma çözümüne olan inancı artırır nitelikte olurken, bu katılımların şartları ve ülkelerin iç işine karışma noktasında sınırların doğru çizilmesi konusunda hassasiyetin gerekli olduğunu göstermektedir. Bölge ülkelerin bir kısmının hükümet dışı grupların yanında yer alması, bu durumun hassasiyetine vurgu yapar niteliktedir (*Global Peace Index 2023:56*).

Küresel çatışmaların genel seyrine baktığımızda, 1980 döneminde Etiyopya çatışmalarındaki yoğunlaşma dikkat çekici olmaktadır. Afrika çatışmaları 2012 yılından sonra tekrar yükselişe geçmiş ve 2020 sonrası Mali, Nijerya ve Demokratik Kongo çatışmalarındaki yükselişle Afrika' da küresel çatışmalar yükselişe devam etmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.5. Amerika Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

3.5.1. Amerika Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 19 Amerika devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin bilgi içermektedir. Muhafazakar hükümetlerin liberal hükümetleri dışlaması üzerine sol ideolojiyi kabul eden FARC'ın kurulmasıyla Kolombiya çatışmaları başlamış 1964'den 2021'e kadar diğer sol eğilimli grupların katılımıyla devam etmiştir.

Guatemala çatışmaları, Guatemala devrimi ile 1949'da başlamış muhafazakar hükümetler ve sol örgütlerde direnişe yol açan hükümet üzerinde güç elde etme amaçlı çatışmalar 1995 yılına kadar devam etmiştir. Uzun süren sivil çatışma

sona erdiğinde Guatemala demokratik olarak seçilmiş bir sivil hükümete sahip olmuştur ve bu sistem 21. yüzyılda da iktidarı elinde tutmaya devam etmektedir.

Peru'da toprak mülkiyetinin ve gelirin eşitsiz dağılımına yönelik eleştiriler üzerine 1950'ler ve 1960'ların başlarında kırsal kesimde hükümete karşı artan muhalefete yol açmıştır. İki gerilla grubu 1965'te silahlı mücadeleye başlamıştır. Yaşanan toprak reformu sonrası oluşan hayal kırıklığı üzerine çatışmalar 1982'de diğer sol kanat gruplarının da harekete geçmesiyle tekrar başlamış ve 2010'a kadar çatışmalar devam etmiştir.

El Salvador çatışmaları 1972'deki seçim sahtekarlığının ardından bir grup genç subayın muhafazakar yönetime karşı başarısız bir darbe girişiminde bulunmasıyla yaşanan çatışmalar 1989 Cenevre antlaşmasının bir şemsiye sol grup olan FMLN ile imzalanması ile sona ermiştir.

Nikaragua devlet içi çatışmaları Leninist eğilimli sol grup olan FSLN'nin 1977'de ABD destekli hükümet gücünü elinde tutan ulusal muhafızlara karşı başlattığı çatışmalar 1990 yılında

ABD'nin desteği kesmesi ve barış antlaşmasının imzalanması ile sonuçlanmıştır (Bosetti ve Einsiedel, 2015:9).

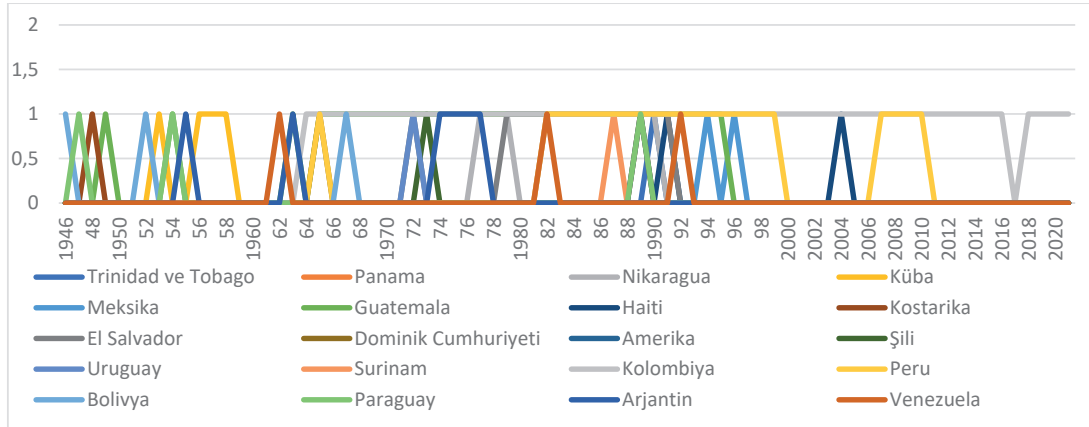
Amerika devlet içi çatışmaları 1946'dan günümüze devam eden çatışmalardır. 2000'den sonra devam eden Kolombiya çatışmalarına rağmen devlet içi çatışmaların genel seyrinde bir azalma görülmektedir (UCDP/PRIIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.5.2. Amerika Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

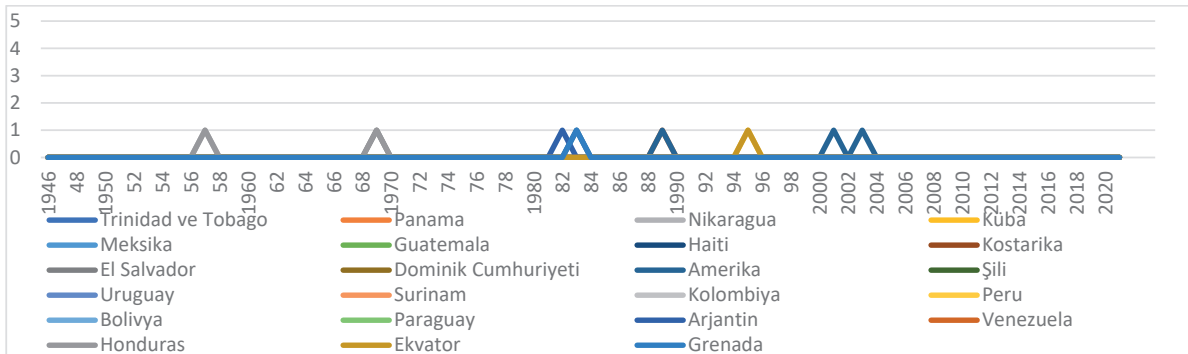
Şekil 20 Amerika'da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Amerika'da 8 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 5'i Amerika içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan oluşurken, 3 çatışmada taraflardan biri Amerika devleti iken, diğer tarafı başka bir bölgede yer almaktadır. Amerika çatışmaları en düşük devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölge olmaktadır.

Şekil 19. Amerika Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 20. Amerika Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Amerika devletlerarası çatışmalarında 4 çatışma ile ABD en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. ABD; 1983' de Grenada ile 1 çatışma, 1989' da Panama ile 1 çatışma yaşamıştır. 2001' de Afganistan karşısında Birleşik Krallık ile birlikte 1 çatışma, 2003' de Irak karşısında Birleşik Krallık ve Avusturalya ile 1 çatışma meydana gelmiştir.

2 çatışma ile Honduras ikinci sırada yer almaktadır. Ortak sınır nedeniyle meydana gelen Honduras çatışmaları, 1957'de Honduras -Nikaragua arasında, 1969' da aynı nedenle Honduras-El Salvador arasında meydana gelmiştir.

1982' de Arjantin Fakland Adaları nedeniyle Birleşik Krallık ile 1 devletlerarası çatışma yaşamıştır, Ekvator ve Peru arasında sınır oluşturan Kondor Sıradağaları üzerine anlaşmazlık nedeniyle 1995' de Ekvator ve Peru arasında 1 çatışma meydana gelmiştir (Rustad vd, 2020:25)

Amerika' da çatışmalar 1957-2003 yılları arasında gerçekleşen 8 çatışmadan oluşmaktadır. Amerika en düşük devletlerarası çatışmaların yaşandığı bölge olmuştur. Bu çatışmalar 8 devlet arasında gerçekleşmiştir. Amerika' da devletlerarası çatışmalar 2004 yılından sonra görülmemiştir. 2004 yılından önce yaşanan devletlerarası çatışmalar aralıklı yaşanan Honduras, Ekvator, Grenada, Arjantin ve ABD çatışmalardan oluşmaktadır (Wenger ve Mason, 2008:800).

3.5.3. Amerika Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 21 Amerika'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. 1961-2019 tarihleri arasında Amerika'da yaşanan 19 küresel çatışmada,

2001-2019 tarihleri arası 18 çatışma ile ABD en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. ABD'nin El-Kaide çatışmaları kapsamında aşağıdaki devletler ABD yanında çatışmalara katılmışlardır: Afganistan, Avusturalya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Japonya, Ürdün, Litvanya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Pakistan, Polonya, Romanya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Suudi Arabistan, Slovakya, Hırvatistan, Estonya, Kuveyt, Slovakya.

1961' di 1 Küba küresel çatışmasında, ABD hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupları desteklemiştir (Global Peace Index, 2023:56)

Amerika ' da ABD ve Küba' da küresel çatışma yaşanmıştır. Aşağıdaki grafik ABD ve Küba çatışmalarının yıllar içindeki dağılımını göstermektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211, 2023)

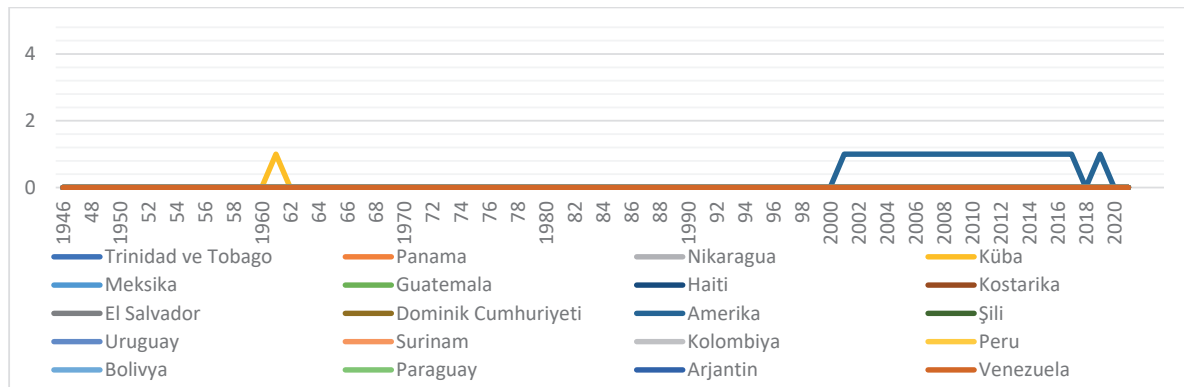
4. SONUÇ

1946-2021 yılları arasında yaşanan silahlı çatışmaların sayısal verilerini ele aldığımız makalede aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

1946-2021 yılları arası 1893 devlet içi, 138 devletlerarası, 420 küresel çatışma ile toplam 2451 silahlı çatışma yaşanmıştır. Silahlı çatışmaların bölgelere göre yıllar içindeki dağılımı aşağıdaki gibidir;

Avrupa' da 64 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 14' de toplam 107 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Avrupa devlet içi çatışmaları, 1946-1952

Şekil 21. Amerika Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

ve 1960-1962 yılları dışarda bırakılacak olursa, 1970-2021 yılları arasında aralıksız olarak devam etmiştir. Bu dönem içinde 1990-1996 yılları devlet içi çatışmaların en yoğun yaşandığı dönem olmuştur. 2006-2021 dönemi Rusya ve Ukrayna çatışmaları yaşanmıştır.

Avrupa devletler arası çatışmaları çeşitli yıllara yayılmış çatışmalardır. 2000-2004 Birleşik Krallık çatışmasından sonra Avrupa’ da başka bir devletlerarası çatışma yaşanmamıştır. Avrupa’ da küresel çatışmalar aralıklı olmakla birlikte 1990-2021 yılları arasında yaşanmıştır. 2013-2016 yılları arası Ukrayna çatışmaları ile küresel çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Ortadoğu’ da 18 ülke bulunmaktadır. Bu devletlerden 11’de toplam 268 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Ortadoğu devlet içi çatışmaları 1946 yılında başlayan ve 2021’ e uzanan çatışmalardan oluşmaktadır. 1978-2000 arası dönem ve, 2010-2021 arası dönem Ortadoğu’ da devlet içi çatışmaların en hareketli geçtiği dönem olmuştur. Bu dönemde İran, Irak ve İsrail yoğun çatışmalar yaşamışlardır. .

Ortadoğu devletlerarası çatışmaları 1946 dan günümüze çeşitli aralıklarla yaşanan çatışmalardır. İran – Irak ve İsrail çatışmaların en yoğun yaşandığı ülkeler olmuştur. Ortadoğu küresel çatışmaları aralıklı olarak 1946’ dan günümüze devam eden çatışmalardır. 2014’ de başlayıp günümüze devam eden Suriye ve Kuzey Yemen çatışmaları ile küresel çatışmalar 1946-2021 arası süreçte en yüksek seyrine ulaşmıştır.

Asya’ da 45 ülke bulunmaktadır. Asya’ da 19 ülkede toplam 821 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Asya devlet içi çatışmaları 1946’ dan 2021’ e uzanan en yoğun ve sık yaşanan çatışmalardır. Myanmar çatışmaları 1946-1988 arası dönemde diğer bütün devlet içi çatışmalardan çok daha sık ve yoğun yaşanan çatışmalar olmuş, 2020’ den sonra tekrar Myanmar çatışmaları yükselişe geçmiştir. 1990-2010 yılları arasında Hindistan çatışmalarında Myanmar çatışmaları kadar yükseliş yaşanmıştır.

Asya devletlerarası çatışmaları 1946’ dan günümüze aralıklı olarak devam eden çatışmalardır, 1962-1988 dönemi devletlerarası çatışmaların en yoğun yaşandığı dönem olmuştur. 2010 yılından

sonra Hindistan-Pakistan çatışmaları 2020 ‘ de devam etmiştir. Asya küresel çatışmaları 1956’ dan günümüze kadar devam eden çatışmalardır. .2014 yılında Afganistan çatışmaları ile küresel çatışmalar yükselişe geçmiştir.

Afrika’ da 54 ülke bulunmaktadır. Afrika’ da 38 ülkede 526 devlet içi çatışma meydana gelmiştir. Afrika devlet içi çatışmaları 1958 yılında başlayıp 2021 e kadar devam eden çatışmalardır. 1972-1994 arası dönem Etiyopya çatışmaları ile Afrika’ da en sık devlet içi çatışmaların yaşandığı dönem olmuştur,, 2014’ den sonra Afrika çatışmaları bölge ülkelerin çatışmalarının yoğunlaştığı bir dönem olarak günümüze uzanmaktadır.

Afrika devletlerarası çatışmaları 1960’ dan 2018’ kadar aralıklı dönemler itibariyle devam eden çatışmalardır. Etiyopya çeşitli Afrika ülkeleri ile en sık çatışmaların yaşandığı ülke olmuştur. 1974 öncesi aralıklı yaşanan küresel çatışmalar, 1974’ den itibaren günümüze kadar uzanmaktadır. 2014’ den sonra Demokratik Kongo’ da yaşanan çatışmalarla küresel çatışmalar yükselişe geçmiştir.

Kuzey, Güney ve Orta Amerika’ toplam 33 ülke bulunmaktadır. 19 ülkede toplam 171 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Amerika devlet içi çatışmaları 1946’ dan günümüze devam etmektedir. 2012 yılından bu güne çatışmalar azalmıştır. 2012’ den 2021’ e Kolombiya devlet içi çatışmaları devam etmektedir. Amerika’ da aralıklı yaşanan devletlerarası çatışmalar 2004 yılından sonra sona ermiştir. Amerika küresel çatışmaları 1960-1962’ de yaşanan Küba çatışması ve 2000-2019 arası dönemde ABD çatışmaları ile yaşanmıştır.

Silahlı çatışmaları bölgelere göre dağıttığımızda, Avrupa’ da 14 devletlerarası, 107 devlet içi, 31 küresel olmak üzere, toplam 152 silahlı çatışma, Ortadoğu’ da 32 devletlerarası, 268 devlet içi, 67 küresel çatışma ile toplam 367 çatışma, Asya’da 82 devletlerarası, 821 devlet içi, 87 küresel çatışma ile toplam 990, Afrika’da 17 devletlerarası, 526 devlet içi , 216 küresel toplam 759 ve Amerika’ da 8 devletlerarası 171 devlet içi, ve 19 küresel olmak üzere toplam, 198 silahlı çatışma yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

BOSETTI, L. & EIENSIEDER, S. v. (2015). Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of global and regional trends (1990-2013), *United Nations University Centre for Policy Research*, s.1-9

CILLIERS, J. & SCHUNEMANN, J. (2013). The future of intrastate conflict in Africa, *ISS Paper 246*, s.1-23

GLUHBEGOVIC, R. (2016). Types of Conflict in Africa, *Eisa Occasional Paper AP8*, s.1-23

Global Peace Index 2023. (2003). Institute for Economics & Peace, Sydney, s. 56-63.

OBERMEIER, M. & RUSTAD, S. A. (2023). Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2022, *Prio Paper2023*, s.1-36

Other UCDP Dataset, <https://ucdp.uu.se/downloads/> (Erişim Tarihi 18.04.2020)

PALIK, J. et all.(2017). Conflict Trends in Africa, 1989–2021, *Prio Paper 2022*

REILLY, B. (2002). Internal Conflict and Regional Security in Asia and the Pacific, *Pacifica Review*, 14(1), s.1-20

RUSTAD, S. A. R. et all. (2020). Conflict Trends in the Middle East,1989–2019, *Prio Paper*, s.1-33

RUSTAD, S. A. et all. (2020). Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2019, *Prio Paper*, s.1-37

SWAMSTROM, N. & WEISSMANN, M. (2005). Conflict, Conflict Prevention and Conflict Management and beyond, *Uppsala University, Concept Paper, The State of Conflict and Violence in Asia*, The Asia Foundation, s.1-189

The Corraletes of War Project, <https://correlatesofwar.org/> (Erişim Tarihi 02.2022)

UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 221, Yearly Datasets covering 1946 – 2021 (Erişim Tarihi 05.2023)

UCDP Georeferenced Event Dataset (GED) Global version 21.1 (Erişim Tarihi 18.04.2020)

WALLENSTEEN, P. (2002). “Understanding Conflict Resolution War,” *Peace and the Global System*, Sage Publications.

WENGER, A. & MASON, S.J.A. (2008). The civilianization of armed conflict:trends and implications, *International Review of the Red Cross*, 90(872), s.825-850

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

The multifactor analysis (Environmental, educational and socioeconomic factors) on Turkish life expectancy

Ertan Kara¹

Hasan Göksel Özdilek²

Burcu Mestav³

¹ Cukurova University, Faculty of Medicine, Dept. of Public Health, Türkiye, e-mail: ekara@cu.edu.tr

² Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Engineering, Dept. of Environmental Engineering, Türkiye, e-mail: hgozdilek@comu.edu.tr

³ Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Science, Dept. of Statistics, Türkiye, e-mail: burcumestav@comu.edu.tr

Abstract

Although socioeconomic, environmental and medical factors have been improved over the past three decades in Türkiye, countrywide average expected life is still under 80 years today despite the fact that the life expectancy of newborn in the EU was 81.0 years as of 2018 (EUROSTAT, 2019). In this paper, we analyzed factors determining life expectancy in Türkiye. Education, population, forest area, traffic, water use, solid waste produced, economic growth, etc. are taken into account. The purpose of this study was to investigate the relationship between factors and life expectancy in provinces in Türkiye. It was concluded that three statistically significant factors (average year in education, air quality (SO₂), and tractor count) are exist and determine lifespan of Turkish people.

Keywords: Life expectancy, multifactor analysis, Türkiye, Turkish provinces, health

Citation/Atıf: KARA, E., ÖZDİLEK, H.G. & MESTAV, B. (2024). The multifactor analysis (Environmental, educational and socioeconomic factors) on Turkish life expectancy. *Journal of Awareness*. 9(1): 183-190, <https://doi.org/10.26809/joa.2331>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Ertan Kara
E-mail: ekara@cu.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. INTRODUCTION

It is proved that environmental factors are important in life expectancy (Mariani et al., 2009). We also know that economic factors are also crucial at least to provide necessary health conditions to all citizens. It is rarely investigated economic, social, and environmental factors all together are taken into account to relate their roles in life expectancy, especially at a countrywide scale. Hollander and Staatsen (2003) noted that people lived in Catal Huyuk (in Anatolia) had a maximum life of 50 years and the median age was 20 years but today (1995 to 2000) maximum age is 100 years and mean age is 81 years in the Netherlands. In ancient times, the problems that cause decrease in life were different such as wars, malnutrition, food contamination, drinking water quality, etc. Today, on the other hand, water pollution, urban air pollution, land degradation, hazardous waste, etc. are the factors shortening life expectancy in a modern society (Hollander and Staatsen, 2003).

Pope et al. (2009) reported that each 0.01 mg m^{-3} increase in $\text{PM}_{2.5}$ decreases life expectancy by 5 to 10 months in the USA. In the EU, the same parameter is 8.6 months (WHO, 2006). Mariani et al. (2010) investigated the effect of environmental quality on life span and found that the longer the life, there is a higher investment in environmental care. Abo et al. (1997) reported that environmental factors affect lifespan of males and females in Japan despite the fact that men and women are not equally affected by the parameters examined (atmospheric pressure, temperature, the duration time of sunshine, and relative moisture). According to the results obtained for Japanese cities, the main

determinant on long lifespan is low atmospheric pressure for males and high temperature for females (Abo et al., 1997).

In addition to air people breathe, water and soil are also important in determination of health status of citizens. The population and population density, happiness, works related to soil excavation and land degradation, solid waste produced per capita, etc. all might affect expected life in a country. In this study, we investigated the factors important in expected life in Turkish provinces.

It is also important note that a heat wave caused 719 sudden deaths in a week of summer 2021 in Canada (Risk Frontiers, 2021). Such climatic changes are responsible in increased infant deaths (Auger et al., 2015).

The life expectancy of some countries (including Türkiye) is listed in Table 1 (<https://www.worldlifeexpectancy.com/>). It is clear that Turkish life expectancy is significantly lower than that in other Mediterranean countries. When one compares countries, females live significantly longer than males in Türkiye and Portugal compared to that in other countries listed in Table 1. Note that these countries have not experienced a war or turmoil after the World War 2 and all of them are democratic countries. The top 20 countries in terms of their life expectancy are Monaco, Japan, Singapore, Macau, San Marino, Iceland, Hong Kong, Andorra, Guersney, Switzerland, Israel, South Korea, Luxembourg, Australia, Italy, Sweden, Liechtenstein, France, Canada, and Norway. The average life in these countries is 83.2 years (<https://www.cbsnews.com/pictures/who-lives->

Table 1. Life expectancy in selected countries (2018)

Country	Males	Females	Mean	Difference
Cyprus	78.4	83.1	80.7	4.7
Greece	78.7	83.7	81.2	5.0
France	80.1	85.7	82.9	5.6
Italy	80.5	84.9	82.8	4.4
Malta	79.6	83.3	81.5	3.7
Spain	80.3	85.7	83.1	5.4
Portugal	78.3	84.5	81.5	6.2
Türkiye	73.3	79.4	76.4	6.1

longest-cias-top-20-nations-for-life-expectancy).

2. MATERIALS AND METHODS

There are 18 independent variables chosen to be included in statistical analyses. These are namely total forest area per province, percent forest area and forest cover change between 2000 and 2019 in provinces. This data set was obtained from a GIS system (www.globalforestwatch.org). Mean years of education and population data set were compiled from Turkish Statistical Institute (TUIK, 2021). Income per capita and real change in income was obtained from a reputable economic newspaper (Dunya, 2020). Traffic (car numbers, special purpose vehicles (such as bulldozers and excavators), and tractors) data was compiled from Turkish Statistical Institute (TUIK, 2020).

Air quality (in terms of SO₂ and PM₁₀ reflecting averages between 2005 and 2017) data was gathered from Turkish Ministry of Environment and Urbanization (TMEU, 2020). Mean capita per housing unit, solid waste produced per capita as well as wastewater produced per capita were gathered from Turkish Statistical Institute (TUIK, 2020). Finally, life satisfaction record was obtained from Turkish Statistical Institute (TUIK, 2015) note that this report is not updated after 2015. R statistics were used to obtain results. Multiple factors analysis was performed to explore the most important parameters affecting the Turkish lifespan. In addition, stepwise regression model was completed to see which factors best explain expected life of Turkish citizens.

Table 2. Statistical results of parameters examined in this study

Parameter	Minimum	Maximum	Mean	Median	Standard dev
Forest area (ha)	37.1 (Kilis-79)	631000 (Kastamonu-37)	111810	66000	127115
Forest lost % (2000 to 2019)	0.053 (Erzurum-25)	66.11 (Agri-04)	7.657	4.465	9.757
Population (count)	81910 (Bayburt-69)	15462452 (Istanbul-34)	1032272	537762	1872577
Population density (cap/km ²)	11 (Tunceli-62)	2976 (Istanbul-34)	133	64	333
Area (km ²)	798 (Yalova-77)	40838 (Konya-42)	9630	7659	6488
GDP per capita (USD)	3204 (Agri-04)	16791 (Istanbul-34)	7250	6745	2571
Percent change in GDP (%)	-2.81 (Giresun-28)	11.95 (Hakkari-30)	2.69	2.16	2.93
Total vehicles (count)	9096 (Hakkari-30)	4306532 (Istanbul-34)	294502	131664	561846
Special purpose vehicles (count)	89 (Bayburt-69)	8789 (Istanbul-34)	852	474	1352
Tractor (count)	140 (Rize-53)	92699 (Manisa-45)	23844	19951	20558
Household population (cap)	2.7 (Canakkale-17)	7.3 (Sirnak-73)	3.82	3.5	0.998
Education (yrs)	4.85 (Agri-04)	8.51 (Ankara-06)	6.65	6.75	0.688
PM ₁₀ (µg/m ³)	27 (Artvin-08)	120 (Igdirdir-76)	65	63	18
SO ₂ (µg/m ³)	4.2 (Eskisehir-26)	153 (Yozgat-66)	25	17	27
Solid waste per capita (kg)	0.598 (Hakkari-30)	2.159 (Mugla-48)	1.207	1.208	0.25
Wastewater per capita (L)	81.3 (Sirnak-73)	392 (Mugla-48)	163.3	154.1	48.21
Happiness (unitless)	42.0 (Tunceli-62)	77.7 (Sinop-57)	61.2	60.4	7.53
Lifespan in females	73.5 (Gumushane-29)	84.2 (Tunceli-62)	81.0	81.0	1.34
Lifespan in males	72.9 (Kilis-79)	77.6 (Mugla-48)	75.3	75.4	1.36

3. RESULTS AND DISCUSSION

It was found that there is a big gap between Kilis and Kastamonu in term of forest cover. It is not

surprising that this gap caused a difference in life expectancy in these provinces. Table 2 provides descriptive statistics.

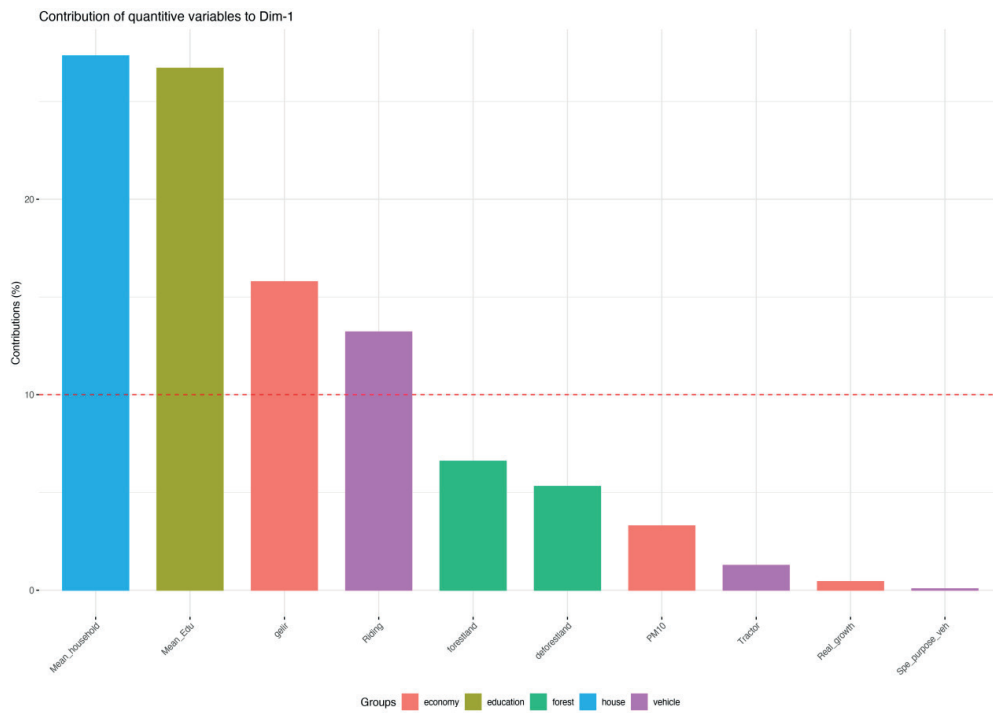

Figure 1. Factors and their contributions on Dimension 1.

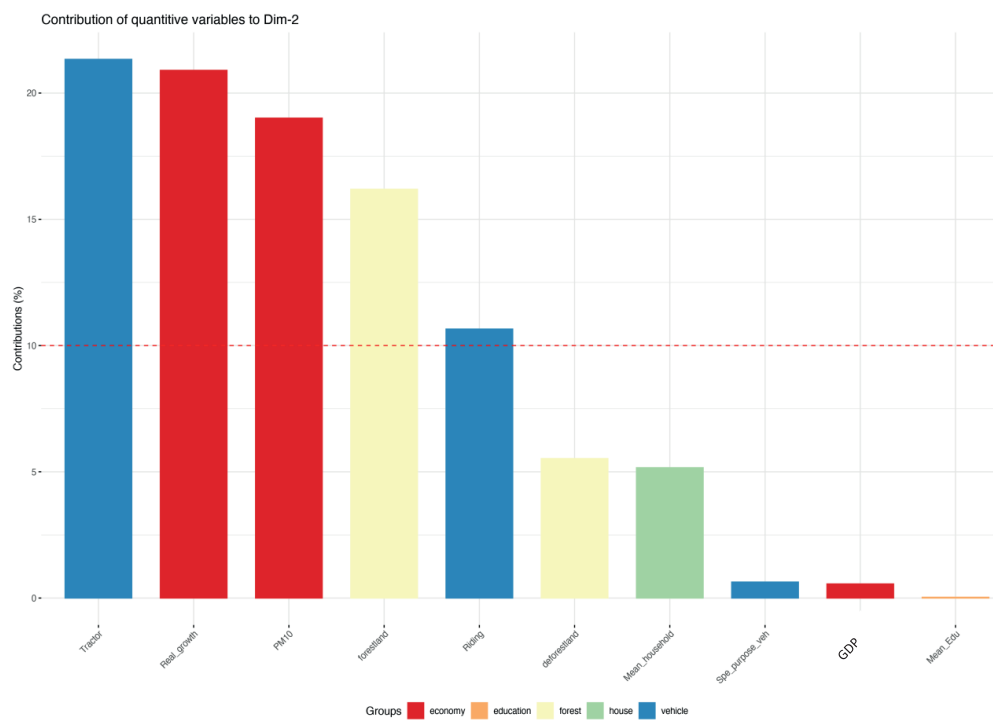

Figure 2. Factors and their contributions on Dimension 2.

Figures 1 and 2 provide factors on dimensions. Figure 3 provides two dimensional analysis.

When t-test was performed on the data presented in Table 1, the *t*-value is -4.69726. The *p*-value is .000171. The result is significant at $p < 0.05$. Two-way ANOVA also showed that both sexes and countries differ statistically differently in terms of life expectancy. The difference is really significant in Portugal and Türkiye. This was also proved by the analysis completed by Jaba et al. (2011). Within the European Union (Türkiye included in the analysis), there are four clusters (Jaba et al., 2011). The long lived countries are listed as Austria, Germany, Greece, Italy, Portugal; whereas ten countries have the shortest lifespan (Bulgaria, Czechia, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovak Republic and Slovenia) (Jaba et al., 2011). On the other hand Türkiye does not belong to

any clusters (it is in the 4th cluster alone) (Jaba et al., 2011).

We concluded that life span of an average Turkish citizen could be explained by three determinants (SO₂ in air, education in years, and tractor count per province).

$$\text{Life} = 73.41 - 0.00878 * \text{SO}_2 + 0.03167 * \text{Education} - 8.30925 * \text{Tractor} \quad (1)$$

In this formula SO₂ is the ambient air sulfur dioxide concentration, education stands for total years in school, and tractor stands for number of tractors in agricultural sector in provinces. If the country can minimize air pollution, life expectancy will increase. If the country can increase education to over 12 years (instead of 6), there will be a possibility to increase 0.2 years in life expectancy.

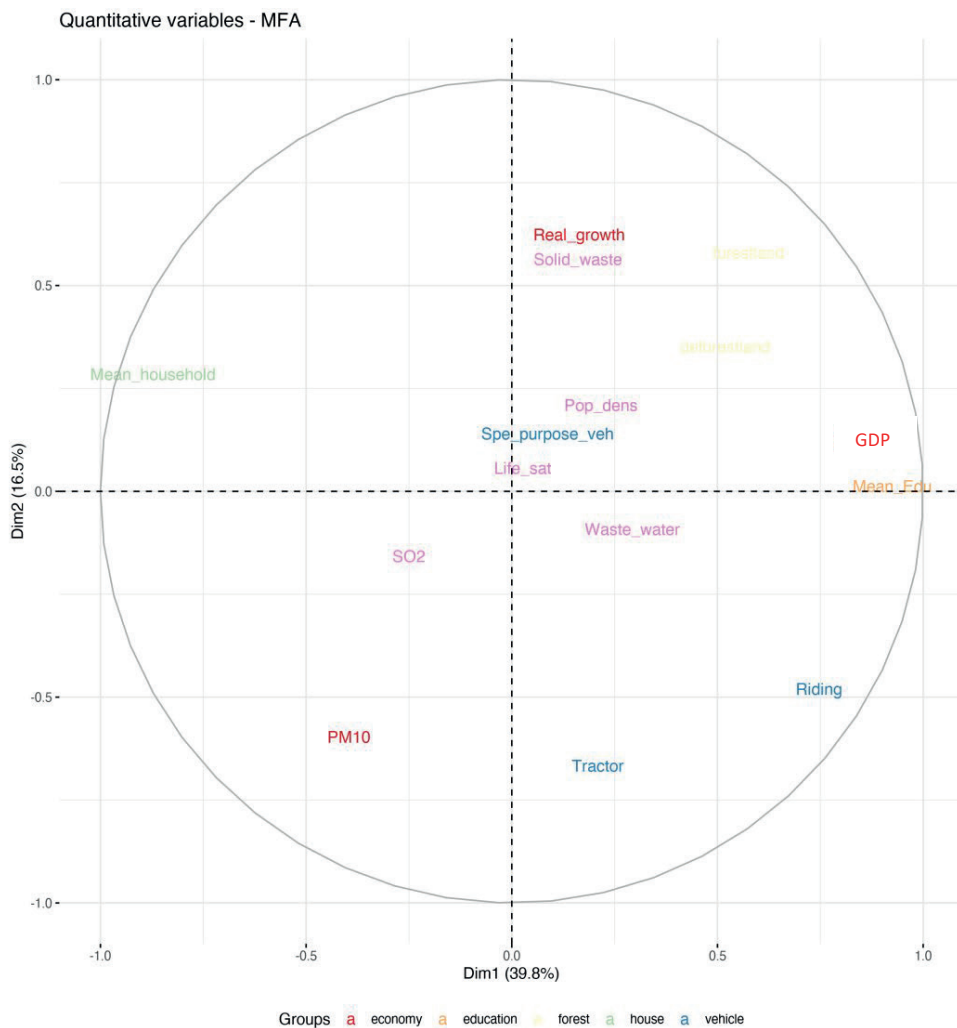

Figure 3. Two dimensional analysis of factors

It is reported that both COPD (5%) and pneumonia (3%) related deaths are higher in Türkiye compared to that (3% and 2% respectively) in the European Union (Turkish Health Almanac, 2019). Furthermore, respiratory system related deaths are higher as 13% in Türkiye compared to that (8%) in the European Union (Turkish Health Almanac, 2019). Both ambient air pollution and higher smoking rates in Türkiye might have caused this result. Since Ferrari et al. (2019) emphasized that air pollution is not only one negative factor in human health but also an important factor in genetics, especially

in DNA methylation, the whole picture must be acknowledged appropriately.

Apte et al. (2018) stated that reducing $PM_{2.5}$ in ambient air will increase in life span of the residents living in all countries regardless of their development level. This conclusion is in agreement with our result presented here. Kara et al. (2021) reported that Nigde (a midsize province in Central Türkiye) suffers notable from ambient air problem and if this problem can be solved, more than 9 million US dollars could be saved from health expenses. If similar analyses

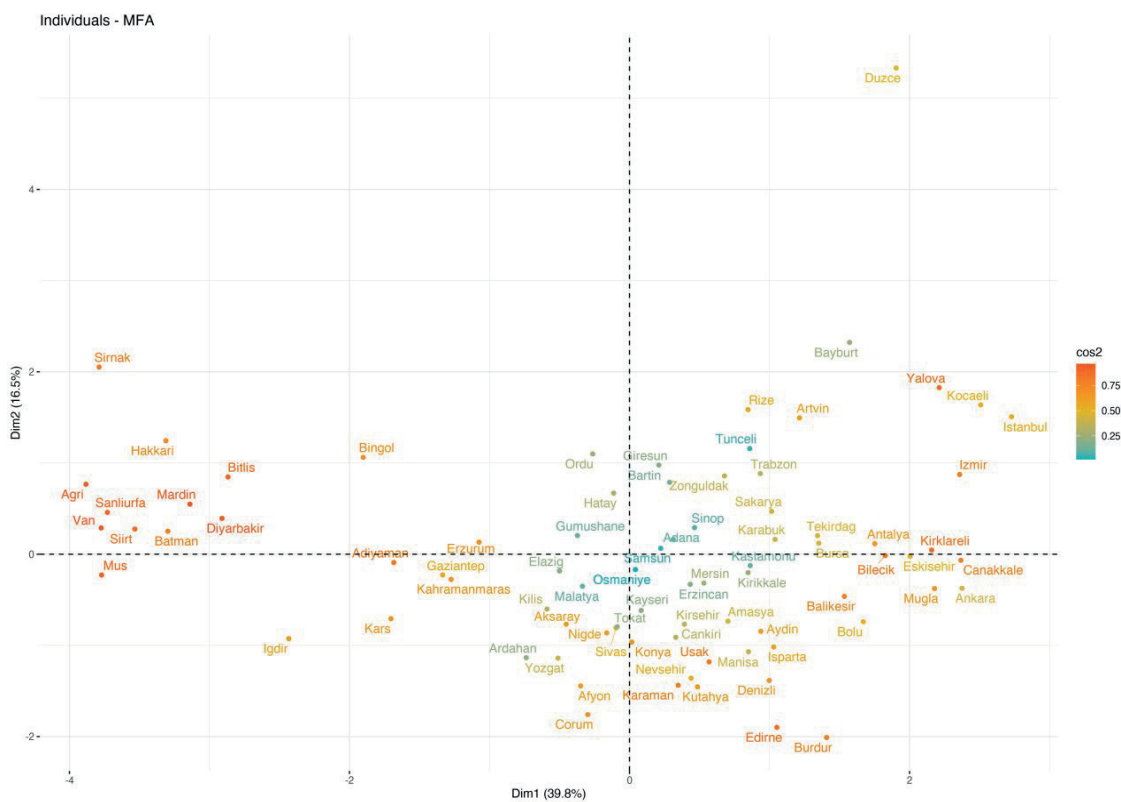

Figure 4. Separation of Turkish provinces according to dimensions

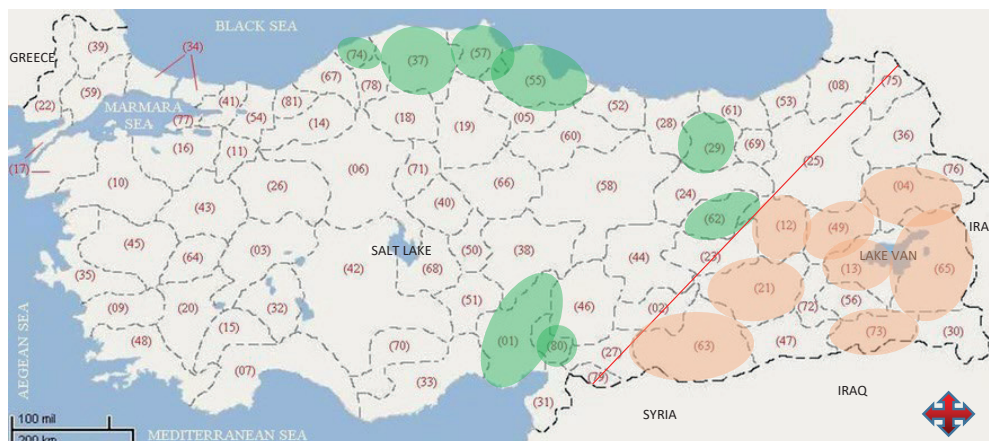

Figure 5. MFA on provincial map of Türkiye (numbers are traffic plate codes) (see Figure 4 for further details).

could be made in all provinces in Türkiye, the health related expenses can be saved more than 1 billion US dollars per year.

Figure 5 shows the difference between Eastern-Southeastern Türkiye and Northern and southern Türkiye. Green colored provinces showed a higher lifespan. While average SO₂ concentration in green colored provinces is 9.52 µg m⁻³, the average SO₂ concentration in Eastern-Southeastern provinces is over 40 µg m⁻³.

Kaplan et al. (2014) stated that education is the most important factor on lifespan. It is also found only positive factor in lifespan in Turkish provinces in this research. Strikingly, the years in education in long life span provinces is 7 years; whereas the same parameter is only 5 years in short lifespan provinces.

Surprisingly, tractor count is a significant factor in lifespan in Türkiye. It is not solely because of tractor accidents but more about chemicals sprayed by tractors and the wider effect of this activity. It is known that chemical use in agriculture is a common activity but due to disobedience in application dose as well as application time, harvesting of products before the recommended time are somehow unsuitable for human consumption. Lamberth et al. (2013) estimated that nowadays 10 grams of an active substance are applied in agriculture. However, Doğan and Karpuzcu (2019) stated that 1.66 kg of pesticides are applied on agricultural fields in Türkiye. This, alone, shows agrochemical use in Türkiye is notably high. Interestingly, it was found in this study that long lifespan provinces have more tractors (average over 25 thousands) than that of the short lifespan provinces (average close to 13 thousands).

Although three are four factors (air pollution, forest cover, noise, and waste) that were taken as independent variables on well-being of people, Taskaya (2018) noted that well-being is a produce of only forest cover in Türkiye based on her provincial analyses. It is not found in this research that forest cover per province as well as percent forest change did not seem have roles in lifespan in the provinces.

Alvarez et al. (2018) investigated multiple

factors on well being of citizens and they came up with synergistic effect from three main factor groups, namely (1) food environment, dietary behavior, obesity, (2) childhood adversity, inflammatory pathways, vulnerability of air pollution exposure, and (3) indoor air pollution and health disparities. It is known that indoor and ambient air quality are strongly related. Therefore, air quality is an indispensable factor in determination of lifespan as it was also found a crucial factor in lifespan in Türkiye.

4. CONCLUSION

One environmental (SO₂ in ambient air), one educational (average school years) and one economic factor were found the main predictors on average Turkish lifespan. While educational parameter has positive impact on lifespan in Türkiye, the other variables were found to have diminishing effect. Therefore, it is important to reduce air pollution in Turkish provinces and regulate operation of tractors (in terms of synthetic chemical use, maintenance to minimize exhaust gases and particulates, overloading, etc.) in acceptable manner to increase expected lifespan in Türkiye. Land use/land cover plans have to be applied to include at least 10 m² green area per capita in city and urban areas as emphasized by Besengi et al. (2014) and Kara et al. (2021).

Acknowledgements

The study was self-funded.

REFERENCES

- ABO, T., FUKUDA, M., HONDA, S., SATO, Y., TOMA, H., SUZUKI, S. (1997). Environmental Factors Affecting the Life Span of Men and Women. *Biomedical Research*; 18 (4): 265-271.
- ALVAREZ, O., APPLETON, A.A., FULLER, C.H., BELCOURT, A., KUBZANSKY, L.D. (2018). An Integrated Socio-Environmental Model of Health and Well-Being: A Conceptual Framework Exploring the Joint Contribution of Environmental and Social Exposures to Health and Disease Over The Life Span.

Current Environmental Health Reports. 5: 233-243.

APTE, J.S., BRAUER, M., COHEN, A.J., EZZATI, M., POPE, C.A. III (2018). Ambient PM_{2.5} Reduces Global and Regional Life Expectancy. *Environmental Science and Technology Letters*. 5: 546-551.

AUGER, N., FRASER W. D., SMARGIASSI, A., KOSATSKY, T. (2015). Ambient Heat and Sudden Infant Death: A Case-Crossover Study Spanning 30 Years in Montreal, Canada. *Children's Health*; 123 (7): 712-716.

BESENYI, G.M., KACZYNSKI, A.T., WILHELM STANIS, S.A., BERGSTROM, R.D., LIGHTNER, J.S., Hipp, J.A. (2014). Planning for Health: A community based spatial analysis of park availability and chronic disease across the lifespan. *Health and Place*. 27: 102-105.

CBS Newschannel (2021). <https://www.cbsnews.com/pictures/who-lives-longest-cias-top-20-nations-for-life-expectancy>

DOĞAN, F.N. AND KARPUZCU, M.E. (2019). Current Status of Agricultural Pesticide Pollution in Turkey and Evaluation of Alternative Control Methods. *Pamukkale University Journal of Engineering Sciences*. 25 (6): 734-747.

DÜNYA GAZETESİ (2020). www.dunya.com/kose-yazisi/81-ilin-2018-yiligisyh-ve-buyume-karnesi/459282.

EUROSTAT (2020). Life Expectancy across EU regions. www.ec.europa.eu.

FERRARI, L., CARUGNO, M., BOLLATI, V. (2019). Particulate matter exposure shapes DNA methylation through the lifespan. *Clinical Epigenetics*. 11: 129-142.

GLOBAL FOREST WATCH (2022). Forest Monitoring Designed for Action. www.globalforestwatch.org.

HOLLANDER, A. E. M. AND STAATSEN, B. A. M. (2003). Health, Environment, and Quality of Life: an epidemiological perspective on urban development. *Landscape and Urban Planning*; 65: 53-62.

JABA, E., BALAN, C., PALASCA, S. (2011). *Statistical Evaluation of the Influence of Determining Factors of Life Expectancy*. Faculty of Economics and Business Administration, Ioan Cuza University. July 2011: 215-223.

KAPLAN, R.M., SPITTEL, M.L., ZENO, T.L. (2014). Educational Attainment and Life Expectancy. *Behavioral and Brain Sciences*. 1 (1): 189-194.

KARA, E., ÖZDILEK, H.G., KARA, E.E., BALCI, F., MESTAV, B. (2021). Ambient Air Quality and General Health Outcomes in Nigde (Türkiye) between 2011 and 2017. *Iranian Journal of Public Health*. 50: 1963-1972.

LAMBERTH, C., JEANMART, S. LUKSCH, T., PLANT, A. (2013). Current Challenges and Trends in the Discovery of Agrochemicals. *Science*. 341 (6147): 742-746.

MARIANI, F., PEREZ-BARAHONA, A., RAFFIN, N. (2010). Life expectancy and the environment. *Journal of Life Economic Dynamics and Control*; 34: 798-815.

POPE, C.A. III, EZZATI, M., DOCKERY, D.W. (2009). Fine-particulate air pollution and life expectancy in the United States. *New England Journal of Medicine*; 360: 376-386.

K FRONTIERS (2021). Over 500 Excess deaths from a heat dome in British Columbia, Washington and Oregon. Briefing note 447. <https://riskfrontiers.com/insights/over-500-excess-deaths-from-a-heat-dome-in-british-columbia-washington-and-oregon/#:~:text=Excess%20Deaths%20Attributed%20to%20Heat,three%20times%20the%20usual%20number>.

TASKAYA, S. (2018). Environmental Quality and Well-being Level in Türkiye. *Environmental Science and Pollution Research*. 25: 27935-27944.

TURKISH HEALTH ALMANAC (2021). Turkish Health Statistics. Ankara, Türkiye.

WHO (World Health Organization) (2006). WHO Air Quality Guidelines for Particulate Matter, Ozone, Nitrogen Dioxide and Sulfur Dioxide - Global Update 2005, World Health Organization, Geneva.

WORLD LIFE EXPECTANCY (2021). <https://www.worldlifeexpectancy.com/>

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Improving mental health and quality of life of aging population

Aliyeva Gulshan Aliaskar

Instructor, Khazar University, School of Humanities and Social Sciences, e-mail: gulshan.aliyeva@khazar.org

Abstract

Purpose: Old age has interested humanity since ancient times. Initially, old age was associated with wisdom; scientists looked for the causes of aging and death in order to prolong life. Currently, we are faced with the phenomenon of an aging population, but at the same time old age is perceived rather negatively. The accumulation of this discontent with the predominance of the elderly over the young gives rise to the problem of mutual understanding and mutual acceptance of generations. The task of psychologists in this case is to prevent the growth of tension in society and help in establishing contact between representatives of different generations.

Due to the complex nature of old age and the many different losses that can be mentally and physically difficult for people in this period of life, it is extremely important to unite specialists from different professions - doctors, psychologists, social workers involved in the care, treatment and support of an elderly person. According to the 2019 World Population Prospects, by 2050, one in six people in the world will be over age 65, up from one in 11 in 2019. By 2050, one in four persons living in Europe and Northern America could be aged 65 or over. In 2018, for the first time in history, persons aged 65 or above outnumbered children under five years of age globally. The number of persons aged 80 years or over is projected to triple, from 143 million in 2019 to 426 million in 2050 (United Nations www.un.org/en/global-issues/ageing).

Mental health and quality of life of this population have been searched by special institutions, independent researchers, state and non-government organizations. The main aim of this study is to do deep research according to literature analyzing and survey results with elderly population in Azerbaijan.

Design, Materials and methods: The main aim of the article is to describe psychological aspects of aging using literature materials and case materials from the survey in 2019-2020, in Azerbaijan.

The present study was designed to assess mental health issues of elderly population. Participants (n = 200) were elder groups from Azerbaijan, who completed the WHO QOL Scale, the PHQ-9 and survey Questionnaire.

Conclusion: According to the findings of the research, it was determined that there was a significant differences

Citation/Atıf: ALİASKAR, A.G. (2024). Improving mental health and quality of life of aging population. *Journal of Awareness*. 9(1): 191-200, <https://doi.org/10.26809/joa.2285>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Aliyeva Gulshan Aliaskar
E-mail: gulshan.aliyeva@khazar.org

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

on measures of depression across most demographic categories and figures of depression symptoms between participants with and without a family support ($F=1,725$; $df=152$; $t=-2,5$; $sig.p=0,191$). However, it was determined that there was a distinctive indicators of Quality of life of older adults, and also about their future expectations ($F=2,3$; $df=198$; $t=-7,1$; $sig.p=0,131$).

According to the literature and the results of the surveys, older adults' mental health problems and QOL indicators related to conditions, where they live. The depression figures increase when they are faced with different abuse, discrimination. WHO develop special programs to support the mental health of older adults include the development of scalable psychological interventions to address various mental health problems, research and guidance on interventions to reduce social isolation and loneliness, and cost-effective solutions to prevent abuse of older adults (WHO, 2023).

Keywords: Aging, psychological features of aging, mental health problems of elderly population

1. INTRODUCTION

The current dramatic change in the number of older adults has already had profound effects on everyone's lives. Through the first few decades of the 21st century, older adults, driven by the baby boomers, will be a major economic and political force. There is legitimate concern that the cost of entitlement programs that support older adults, such as Social Security and other pension systems, as well as medical care, is one of the largest expenditures in the countries' budgets, forcing intergenerational conflict over shrinking public resources. The researchers mentioned that the costs of these programs that support older adults will be borne by smaller groups of taxpayers in younger generations (J.C.Cavanaugh. F.B.Fields, 2018).

According to WHO (World Health Organization) around 14% of adults aged 60 and over live with a mental disorder. WHO mentioned this facts that the Global Health Estimates (GHE) 2019, these conditions account for 10.6% of the total disability (in disability adjusted life years, DALYs) among older adults. Depression and anxiety have been mentioned as the most common mental health conditions for elderly population. Unfortunately mental health conditions among older people are often underrecognized and undertreated, and these people don't try to seek help related to the stigma surrounding aging conditions (WHO, 2023).

The Social Research Center of the Republic of

Azerbaijan conducted a study called "Elderly in Azerbaijan: care and well-being" and a report on the results of that study was published in 2020. The research was conducted among 1212 people covering 9 economic geographical regions. They have explained the concept of care as a stable recurring aggregate of its distribution among various social factors and institutions. The authors emphasized that the participation of various social factors in the provision of care for the elderly depends not only on the tradition and legislative framework, but also on the extent to which citizens believe in the care provider, and the level of compatibility of the service he can provide with the norms and ideals of care (The Social Research Center of the Republic of Azerbaijan, 2020).

According to this study it was mentioned that a person's wishes regarding who and how he will live his old age determine many of his life choices in his earlier years. Perceptions of normal and desirable aging affect the dynamics of the family institution in general, relationships between relatives, and determine subjective satisfaction. It also provides an opportunity to further refine the attitudes towards the actors the respondents trust as care providers; If you need care in old age, what kind of living arrangement would you prefer? - the question consists of three subsections and five answer options. Here, it is studied whether a person wants to live with his child, other relatives and in a nursing home.

The majority of respondents unequivocally prefer the family model of care (living with

their own child) (92.3%). Only 7.5% are against it. The majority of those who do not agree with the possibility of living in a nursing home is also expected and indicates a negative attitude towards institutional care. An interesting point is also the negative attitude of the respondents to the prospect of living with other relatives as much as to the prospect of living in a nursing home.

According to this study, most of the expectations are more related to the family institution and the state. 68.8% of the respondents fully agree with the opinion that the main responsibility for meeting the needs of the elderly rests with the family, and 62.1% with the state (social workers). This shows, on the one hand, the continuation of the tradition of family care, and on the other hand, high expectations for state care. That is, according to the respondents, the most ideal form of care for the elderly is care shared between the family and the state (The Social Research Center of the Republic of Azerbaijan, 2020).

According to the researches and statics of the countries between now and 2030, the following changes will have set in (J.C.Cavanaugh. F.B.Fields, 2018):

- The proportion of older adults in the world will nearly double;
- The elderly population's education level will be higher and more organized than past generations. Their technology using skills will be developed in general;
- The increasing number of elderly population demands special Social Security benefits, Medicare/health care benefits, and other benefits accrued throughout their lives;
- The dependency ratio of this statistics will change, too (J.C.Cavanaugh. F.B.Fields, 2018).

All of these facts let us to highlight the importance of this study, and research related to psychological issues of aging and also analyzing quality of life of elderly population.

LITERATURE REVIEW: Old age is analyzed in various areas of psychology. Within the framework of existentialism, old age is viewed

not just as natural, but as a favorable period of life, the goal of which is to achieve wisdom. Old age frees a person from the dictates of external circumstances: he ceases to fulfill many responsibilities related to work and raising children. As a result, he gains greater freedom than during adulthood.

According to the life-span perspective emphasizes that human development takes a lifetime to complete. It sets the stage for understanding the many influences we experience and points out that no one part of life is any more or less important than another (Baltes, Lindenberger, & Staudinger, 2006).

Basing their theories on these principles, Baltes et al. (2006) argue that life-span development consists of the dynamic interactions among growth, maintenance, and loss regulation. In their view, four factors are critical:

1. As people grow older, they show an age-related reduction in the amount and quality of biologically based resources.
2. There is an age-related increase in the amount and quality of culture needed to generate continuously higher growth. Usually this results in a net slowing of growth as people age.
3. People show an age-related decline in the efficiency with which they use cultural resources.
4. There is a lack of cultural, "old-age friendly" support structures. Taken together, these four factors create the need to shift more and more resources to maintain function and deal with biologically related losses as we grow old, leaving fewer resources to be devoted to continued growth.

In psychoanalysis, E. Erikson considered old age as the final phase of a person's life, the last of eight age stages. He saw the meaning of this period in summing up life and accepting its results, being satisfied with them, which corresponds to a positive path through this stage. Negative personality manifestations (hypochondria, aggression, senile dementia, etc.) are symptoms of the passage of old age along a negative path, and not normative age characteristics.

A. Adler's ideas are very productive for analysis

aging: in terms of his theory, old age can be viewed as a struggle with feelings of inferiority caused by physiological changes, changes in social status and other characteristics of old age (D.Rayqorodski, 2004).

C. G. Jung considered old age a time favorable for self-development, self-knowledge and self-realization of the individual, and called it the period of individuation. At this age, a person is able to accept both his feminine and masculine principles, which contributes to the achievement of internal harmony. In youth, a person is busy building social connections, but living in old age according to the laws of youth is unconstructive. The desire to actively participate in public life, despite age and health status, is an example of such an incorrect attitude. C. G. Jung analyzes the "rebellion against aging," the desperate attempts of an elderly person to maintain the status of a mature person, dictated by rejection of present and future changes in life. This position is manifested in the desire to hide the external signs of aging, to preserve work responsibilities and leisure activities, including the same state as during adulthood, the desire to dress "not like an old woman," a negative reaction to the verbalization of one's age ("Don't call me grandma!").

However, overestimating one's own capabilities can lead an elderly person to poor health and depression. K. G. Jung associates the fear of one's own aging with the fact that many things for an elderly person remain unexperienced, untested, and unrealized. And this dissatisfaction and the understanding that some desires will no longer be realized force a person to look back in an attempt to stretch out his life, to feel younger and full of possibilities (C.Jung, 1994). On the contrary, an elderly person should devote more time to his own inner world, to comprehending his own self. C. G. Jung sees constructive adaptation to the aging process in developing a holistic view of life lived, which becomes possible thanks to the process of self-contemplation aimed at one's own inner world. This does not mean refusing to participate in social life, but external activity should not dominate intrapersonal activity.

Within the framework of the theory of symbolic

interactionism, old age is viewed as a mutual adaptation of an elderly person and society to each other. An elderly person adapts to the peculiarities of life and attitudes of younger generations, to the changed social structure as a whole and to his own aging. In turn, modern society is adapting to an ever-growing number of older people.

One of the generally accepted postulates of activity psychology is the idea that personality always develops in the process of life. And late age is no exception.

Based on the results of a practical study, she draws conclusions about changes in the structure of self-esteem of people with late age: they become fixated on the positive traits of their character, ideal and achievable self-esteem decreases, there is a relatively high level of self-attitude and a retrospective nature of self-esteem, high self-esteem of their own relationships with people and success in work, orientation towards the lives of children and grandchildren. Thus, a person in old age retains positive self-esteem and self-concept (Molchanova, 1997).

So, representatives of various psychological approaches are unanimous that old age is one of the most important periods in a person's life. This is a period of more than just summing up results of one's own life, but also constructive psychological development, movement forward towards the integrity of one's own personality and the achievement of wisdom.

A unified concept of aging in psychology, as well as in biology, physiology and other science, does not exist. And the reasons for this are very similar: the abundance of age-related changes, their heterochronicity, different directions and intensity. Let us consider the main age-related psychological characteristics of old age.

Cognitive features of aging. It was previously believed that the level of intelligence falls with age, but this assumption has now been refuted: "crystallized" intelligence, associated with an increase in life experience and general awareness, even improves with age, while "fluid" intelligence (operational processing of information) actually decreases. Functions

determined by physiology deteriorate: the speed and accuracy of cognitive processes, the functions of classification, comparison and categorization. However, they are compensated for due to the functions of writing, counting, understanding speech, etc.

The preservation of intelligence is associated both with the activity of the individual himself (supporting his intellectual abilities through reading, studying, etc.), and with external and internal factors determined by the intensity of exposure to stimuli (illness, isolation, stress, etc.). A feature of older people is their adherence to familiar stereotypical decisions, as well as the completion of a smaller volume of tasks when it is necessary to involve perception and memory. Additionally, learning rates tend to slow down after age 65. There is difference about a general decline in creativity: for example, in the humanities the level of creativity remains unchanged, while in the exact sciences there is a moderate decline.

One of the common beliefs about old age is the belief that memory deterioration accompanies it. Indeed, more than 65% of older adults report memory problems, despite the variety of memory improvement techniques known today. Changes occur in memory mechanisms. Those functions that were leading in adulthood and involved in professional activities are better preserved, that is, they were actively used and trained.

Emotional features of aging. Elderly people often experience a predominance of depressive-anxious mood due to the loss of loved ones and friends, withdrawal from active life, a drop in social self-esteem, the threat of helplessness and dependence on others. In addition, neurochemistry and cerebral circulation deteriorate, which in itself leads to a negative emotional shift. Emotions strongly depend on a person's ideas about the results of his life: if there are regrets about the wrong path and missed opportunities, then depression will increase. However, a negative emotional background is not always an indispensable attribute of old age.

Age-related changes in personality in old age. Very often, old age is accompanied by a strengthening and sharpening of previous personality traits. On the other hand, previously hidden forms of reaction appear, age-related traits that level individuality develop: conservatism, intolerance, reevaluation of the past, resentment, egocentrism, an excessive degree of emotional response, suspicion, stinginess, hypochondriacality, mental rigidity, loss interest in the outside world, narrowing of emotional contacts and connections, a general age shift towards introversion.

A polarity of traits can often be observed: along with stubbornness and inattention to arguments - increased suggestibility and gullibility, along with reduced emotional responsiveness - tearful

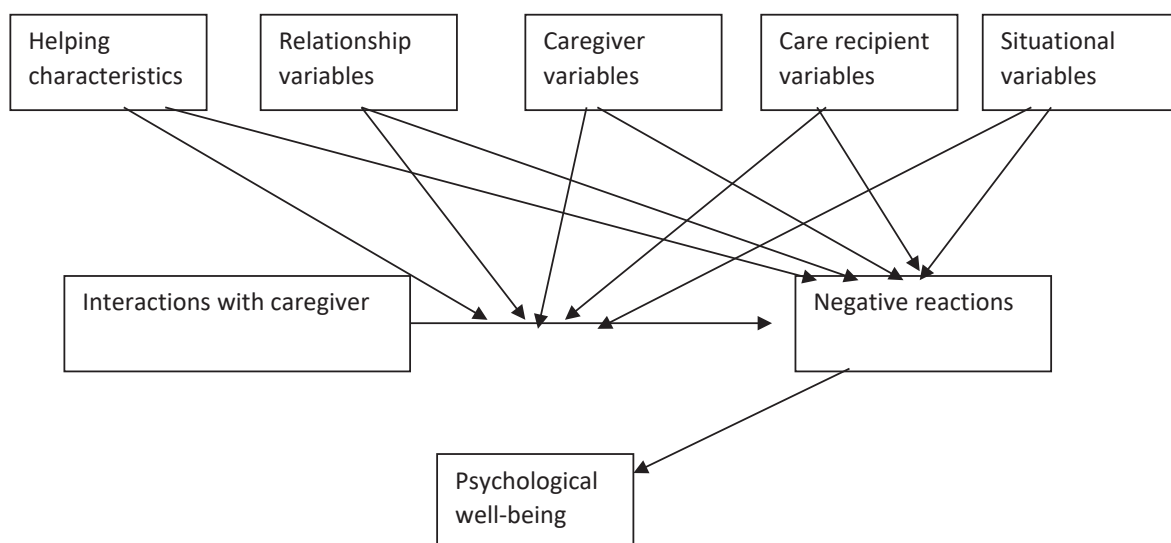

Figure 1. Interpersonal relation model of elderly population (according to Newsom, J. T.)

weakness and sensitivity (Dorogina, 2020).

Interpersonal relationship of elderly population was explained by Newsom, J. T. (1999), and it was described the following figure.

These variables influence interpersonal relationship between elder people and their caregivers, children. Negative reactions that are the results of these interactions effect people's well-being, and mental health. Some of the authors mentioned ethnic diversity related to this issue (Waites, 2009; Gladding, 2002).

Weibel-Orlando highlighted Native American grandparents appear to have some interactive styles that differ from those of other groups (Weibel-Orlando, 1990). These elder population provide their family members with a way to connect with their cultural heritage, and they are also likely to provide a great deal of care for their grandchildren (Mutchler, Baker, & Lee, 2007). These differences can be observed related to religious factor.

The environmental factor and various situations affect well-being and quality of life elder population. The basic premise of Lazarus' theory is that people evaluate situations to assess their potential threat value (John C. Cavanaugh, 2015). Situations can be evaluated as harmful, beneficial, or irrelevant. When these situations are as harmful or threatening, people also realize the different coping reactions to avoid the harmful situation. This process results in a coping response. Outcomes of coping may be positive or negative depending on many contextual factors.

According to literature review the aging process has own features not only in mental and physical aspects, and also interpersonal relations, defense style and coping reactions.

2. METHODS

During the research participants ($n = 200$) were elder group population from Azerbaijan, and completed the WHO QOL Scale, the PHQ-9 and survey Questionnaire.

The following item were expressed in survey questionnaire as open-ended questions: age, family content, interpersonal relationship

satisfaction, future plans.

PHQ-9 is used to assess level of depression. According the assessment tools technique, the questionnaire relies on patient self-report, all responses should be verified by the clinician, and a definitive diagnosis is made on clinical grounds taking into account how well the patient understood the questionnaire, as well as other relevant information from the patient. The total scores were analyzed following the interpretation:

Minimal depression 1-4;

Mild depression 5-9;

Moderate depression 10-14;

Moderately severe depression 15-19;

Severe depression 20-27.

WHOQOL Scale was developed by the World Health Organization (WHO) and published in 1995. It was developed over several years and from 15 centers around the world. The questions stem from multiple statements about quality of life, health and well-being from people with and without disease, and health professionals. It has been tested for reliability and validity (WHO, 1996, 2000).

3. LIMITATION

The first limitation of the research is related to gender factor. The research has been realized in Azerbaijan, and the participants were male elderly population. So the findings can not be generalized for the both gender, and all population. The next limitation is related to assessment scales. There was used PHQ-9 to check depression level, and WHO QOL questionnaire for quality-of-life assessment. Emotional state of elderly population can be focused for the future researches.

4. RESULTS AND DISCUSSION

The survey results were concluded, and analyzed using SPSS program version. The age of the participants was $63,61 \pm 4,2$ (min.55, max.84); majority of them – 194 people (97%) mentioned that suffered various physical health

problem, only 3% (6 of the participant) had any health problems. Majority of them (62,5%) mentioned that people respect and take care of them considering aging factors, while 37,5% of them think that aging factor doesn't influence their relationship and people's attitude.

The next question describes the daily mood of the elderly population, and majority of them (89.5%) mentioned changeable mood. Only 8% of them express positive emotions in the daily mood.

The next question that is about future plans of participants had two options: 13% of elderly people were describing their future dreams, while majority of them – 87% (174 participants) didn't have any plans for future lives.

The depression score of the participants was $9,09 \pm 3,5$ (min.1; max.19), and it corresponds mild and moderate depression level of PHQ-9 assessment tool. The distribution of the figures was shown the following bar chart.

The participants who feel family support and care their depression score was significantly less than who didn't have any relatives support, $8,6 \pm 3,2$ and $14,5 \pm 0,7$ respectively ($F=1,725$; $df=152$; $t=-2,5$; $sig.p=0,191$). This difference was noted between two groups, who had future plans, and didn't have, $4,88 \pm 2,6$ and $9,71 \pm 3,2$ ($F=2,3$; $df=198$; $t=-7,1$; $sig.p=0,131$).

The WHOQOL assessment method result was described in the following bar chart:

5. CONCLUSION

According the literature review it was noted that age-related changes in mental activity represent a new structural formation, and not the sum of deficit changes. Of course, old age is characterized by a decrease in mental activity and integrating types of activities, but tasks that require the use of past experience and firmly mastered knowledge are solved productively.

In old age, there is an increased tendency towards rigidity and conservatism. Many older

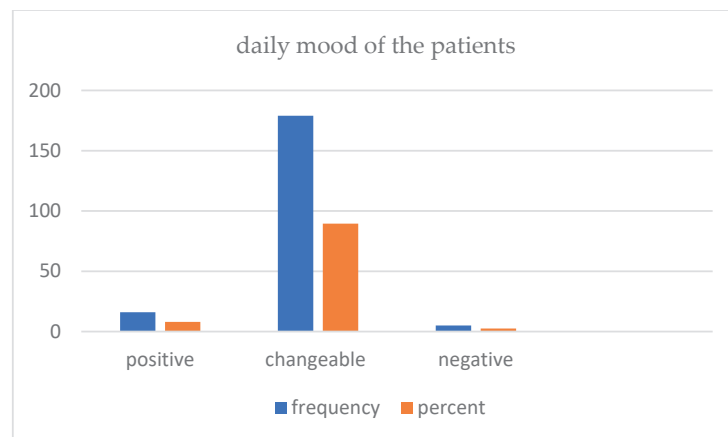

Figure 2. The daily mood of the patients

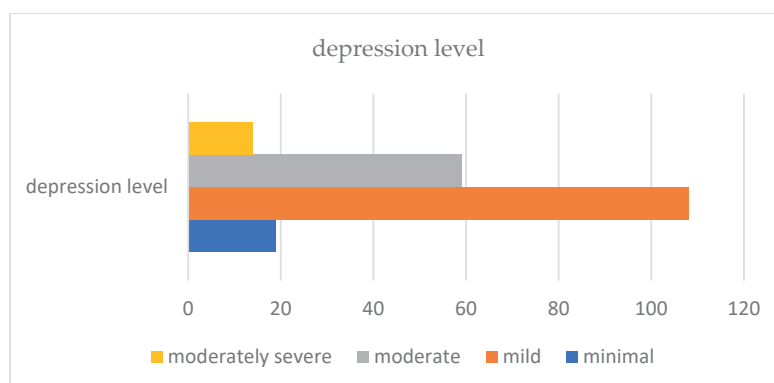

Figure 3. The distribution of depression score

people find it difficult to adjust to changes in their lives. They cause anxiety and, therefore, a desire to adhere to familiar patterns of behavior (for example, one can understand the insistence of many older people not to buy new household appliances or not to use new technologies).

However, aging is accompanied by a number of psychological and personal changes. The central change that occurs during the aging process is a change in worldview (a person's system of views, assessments and ideas about the environment, the world and man's place in it). It concerns two main aspects: firstly, activity and involvement in the environment, and secondly, an increased preoccupation with the inner world, a tendency to become inwardly focused. This tendency seems to be associated both with a decrease in the need to cope with the difficulties of the outside world (career, self-realization), and with a reassessment of values and acceptance of one's entire life. Such preoccupation with the inner world can lead to the discovery of new meanings and interests (art activities, the desire to invest in one's own family, etc.). However, if this tendency is negative, then communication with other people can cause a feeling of missed opportunities, guilt, depression and excessive self-absorption.

The survey results highlighted the depressive

mood, low level of interpersonal relations, also low level of satisfaction of life, relationships, future plans, and expectations. These figures were mentioned according to PHQ-9, and WOL surveys.

The WHO highlighted that mental health promotion and prevention strategies for older adults can be focused on supporting healthy ageing strategies. If there are physical and social environments that support well-being, it can be helpful to them.

According to WHO the key elements of mental health promotion and prevention strategies for healthy ageing include (WHO, 2023):

- measures to reduce financial insecurity and income inequality;
- programmes to ensure safe and accessible housing, public buildings and transport;
- social support for older adults and their carers;
- support for healthy behaviours, especially to eat a balanced diet, be physically active, refrain from tobacco and reduce alcohol use; and
- health and social programmes targeted at vulnerable groups such as those who live alone or in remote areas and those living with a chronic health condition. (WHO, 2023):

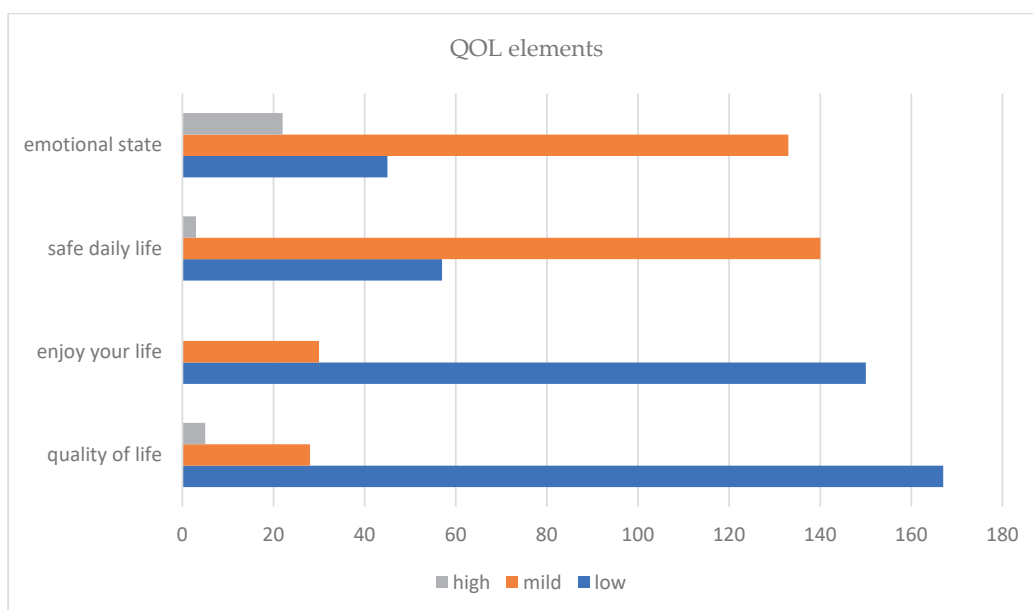

Figure 4. QOL determinants of elderly people

One of the important issues for older adults is social connection, that is the main factor to reduce social isolation and loneliness. In this period of life, some of the social activities can improve positive mental health, life satisfaction and quality of life; they can also reduce depressive symptoms (WHO, 2023). These facts need to include to some of the programs as anti-discrimination policies and laws, educational interventions and intergenerational activities.

As the literature mentioned, caring for aging parents can be both stressful and uplifting. On the stress side, care providers can experience significant health effects from long-term stress. Such stress is sometimes a reason in elder abuse, neglect, or exploitation. Thus, doing what is necessary to help deal with the stressful aspects of providing care is critical. State and communities typically have several sources of help for people who are caring for their aging parents.

Objective social support, marriage, friendship and social contacts, hobbies were mentioned as the special criteria in social engagement and productive activity in elder population (Vailant, 2002).

There are some programs to improve the lives of older people, their families and the communities in which they live; The Decade of Healthy Ageing (2021–2030), and WHO's Mental Health Gap Action Programme (mhGAP) which support mental health care for older adults. The Comprehensive mental health action plan 2013–2030, that signed by WHO Member States aimed to protect aging population. People who work with older adults can use WHO's Mental Health Gap Action Programme (mhGAP) that provides evidence-based clinical protocols for assessment, treatment and intervention steps.

Institutional Review Board Statement: The study was approved Coordination council of the Republic of the Azerbaijan on Scientific Research, Problem council on Social science, 29th April 2022, 01/06.

Acknowledgements: My deepest gratitude is for our department, and also the participants who accepted to take part in this research.

REFERENCES

- Asociación Pro Derechos Humanos de Andalucía (2006). *Derechos Humanos en la Frontera Sur 2006*.
- APDH; 2007. [Internet] Disponible en: <http://colectivoverapaz.org/IMG/pdf/informeinmigra2006.pdf>. [Google Scholar]
- ARROYO-COBO, J. M. (2006). Los problemas de salud mental en las prisiones, vistos desde la atención primaria. *Norte de Salud Mental*. 2006;6:35-43.
- BALTES, P. B., LINDENBERGER, U., & STAUDINGER, U. M. (2006). *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development*. 569-664
- BALTES, P. B. & BALTES, M. M. (1990). Psychological perspectives on successful aging: The model of selective optimization with compensation. In: Baltes PB, Baltes MM, eds. *Successful Aging: Perspectives from the Behavioral Sciences*. European Network on Longitudinal Studies on Individual Development. Cambridge University Press, 1-34.
- CAVANAUGH, J. C. & BLANCHARD-FIELDS, F. (2018). *Adult development and aging*. Cengage Learning.
- HASSANL, BIRMINGHAM, L, HARTYMA, JARRETT, M, JONES P, KING, C, et al. (2011). Prospective cohort study of mental health during imprisonment. *Br J Psychiatry*. 198(1):37–42. [PubMed] [Google Scholar]
- FAZEL, S. & SEEWALD, K. (2012). Severe mental illness in 33,588 prisoners worldwide: systematic review and meta-regression analysis. *Br J Psychiatry*. 200(5):364-73. [PubMed]
- JOLLIFFE, D., & HAQUE, Z. (2017). Have prisons become a dangerous place? Disproportionality, safety and mental health in British Prisons. Institute of Health Metrics and Evaluation. Global Health Data Exchange (GHDx). <https://vizhub.healthdata.org/gbd-results/>
- GIBBS, J.J. (1987). Symptoms of psychopathology among jail prisoners: The effects of exposure to the jail environment. *Crim Justice Behav*. 14(3):288-310 [Google Scholar]
- GONÇALVES, L.C, ENDRASS, J., ROSSEGGER, A. & DIRKZWAGER, A.J. (2016). A longitudinal study of mental health symptoms in young prisoners: exploring the influence of personal factors and the correctional climate. *BMC Psychiatry*. 2016;16:91. [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar]
- LÓPEZ MIGUEL, M.J. & NÚÑEZ GAITÁN, M. (2009). Psicopatía versus trastorno antisocial de la personalidad. *REIC*. 7:1-17. [Google Scholar]
- MOLINA-COLOMA, V., PÉREZ J.I. & SALABERRÍA, K. (2018). Diferencias generales y entre sexos en salud

- mental: Un estudio comparativo entre población penitenciaria y población general. *Revista Mexicana de Psicología*. 35(2):117–130. [Google Scholar]
- MUTCHLER, J. E., BAKER, L. A., & LEE, S. (2007). Grandparents responsible for grandchildren in Native-American families. *Social Science Quarterly*, 88(4), 990–1009.
- NEWSOM, J. T. (1999). Another side to caregiving: Negative reactions to being helped. *Current Directions in Psychological Science*, 8(6), 183–187.
- NURSE, J., WOODCOCK, P. & ORMSBY, J. (2003). Influence of environmental factors on mental health within prisons: focus group study. *BMJ*. 2003;327(7413):480. [PMC free article] [PubMed] [Google Scholar]
- SALIZE, H.J., DREßING, H. & KIEF, C. (2007). *Mentally disordered persons in European prison systems-needs, programmes and outcome (EUPRIS)* Mannheim: Central Institute of Mental Health; 2007. [Google Scholar]
- TOIVAINEN, L. (2006). Vaillant GE, Aging Well. Surprising guideposts to a happier life.
- WAITES, C. (2009). Building on strengths: Intergenerational practice with African American families. *Social Work*, 54(3), 278–287.
- WALMSLEY R. (2016). *World Prison Population List*. 11. Londres: Institute for Criminal Policy Research; 2016. [Google Scholar]
- WEIBEL-ORLANDO, J. (2000). Grandparenting styles: Native American perspectives. *Worlds of Difference: Inequality in the Aging Experience*, 249.
- World Population Prospect (2022): release note about major differences in total population estimates for mid-2021 between 2019 and 2022 revisions. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division; 2022 www.population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2022_Release-Note-rev1.pdf
- World Health Organization (2023): Mental health of older adults; 20 October, 2023 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-of-older-adults>
- ZABALA-BAÑOS, M.C, SEGURA, A., MAESTRE-MIQUEL, C., MARTÍNEZ-LORCA, M., RODRÍGUEZ-MARTÍN, B., ROMERO, D., et al. (2016). Prevalencia de trastorno mental y factores de riesgo asociados en tres prisiones de España. *Rev Esp Sanid Penit*. 2016;18(1):13–24. [PubMed] [Google Scholar]
- Дорогина, О. И., Лебедева, Ю. В., Токарская, Л. В., & Хлыстова, Е. В. (2020). Геронтопсихология: учебное пособие.
- Эриксон, Э., (2004). Психологический кризис развития пожилого человека. *Учебное пособие по психологии старости/Под ред. ДЯ Райгородского.–М.: Самара: Издательский Дом «БАХРАХ*. С. 325–328.
- Юнг К. Г. (1994). *Проблемы души нашего времени*. М.: Прогресс, 329с.
- Юнг, К. (2022). *Проблемы души нашего времени*. Litres. *Культурно-исторический подход к феномену жизненного опыта в старости // Культурно-историческая психология*. 2010. № 1. С. 112–118.
- Молчанова, О.Н. (1997). Психологический витуаукт как механизм стабилизации Я-концепции в позднем возрасте. *Психология зрелости и старения*, (1), p.24.
- Краснова, О.В. and Лидерс, А.Г. (2002). Социальная психология старения: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр “Академия.
- <https://patient.info/doctor/patient-health-questionnaire-phq-9>
- https://med.stanford.edu/fastlab/research/imapp/msrs/jcr_content/main/accordion/accordion_content3/download_256324296/file.res/PHQ9%20id%20date%2008.03.pdf
- <https://www.physio-pedia.com/WHOQOL-BREF>
- https://www.who.int/substance_abuse/research_tools/en/english_whoqol.pdf
- <https://stm.az/storage/common/1659363494.Qaygi.pdf>

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Samples of Roman unguentaria from a typological perspective from the Coastal Region of Syria (Latakia city)

Sarah Hammoud

Pázmány Péter Catholic University, Budapest-Hungary, e-mail: sarahhamoud92@gmail.com

Abstract

This paper covers a small group of functional types of glass unguentaria dating back to the Roman period that an archaeologist may encounter. Additionally, it primarily presents new, previously unexamined glass specimens unearthed, the unguentaria are classified typologically by shape, and all specimens discussed herein have been recovered from the Syrian Coastal Region (mainly Latakia).

Although the samples of glassware from the Roman period selected by the author may seem insufficient for comprehensive research, the main objective of this article is to provide a reliable presentation of glass unguentaria prevalent throughout Roman Syria at the mentioned sites. In addition, this article provides an explanation, documentation, and classification of Roman period unguentaria pieces based on their archaeological context.

The period from the 1st century to the end of the 3rd century AD is considered to be the height of Roman glass production, usage, and distribution; with glass becoming so ubiquitous in all daily matters of Roman life. Additionally, their use in funerary rites became more prevalent. Academic consensus on the topic of Roman glass in general, and on unguentaria in particular; suggests that they were mainly used to hold and store scented oils, cosmetic products, perfumes, and/or sacred perfumed ointments. Further, the common reoccurrence of τ -specimens at burial sites confirms their roles as votive offerings in tombs during funerary religious rites. Despite being commonplace objects, and despite the variations in their styles, research into the location and significance of glass production centers around the Mediterranean remains lacking.

Keywords: Typology, Roman Syria, Unguentaria, Double-bulges, Latakia.

Citation/Atf: HAMMOUD, S. (2024). Samples of Roman unguentaria from a typological perspective from the Coastal Region of Syria (Latakia city). *Journal of Awareness*. 9(1): 201-212, <https://doi.org/10.26809/joa.2278>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Sarah Hammoud
E-mail: sarahhamoud92@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. INTRODUCTION

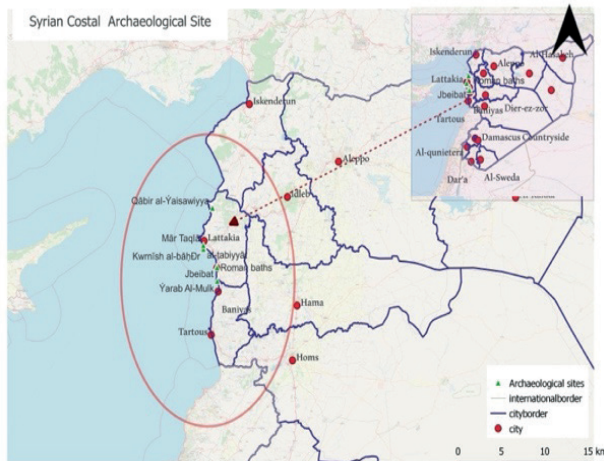

Figure 1. Map of the distribution of the sites in Latakia city, (Map by the author)

The focus of this paper is on documenting and classifying a sample of Roman glass unguentaria of around 14 pieces. These pieces date back to the period from the 1st to the 3rd centuries AD. The specimens have been mainly recovered from sites in and around the Syrian coastal city of Latakia. (see Figure 1).

The provenance of these objects could not be duly established as the circumstances of their recovery are unclear, and no detailed examination of these vessels has been previously conducted. Additional context can be garnered through comparisons made with similar objects dating back to the same periods recovered from other Roman sites.

Moreover, the analysis of the production techniques, colors, quality of materials, and the forming of the different parts of the vessels became a necessary matter in this field. Unfortunately, a thorough typology and analysis on glass artifacts in Syria has not yet been provided. For this reason, the identification of the different types is based mainly on the typology of the glass finds according to the most important typologies, classifications, and methodologies used at the international level of Roman glass studies. (i.e. typologies made by C. Isings, or B. Rütli or Jennifer Price) (Isings, 1957 & Rütli, 1991 & Price, 2000)

Glass unguentaria samples studied herein have all been recovered from Roman burial sites in

and around the city of Latakia through either regular excavation or rescue excavation efforts. Very little detailed information is associated with the recovered pieces, save for some piecemeal data provided in the accompanying excavation reports. Most of the information presented in this study, in addition to the dating of the artefacts, is based on comparanda pieces. (It is important to note that these samples represent a small selection of the artifacts found in local museums; not because they are the most important finds, but because they are the most readily accessible items for drawing/documentation. This is particularly due to the state of the Syrian archaeological heritage during the war. These items are what the author of this article was able to have access to within the current capabilities of the National Museum in Latakia. In reality, the range of Roman period glass artifacts housed at the National Museum is much larger).

It must be noted here that the pieces selected for this study were only whole or complete specimens. This is due to the fact that excavation and documentation efforts at the time of discovery largely ignored glass fragments, “worthless” pieces of broken glass, or small broken shards of glass found in situ. This practice was (and in some cases, still is) common during excavation works in Syria, especially for excavations conducted during the last century. Therefore, it can be very challenging to estimate the number of highly fragmented pieces that have been ignored at any given excavation site.

The primary objective of this study is to focus on documenting and presenting hitherto unpublished specimens of unguentaria and to establish a comprehensive model of unguentaria study that aims to define, identify, and classify such specimens; such that it becomes possible to establish their typological contexts and their function.

The ubiquity, and fragility of glass unguentaria and their widespread presence around the ancient Phoenician Coast leads to the difficulty in understanding their contextual importance. Their diversity of forms and the rate at which they became widely available pose a challenge to the efforts of documenting and understanding

the intricacies of the glass-making industry during the Roman period. The corpus of research on the topic remains lacking with respect to unveiling the location and importance of the production centres of Roman glass around the Mediterranean Sea. (Prior, 2015)

Nevertheless, considerable evidence has established the presence of a type of glass vessel that had originated from around the Phoenician Coast and spread to the ancient world. This evidence was recovered from a number of locations around the Mediterranean in the form of glass objects recovered from burial sites in and around the Syro-Palestinian Coast which was dubbed the Syrian Style Unguentaria. (Kelley, 2012)

2. THE PROVENANCE OF THE MATERIAL

During the Roman period, Latakia was a major seaport. Its most famous landmark was its lighthouse which featured on the city's coins together with the depiction of the personified fortune Tyche of Laodicea. The city remains one of the more prominent Mediterranean port cities with its archeology being the least known amongst its sister cities; especially since most of its ancient structures currently lie underneath the modern city of Latakia (Butcher, 2003 & Bryce, 2014)

With the Syrian coast distinctively flanking most of the eastern shore of the Mediterranean, trade between the settlements along the Syrian coast and the islands of Cyprus and Greece were prominent and extensive throughout history. The proximity of these islands increased the probability of their increased influence on glass fabrication, decoration styles, and usage of raw materials taken from the sand found along the shore. Additionally, this strategic location allowed for the natron trade (sourced from other lands) to flourish, as is documented. (Hatti, 1982)

Furthermore, being that the Syrian coast was home to some of the more prominent and important maritime trade ports, it is safe to assume that these ports were of high significance for the import of the raw material required for the glass making industry to flourish. Also,

they formed an established hub for the trade and export of all glass items of different styles, particularly those in the Syrian style which have been found all around the Roman Empire (date-shaped vessels, vessels with human-head forms, and double-bulge unguentaria. Many finds with distinguishing characteristics have been unearthed, especially in a number of beach-side sites in Latakia –namely at al-Māliyya cemetery, Mār Taqlā and al-shīkh dāhir (see Figures 2-3-4). (al-Badawī, 2018)

Ancient Syria has a long history of the raw materials required for the manufacture of glass and its artisans were responsible for numerous technical and stylistic innovations. Many types belonging to the style of the Syrian coast have been unearthed from a number of cemeteries around the city of Latakia.(Milwright, 2014)

Figure 2. Map of the distribution of al-Māliyya cemetery (Map by the author)

Specimens discussed in this article form part of the collection housed at the National Museum in Latakia. They have been recovered from various sites around the city, and during a number of excavation seasons predominantly date back to the period from the 1st to the 3rd centuries AD and are mostly unornamented unguentaria with no handles. These items show little to no damage. A significant number of Roman period glass objects had been recovered from tombs excavated by the Directorate-General of Antiquities and Museums in Latakia. There were typologically classified according to their forms. Dating was done based on comparable artifacts recovered elsewhere and show similar style and established provenance. More often than not, finds and/or entire sites of

archaeological significance are unearthed during major construction projects in and around the city of Latakia. It is a well-known and common occurrence that major archaeological discoveries are made when projects (be it public or private) are carried out within the city. This becomes even more evident by the number of rescue excavation reports available. An example of this incident is the discovery of numerous Roman cemeteries during the works carried out for the Latakia Port expansion project. (Based on Archives of DGAM Report of the Directorate of Excavation and Archaeological Studies unpublished reports).

Figure 3. Map of the distribution of Mār Taqlā tombs (Map by the author)

Figure 4. Map of the distribution of al-shīkh ḍāhir tombs (Map by the author)

3. THE SCOPE OF THE ITEMS

Typically, technical analysis is used to determine the raw materials and manufacturing techniques used in the production of recovered glass artefacts. Unfortunately, the lack of this type of specialized equipment in Syria did not allow for such analysis to be performed.

Consensus on the purpose of these glass vessels is yet to be established. As an example, some glass objects of the same type can sometimes be referred to by different names. In other words, an unguentarium can sometimes be dubbed an ointment bottle, a perfume bottle, or a balsamarium. (Stojanović, 1987) This ignores the fact that sometimes, the same glass items could have been used for different purposes and in different contexts as well.

The type of glass objects described above was referred to historically by many different names, including *Lacrimarium* or *Lacrimatorium*; (The argument that these bottles held the tears of mourners is only supported by written sources (Kelley, 2012.) a name derived from the previously held belief that these vessels were used to collect the tears of mourners. This notion has been completely abandoned nowadays. Another term used by archaeologists is balsamarium derived from the vessels' function.

Furthermore, all specimens described in this study can be characterized as containers used for the holding and storage of valuable liquids and unguents, including perfumes, scented oils, creams, and make-up. (Dévai, 2016)

Besides this function, unguent bottles were also utilized for other religious purposes, especially as votive objects at tombs. (Lafli, 2018)

It was formerly believed that these small unguentarium were designed to be placed with corpses in tombs. They may also have been related to ritual activities, as perfumed oils played a role in the anointment of the body (a funerary ritual at the time). (Khāiry, 1980).

The reasons for the presence of these items in a grave are rarely investigated. Adornment and embalment of the body was intended for the preservation, cosmetic beautification, purification, and, possibly, pacification of the spirit of the deceased. It can be speculated that bottles found in the graves were remnants of funerary activities. Perfumes could have been used as funerary offerings to the deceased too (De jong, 2017).

It has been established that these unguentaria

were also used in primitive medicine. Early physicians would use them to store the raw ingredients needed for potion-making, such as sesame oil. Additionally, they were used to store balsams and oculist's ointments. It has also been shown that unguentaria were used as measuring flasks and beakers for various liquids. Unguentaria are also considered the most common funerary objects to be recovered from Roman tombs. They have been documented in a number of shapes and forms and varying degrees of production quality. Free-blown unguentaria types from earlier periods were found to be relatively commonplace. (Khairy, 1980).

Also, it is worth noting that almost all Roman blown unguentaria have been found to show a pontil scar (A pontil mark is a scar, where the pontil was broken from a work of blown glass. The presence of such a scar indicates that a glass object was blown freehand, while the absence of a pontil mark suggests either that the mark has been obliterated or that the work was mold-blown) This is a mark left on the bottom of the heat-finished rim, blown glass vessels as a result of the production process: a remnant of the glass-blowing technique (Whitehouse, 2015).

No comprehensive typology for unguent bottles in Syria has yet been established. This paper contains a total of four main types of unguentarium documented, these include fusiform, candlestick, bulges, and double bulges types. For an easier overview of the different types, a typological list was made for the different types of unguentaria (see Figure 5).

3.1. Fusiform Type (A)

Referred to as spindle-shaped, or fusiform unguentaria, this the most common of all glass vessels with early examples being similar to the amphoras dating back to between 1st and 3rd centuries AD. This type is generally found in sites dating back to the 1st century AD and were most probably used to store medicine and other powders and liquids. Other daily uses might have been to store cosmetics or as grave goods (Fig 5, Type A). This form's main characteristic is its long, cylindrical neck which expands downward to join its fusiform body. (Kelley, 2012 & Telli, 2019).

These types of objects were found in a variety of shapes with some having long, thin necks, while others a wide, turned lip adorned with lines and inscriptions. Their recovery from various burial structures spanning a large geographical area suggests that they had been quite popular and widely available throughout the Roman provinces. Six specimens of this form are included in this study (Cat. nos. 1-2-3-4-5-6). They are tall, and thin, and had been recovered from Latakia, from al-Maliyya cemetery- and al-shikh dahir sites in Latakia dating to the 1st - 2nd and 3rd centuries AD (Isings form 28a: AR 128). (Isings, 1957 & Rütli, 1991)

3.2. Candlestick Type (B)

Dubbed as candlestick unguent bottles based on their long necks. The general form of this type of glass vessel has a spherical body and is usually a small, indented globular vessel with a long, tubular neck that expands and becomes constricted near the bottom (Fig 5, Type B). These unguentaria have a flat shape, with their bodies having convex sides curving out and down. They also show a concave bottom with tooling groves spiralling around their bodies. Candlestick unguentaria were found to be more common than other types of vessels of the same classifications.

These vessels show uneven bodies with necks often leaning in one direction. A strictly visual analysis shows these unguentaria being generally produced out of lower quality glass than that of other forms, and that it was produced using free blowing. This style originated during the 1st century AD (Isings, 1957) and remained extremely prevalent throughout the 2nd and 3rd centuries AD. Items of this style were also recovered and shown to have been used in the west provinces as well. (Fleming, 1998)

Two examples of candlestick unguent bottles are presented here (Isings form 82 A1-2: AR 136-143). (Rütli, 1991) The so-called "Candlestick unguentaria with bell-shaped body" is another example of glass vessels recovered from Mār Taqlā cemetery and was dated to the 3rd century AD (Cat. nos.13-14). It exhibits a mid-sized bottle with a pontil mark made of relatively thick glass similar to other glass artifacts recovered from

other sites dating back to the Roman period in Syria.

Other finds of candlestick unguent bottles have been recovered from sites in what is now Israel and were recovered from tombs, of both public and private contexts. These finds were dated from the 1st and 2nd centuries AD (the height of their use). The archaeological record suggests they had decline in use by the 3rd and 4th centuries AD (Kelley, 2012).

3.3. Bulbous Type (C)

Historically, this particular form of unguentaria remained in production with little to no change for a considerable stretch of time. (Saracoglu, 2011) Dating the first appearance of vessels of this form is quite challenging with minimal information about them being gathered through comparing pieces of the same type. The first examples of this type of unguentaria date back to the 1st century AD and are small in size (2-10 cm in height.) (Rotroff, 2006)

They are distinguished by their slim, short, or long necks and a relatively low maximum diameter. (Fig. 5, Type C) Generally, these vessels were recovered from funerary contexts in locations around the Mediterranean dating to the 2nd century AD.

Examples of this type include four bulbous unguentaria (Cat. nos. 7-8-9-10). They are very small, translucent bluish-greenish, jar-shaped unguent (AR 127-28-29- Isings 28a-26-6), made from a relatively finer thick material. It was made using the free-blown technique similarly to all types of unguent bottles. It dates to the period from the 1st to mid-2nd centuries AD. (Rütti, 1991)

3.4. Double bulges Type (D)

This category is defined simply by a double-bulged body. The shape could have been a local production since it seems to may have spread only in the Syro-Palestine region (Kelley, 2012). Two examples have been inventoried from cemeteries in Latakia from Mār Taqlā (Cat. nos.11-12). No similar examples or matching forms were found according to the Isings classification. The unguent bottles with double

bulges of the same diameter arranged on top of one another from Latakia were dated back to 1st – 2nd centuries AD, (Fig. 5, Type D).

As shown by the examples found in Latakia, the unguentarium type D in our samples were locally produced. The majority were not carefully made and were mostly made from naturally blue or green glass. The items were almost undecorated, with free-blown technique, and with identifiable pontil marks on them. This type had a folded rim, with the same diameter as its base, a long cylindrical neck with double one on top of another but not having the same diameter.

4. CONCLUSION

The quantity and quality of glass finds recovered from Syria are considerably important for understanding the history of the glass-making industry in general, as well as Roman glass production in particular. Despite a lack of proper classification and comprehensive dating efforts; the approach followed in this study was to rely on the international standard of classification and documentation of Roman glass given that glass recovered from Syria does not provide any particularly significant overview of Roman glass.

Many reasons contribute to the deterioration and damage of glass artifacts housed within the Syrian museums in general, and those in the cities of the Coastal Region in particular. These are mainly environmental and geographical (unsuitable storage locations, for instance). Human factors also contribute to damaging artefacts as well including war, lack of professional scientific practices, and inadequate preservation and restoration efforts as well.

Modern-day excavation and archaeological efforts have expanded our knowledge of the significance of glass objects in Roman Syria, especially pertaining to the funerary context. Further conclusions gleaned by the discoveries made at the Latakia cemeteries suggest that even families of a lower socio-economic status used glass in their funerary rituals.

Typological analysis was employed for the study of glass vessels recovered from sites around Syria and dating back to the Roman period.

Specimens considered for this study were found in sites belonging to the periods ending around the 3rd century AD; a period during which glass was a commonplace commodity throughout the provinces around the shores of the Mediterranean Sea, as has been shown in the various types found and documented.

However, it is safe to say that the items examined in this study represent a very small part of the vastly diverse number of glass items unearthed from Latakia; and they are not suitable for any kind of historical and economic conclusions. This will be left for further study and research in the future.

LIST OF FIGURES

Figure 1: Map of the distribution of the sites in Latakia city, (Map by the author) 2

Figure 2: Map of the distribution of al-Māliyya cemetery (Map by the author) 4

Figure 3: Map of the distribution of Mār Taqlā tombs (Map by the author)..... 4

Figure 4: Map of the distribution of al-shīkh d āhir tombs (Map by the author)..... 4

Figure 5: Typology of unguentaria (Drawn by the author)..... 8

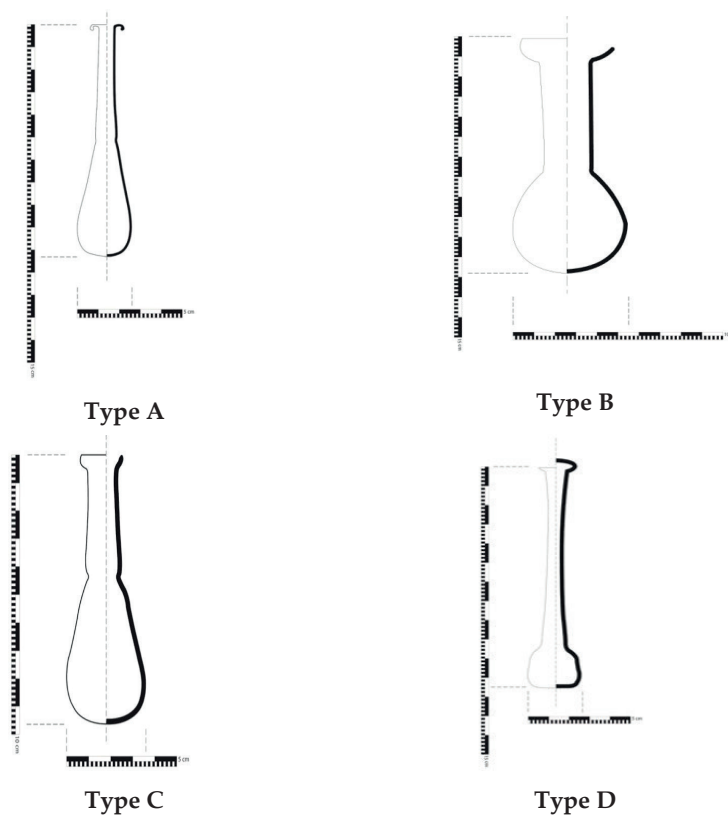

Figure 5. Typology of unguentaria (Drawn by the author)

Cat. 01**Unguentaria type:** A / Fusiform

AR130.2/2309-Isings 8

Date: 1st, early 2nd centuries AD.

H. 10.3 cm, D. rim. 2 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Translucent greenish.

Latakia Museum collection/ Madāfin al-Māliyya 2005. Inv No: 1240/49

Description: Translucent greenish, folded out, fine rim with a flaring mouth. cylindrical neckmarked by a tool indent around its base, elongated piriform body curving into the bottom with a deep juggled pontil mark. The unguentarium increases in diameter as it descends from the neck and reaches a maximum size of 4.1 cm across.

Condition: Intact, there are no chips, cracks, significant scratches, or any obvious evidence of restoration. The unguentarium shows significant iridescence due to the time it spent underground.

Cat.02**Unguentaria type:** A/ Fusiform

AR130.2/2309-Isings 8

Date: 1st to 2nd centuries AD

H. 9,1 cm, D. rim. 1,7 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Pale bluish.

Latakia Museum collection/ Madāfin al-Māliyya 2005. Inv No: 1242/51

Description: pale blue, with a folded lip turning out, over, then back in, flattened on its upper surface, flaring mouth, cylindrical pinched neck, with a slightly downward taper, with deep tool markings around its base, elongated piriform body, small flattened but uneven bottom.

Condition: Complete, fully intact, with many minute bubbles and striations resulting from the blowing process dulling, covered in slight pits and bright iridescent weathering.

Cat.03**Unguentaria type:** A/ Fusiform

AR 130/2308 - Isings 28a/b

Date: 2nd- 3rd centuries AD

H. 8,4 cm, D. rim. 2,9 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Translucent yellowish.

Latakia Museum collection/ al-shīkh ḍāhir 2008/ anti chamber/eastern corner. Inv No: 8

Description: Translucent light yellow. with a folded rim turning out, over, then back in. A beveled upper surface, the neck cylindrical in shape and expands downwards with tool markings around its base, slender conical body, and a small, concave bottom, thick-walled, with jagged pontil mark.

Condition: Intact, brilliantly iridescent, with tiny patches of a creamy weathering.

Cat.04**Unguentaria type:** A/ Fusiform

AR 130/2308 - Isings 28a/b

Date: 1st- 2nd centuries AD

H. 11,4 cm, D. rim. 3,4 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Translucent bluish.

Latakia Museum collection/ al-shīkh ḍāhir 1994. Inv No: 5444/49

Description: Translucent light blue, slanting rim that folds out, then over and in; and flat on top, with irregular opening to its mouth, tall cylindrical neck, expanding lightly downward and tool markings around its base, slender conical body, small, concave bottom, thick-walled.

Condition: Intact. and brilliant iridescent weathering.

Cat.05**Unguentaria type A/ Fusiform**

AR 130/2308 - Isings 28a/b

Date: 1st- 2nd centuries AD.

H. 10,3 cm, D. rim. 2,8 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Translucent bluish.Latakia Museum collection/ al-shīkh dāhir 1994.
Inv No: 5445/50**Description:** Translucent and light blue in color. Rim folded up and back inward, with a beveled upper surface, a tall neck cylindrical in shape that expands slightly downward with tool markings around its base, slender conical body, small, concave bottom.**Condition:** Intact, with some signs of aging on the surface. Some areas of iridescence and encrustation.**Cat.06****Unguentaria type A/ Fusiform**

AR130.2/2309-Isings 8

Date: 1st to 2nd centuries AD.

H. 9,9 cm, D. rim. 1,9 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Pale bluish.Latakia Museum collection/ al-Māliyya cemetery
2005. Inv No: 1243/52**Description:** Lopsided rim folded out, over, and in, then pressed to form a flat, slender neck cylindrical in shape, constricting slightly where it meets the body, small concave bottom with a slight pontil mark.**Condition:** Complete, intact, minute bubbles and striation from the blowing process, dulling pitting, areas of iridescent weathering on the exterior, and some cracks to the neck.**Cat.07****Unguentaria type C/ Bulbous**

AR128.2/2267-Isings 28a

Date: Early to mid-imperial, 1st, early 2nd centuries AD.

H. 7 cm, D. rim. 1,8 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Pale bluish.Latakia Museum collection/ al-Māliyya cemetery
2005. Inv No: 1246/55**Description:** Pale bluish, thick rim that folds out, over and in, and flattens at the top, a neck cylindrical in shape with a band of tool markings around the base, bulbous body, with a slightly concave base and a rough pontil mark.**Condition:** Intact, small pressure fissures along the neck, with light areas of iridescence enveloping, age-commensurate surface wear, and light earthen deposits.**Cat.08****Unguentaria type C/ Bulbous**

AR 127/2257- Isings 26a

Date: Early to mid-imperial, 1st, early 2nd century AD.

H. 4,3 cm, D. rim. 1,6 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Pale bluish.Latakia Museum collection/ al-Māliyya cemetery
2005. Inv No: 1247/56**Description:** Slanting rim that folds out, over and in, and flattens at the top, an irregular opening to the mouth, cylindrical neck with tool markings around the base, a conical body, that curves in sharply to slightly concave bottom.**Condition:** Complete, small hairlines visible on the surface, otherwise intact. Encrustation and iridescence cover the surface.

Cat.09

Unguentaria type: C/ Bulbous

AR 129/ 2269- Isings 28a

Date: 1st -2nd centuries AD.

H. 9,6 cm, D. rim. 2,5 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Pale bluish.

Latakia Museum collection/ al-Māliyya cemetery 2005. Inv No: 1241/50

Description: Pale deep blue, Rim folds out, and back in, with a beveled upper surface, a pinched neck cylindrical in shape with tooled indentations around its base, piriform body, curving into the bottom, with deep jagged pontil mark.

Condition: Intact, patches of brilliant iridescence on the exterior, and light earthen deposits.

Cat.10

Unguentaria type: C/ Bulbous

AR 127/2257- Isings 6

Date: 1st-2nd centuries AD.

H. 5,4 cm, D. rim. 1,8 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Translucent bluish.

Latakia Museum collection/ al-shikh dāhir 1994. Inv No: 5451/56

Description: Translucent pale blue. Rim that folds out, slightly down, over and back inward, with a flattened upper surface, cylindrical neck, with tool markings around the base, convex sloping shoulder with tool marking below, very short bulbous body, flat bottom with traces of pontil mark.

Condition: Broken and repaired, with many cracks, small areas of near-white weathering, and iridescence on the exterior, soil encrustation and whitish weathering on interior.

Cat.11

Unguentaria type: D/ Double bulges

Date: 1st - 2nd centuries AD.

H. 10,9 cm, D. rim. 1,8 cm, thickness 0,1 cm.

Color: Translucent bluish

Latakia Museum collection/ Mār Taqlā 1995,. Inv No: 5502

Description: Translucent bluish, tall, tubular neck slightly widens at the top with spreading rim folded over on top and with a tooled angle at the bottom, that swells out forming a double sphere body with differing diameters; slightly pushed in base, with pontil scar, made of relatively thick glass.

Condition: Intact, some bubbles, dulling, and earthen deposits cover the whole body.

Cat.12

Unguentaria type: D/ Double bulges

Date: 1st- 2nd centuries AD.

H. 11,5 cm, D. rim. 2 cm, thickness 0,2 cm.

Color: Translucent greenish bluish.

Latakia Museum collection/ Mār Taqlā II, 2006, Cemetery II, Anti chamber. Inv No: 447

Description: Translucent greenish bluish; rim folded out; over back inward; with a beveled upper surface; high straight neck; double bulge body; top of each other differing in diameter; slightly concave base. Made of relatively thick glass.

Condition: Complete, intact, and iridescence covers the whole surface

Cat.13

Unguentaria type: F/ Candlestick unguentaria.

AR143-Isings 82 A1

Date: Mid imperial 2nd- 3rd centuries AD.

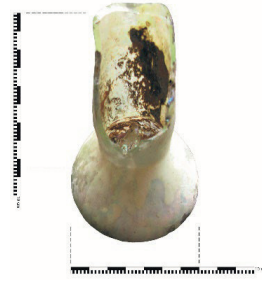
H. 11,8 cm, D. rim. 3,5 cm, thickness 0,3 cm.

Color: Pale greenish.

Latakia Museum collection/ Mār Taqlā II, 2006. Inv No: 496.

Description: A pale green. with a folded out rim, that turns over, and back in, and has a beveled outer edge, broad, flaring mouth, a tall neck cylindrical in shape, that expands slightly downward with tool markings around the base and on the small horizontal shoulder, squat sloping body with convex sides and concave bottom

Condition: Intact, pinprick and blowing striations, dulling, pitting, and patches of iridescent weathering on exterior, soil encrustation.

Cat.14

Unguentaria type: F/ Candlestick unguentaria.

AR 136/2367-Isings 82 A2

Date: 1st to mid-2nd centuries AD.

H. 8,5 cm, D. rim. _ cm, thickness 0,1 cm.

Color: Colorless.

Latakia Museum collection/ Mār Taqlā I, 2007, Cemetery I, Anti chamber. Inv No: 483

Description: Colorless with a greenish tinge, horizontal rounded broken rim showing a slight vertical lip on its top edge, a broken neck cylindrical in shape with tooled indentations around its base, squat conical body with the rounded edge at the base, pushed in the bottom with central pontil mark.

Condition: Intact but broken and missing some parts from rim and neck, dulling, pitting and areas of iridescent weathering on exterior.

REFERENCES

ANTONARAS, A.C. (2010). Early Christian and Byzantine Glass Vessels: Forms and Uses. in *Byzanz - das Römerreich im Mittelalter*. Eds: F. Daim & J. Drauschke. 383-430, Germany: Römisch-Germanischen Zentralmuseums, ISBN: 978-3-88467-155-9.

BRYCE, T. (2014). *Ancient Syria a Three Thousand Year History*. UK: Oxford university press, first Edition, ISBN: 978-0-19-964667-8.

BUTCHER, K. (2004). *Roman Syria and the Near East*. London: British Museum press, first Edition, ISBN: 0714122351.

DÉVAL, K. (2012). *Késő római temetkezések üvegmellékletei Pannoniában. Üvegedények a mai Magyarország területéről I*. Thesis (PhD). Eötvös Loránd University.

DÉVAL, K. (2016). Glass vessels from late Roman times found in Pannonia. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 67, 255-286.

FLEMING, S. (1996). Early Imperial Roman glass at the University of Pennsylvania. *Expedition Magazine of Penn Museum*. 38 (2)

ḤATTL, F. (1982). *Tārḏkh Sūriyá wa Lubnān wa Filasṭīn*. Translators: G. Ḥaddād & A. Rāfiq. Bayrūt: Dār al-thaqafa, third Edition.

ISINGS, C. (1957). *Roman glass from dated finds*. Groningen.

KELLEY, M. (2012). *A Study of Late Hellenistic and Early Roman Glass in Jerusalem from Excavated Sites: Understanding Local Production and the Economic Status of the Population from the Time of the Hasmoneans to Hadrian*. Thesis (MA). Jerusalem University College.

KHAIRY, N.I. (1980). Nabataean Piriform Unguentaria. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*. 240 (1), 85-91.

LAFLI, E. (2018). Unguentarium. A terracotta vessel form and other related vessels in the Hellenistic, Roman and early Byzantine Mediterranean. *An international symposium*. Eds: E. Laflı & G. K. Şahin. 17-18 May 2018, Izmir, Türkiye: The Research Center for the Archaeology of Western Anatolia, 12-15.

LIGHTFOOT, C. S. (2017). *The Cesnola Collection of Cypriot art, ancient glass*. New York: Metropolitan Museum of Art, ISBN-13: © 978-1588396815

PRICE, J. & COTTAM, S. (1998). *Romano-British glass vessels. A Handbook*. Council for British archaeology. ISBN-13: © 978-1872414966.

PRIOR, J. D. (2015). *The Impact of Glassblowing on the Early-Roman Glass Industry (circa 50 B.C. A.D. 79)*. Thesis (PhD). Durham University.

ROTROFF, S. I. (2006) Hellenistic Pottery: The Plain Wares. *The Athenian Agora*. 33, 141-160.

RUTH, E. J. T. (2004). The Late Hellenistic Glass Industry in Syro-Palestine: A Reappraisal. *Journal of Glass Studie*. 46, 11-32.

RÜTTI, B. (1991). *Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst, 13/1*. Römer Museum.

SARAÇOĞLU, A. (2011). Hellenistic and Roman Unguentaria from the Necropolis of Tralleis. *Anatolia*. 37, 1-42.

SCOTT, R.B. & DEGRYSE, P. (2014). The archaeology and archaeometry of natron glass making. *Glass Making in the Greco-Roman World Results of the ARCHGLASS Project*. Ed: P. Degryse. 15-26. at 17.

STOJANOVIĆ, V. R. A. (1987). The Chronology and function of Ceramic unguentaria. *American Journal of Archaeology*. 91, 105-122.

TELLI, E. (2019). Unguentarium as a Ceramic Vessel. *1st International Aromatic Plants & Cosmetics Symposium*. Ed: S. Yiğit. 3-6 October 2019, Iğdır, Türkiye, 18-23.

WEINBERG, D. G. & STERN, E.M. (2009). VESSEL GLASS. *The Athenian Agora*. 34.

Note of Transcription: Transcription of Arabic means rendering Arabic with Latin characters. Transcription is used to smoothly quote an Arabic word or expression in a text that is otherwise written in English or another language with Latin characters, especially if the intended readership does not master Arabic (general linguists, literary historians, or critics). Transcription is also a straightforward way of stating the pronunciation if the original Arabic text is unvocalized. I used in this paper some Arabic names; thus, you can notice the transcription in the bibliography and footnotes.

JOURNAL OF AWARENESS

HOLISTENCE
publications